

Азия-Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы
Басылымның 7-ші жылы, №77, Қантар (01) 2023

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN AYLIK YAYINIDIR ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ АЙ САЙЫН ШЫҒАТЫН БАСЫЛЫМЫ

GEOPOLITICAL CRISIS AND TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS: PERSPECTIVES FOR CENTRAL ASIAN COUNTRIES

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЙ КРИЗИС И ТОРГОВЛЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИЕЙ: ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

СҰХБАТ РӨPORTAJ

ҚАЗАҚСТАН ЖАЗУШЫЛАР
ОДАҒЫ БАСҚАРМА ТӨРАҒАСЫ
ҰЛЫҚБЕК ЕСДӘУЛЕТ

KAZAKHSTAN YAZARLAR BİRLİĞİ
YÖNETİM KURULU BAŞKANI
ULIKBEK ESDAULET

CENTRAL ASIA'S
FOREIGN POLICY IN 2022:
HIGHLIGHTS

ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В 2022
ГОДУ: ОБЗОР СОБЫТИИ

ALBINA MURATBEKOVA

UNIVERSITY TOWNS IN
KAZAKHSTAN:
THE CASE OF TURKISTAN

УНИВЕРСИТЕТСКИЕ ГОРОДКИ
В КАЗАХСТАНЕ: ПРИМЕР
ТУРКЕСТАНА

KANAT MAKHANOV

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Dr. Suat Beylur

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Ömirbek Hanayi

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Erkinbek Turgunov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Dr. Zhuldyz Kanapiyanova
Ömirbek Hanayi
Zhuldyz Zhanadil

Sekretarya / Хатшылық
Asel Ingaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Dr. Suat Beylur

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Azimzhan Khitakhunov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Dr. Suat Beylur
Zhengizkhan Zhanaltay
Prof. Gulnar Nadirova
Ömirbek Hanayi
Azimzhan Khitakhunov

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelî yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016. Söz konusu yayın izni Kazakistan Enformasyon ve Toplumsal Kalkınma Bakanlığı tarafından verilmiştir. Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İki ayda bir yayımlanmakta olup, tirajı 300 adettir. Bedelsiz olan yayının basılı dağıtımı, Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж. Жоғарыда аталған басылымға рұқсатты Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі берді. Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады. Екі айда бір рет жарияланатын болып, тиражы 300 дана. Журналымыздың баспа басылымы Қазақстан мен Түркияда тегін таратылады.

DR. SUAT BEYLUR

Değerli takipçilerimiz,

Dergimizin 77. sayısıyla, eğitimden, tarıma, ticarete ve çeşitli toplumsal meselelere ilişkin çok sayıda analizle, yeniden sizlerle buluşuyor olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Bir yıla yaklaşırken Rusya-Ukrayna krizinin henüz çözüme kavuşturulamamış olması, küresel risklerin devam etmesi sebebiyle küresel ekonomiyi ve finansal piyasaları olumsuz etkilemektedir. Özellikle enerji ve gıda tedariğinde yaşanan sorunlar, mevsim normallerinin üzerinde seyreden hava koşulları ve Türkiye'nin girişimiyle hayata geçirilen tahıl koridoru anlaşması ile nispeten hafifletilmiş olsa da 2023 yılına dair öngörüler hala iyimser bir tabloya işaret etmemektedir. Nitekim, 16-20 Ocak tarihlerinde Davos'ta "Parçalanmış Dünyada İş Birliği" temasıyla yapılan Dünya Ekonomik Forumu'nda 2023 beklentilerine ilişkin iş dünyası temsilcileriyle yapılan ankette, üçte ikilik bir oranla, bu yıl resesyona yaşanacağı beklentisinin hakim olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, Ocak itibarıyla Çin'in Covid-19 kısıtlamalarını kaldırma kararının, söz konusu beklentileri nasıl etkileyeceğini hep birlikte izleyip göreceğiz.

2022 yılını, Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında yoğun bir gündemle geride bırakan Türk devletlerini, 2023 yılında planlanmış iki seçim ve bir referandum beklemektedir. Bunlardan ilki, Meclisin feshedilmiş olması sebebiyle erkene alınan ve 19 Mart'ta yapılacak olan Kazakistan Parlamentosu Seçimleri, ikincisi 14 Mayıs'ta Türkiye'de yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve sonuncusu ise Özbekistan'da, henüz tarihi netleşmeyen Anayasa Referandumu'dur. Bu vesileyle söz konusu seçimlerin Kazakistan, Türkiye ve Özbekistan için ve de Türk dünyası için hayırlı olmasını şimdiden temenni ediyoruz.

Son olarak Türkiye ve Kazakistan kardeşliğinin eşsiz bir sembolü olan Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin kuruluşunun 30. yılı vesilesiyle Kazakistan ve Türkiye'de yapılan etkinliklerden bir kaçını sizlerle paylaşmak istiyoruz. "30. yılında 30 proje" ile başlayan süreç, Türkiye'de Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı uhdesinde Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın'ın ve Türk Devletleri Teşkilatı Aksakallar Konseyi Başkanı Binali Yıldırım'ın teşrifleriyle "30. Yılında Türkiye-Kazakistan Eğitim İşbirliği ve Ahmet Yesevi Üniversitesi Çalıştayı" ve "Türk Dünyası ile Birlikte Büyüyen Türkiye Çalıştayı" ile yapılan bilimsel etkinliklerle devam etmiştir.

Keyifli okumalar,

Қадірлі оқырмандар,

Білім, ауыл шаруашылығы, сауда, түрлі әлеуметтік мәселелерге арналған алуан түрлі сараптамаларды қамтыған журналымыздың 77-санында сіздермен қайта қауышып отырғанымызға қуаныштымыз.

Жылға жуық созылған Ресей-Украина дағдарысының әлі шешілмеуі жаһандық тәуекелдердің жалғасуына себеп болып, әлемдік экономика мен қаржы нарығына кері әсерін тигізіп отыр. Әсіресе, энергия және азық-түлікпен қамтамасыз ету, ауа райының маусымдық нормадан жоғары болуы, сондай-ақ, Түркияның бастамасымен жүзеге асырылған астық дәлізі келісімі бойынша туындаған мәселелер салыстырмалы түрде жеңілдетілгенімен, 2023 жылға арналған болжамдар әлі де көңіл көншітпейді. Дәлірек айтсақ, 16-20 қаңтарда Давоса «Бөлінген әлемдегі ынтымақтастық» тақырыбымен өткен дүниежүзілік экономикалық форумда бизнес әлемінің өкілдеріне 2023 жылдың болжамына қатысты жүргізілген сауалнамада қатысқандардың үштен екісі биылғы жылы экономикалық құлдырау болатынын көрсетеді. Дегенмен, Қытайдың Ковид-19 шектеулерін қаңтар айынан бастап алып тастау туралы шешімі бұл болжамға қалай әсер ететінін бірге қадағалайтын боламыз.

Түркі Мемлекеттері Ұйымы аясында қарбалас күн тәртібімен 2022 жылды артқа тастаған түркі елдері 2023 жылға жоспарланған екі сайлау мен референдумді күтіп отыр. Оның біріншісі – Мәжілістің таратылуына байланысты кезектен тыс 19 наурызда өтетін Қазақстан Парламенті сайлауы, Екіншісі 14 мамырда Түркияда өтетін президент сайлауы, ал соңғысы өтетін күні әлі нақтыланбаған Өзбекстандағы конституциялық референдум.

Сөз соңында Түркия мен Қазақстан бауырластығының бірегей нышаны саналатын Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің құрылғанына 30 жыл толуына орай Қазақстан мен Түркияда өткізілген іс-шаралардың бір бөлігімен бөліскіміз келеді. «30 жылдағы 30 жобадан» бастау алған үдеріс, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңес төрағасының төрағалығымен, Президенттің баспасөз хатшысы Ибраһим Калын мен Түркі мемлекеттері ұйымы Ақсақалдар кеңесінің төрағасы Бинали Йылдырымның қатысуымен «Қазақстан-Түркия білім ынтымақтастығына 30 жыл және Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті» және «Түркі әлемімен бірге дамыған Түркия» атты ғылыми іс-шаралармен жалғасын тапты.

Жанға жағымды оқылым тілейміз.

ÖN SÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ
ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ
DR. SUAT BEYLUR..... 1

RÖPORTAJ СҰХБАТ

ҚАЗАҚСТАН ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫ БАСҚАРМА ТӨРАФАСЫ
ҰЛЫҚБЕК ЕСДӘУЛЕТ
KAZAKISTAN YAZARLAR BİRLİĞİ YÖNETİM
KURULU BAŞKANI ULIKBEK ESDAULET..... 4

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

GEOPOLITICAL CRISIS AND TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS:
PERSPECTIVES FOR CENTRAL ASIAN COUNTRIES
ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЙ КРИЗИС И ТОРГОВЛЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙ-
СТВЕННОЙ ПРОДУКЦИЕЙ: ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ СТРАН
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ
AZIMZHAN KHITAKHUNOV 12

CENTRAL ASIA'S FOREIGN POLICY IN 2022: HIGHLIGHTS
ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ
В 2022 ГОДУ: ОБЗОР СОБЫТИИ
ALBINA MURATBEKOVA.....23

UNIVERSITY TOWNS IN KAZAKHSTAN: THE CASE OF TURKISTAN
УНИВЕРСИТЕТСКИЕ ГОРОДКИ В КАЗАХСТАНЕ: ПРИМЕР ТУРКЕСТАНА
KANAT MAKHANOV34

<i>APPROACHES TO INCLUSIVE EDUCATION IN KAZAKHSTAN</i> <i>ПОДХОДЫ К ИНКЛЮЗИВНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ В КАЗАХСТАНЕ</i> GULNAR NADIROVA	43
<i>SÜRDÜRÜLEBİLİR DEMOGRAFİ POLİTİKALARI</i> <i>ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME</i> <i>ТҰРАҚТЫ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ САЯСАТҚА ШОЛУ</i> ZHENGIZKHAN ZHANALTAY	54
<i>AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK YAPTIRIM PAKETLERİ:</i> <i>İÇERİKLERİ VE ETKİLERİ</i> <i>ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ РЕСЕЙГЕ ҚАРСЫ САНКЦИЯЛАРЫНЫҢ</i> <i>ПАКЕТТЕРІ: МАЗМҰНЫ МЕН ӘСЕРЛЕРІ</i> ZHULDYZ KANAPIYANOVA	68
<i>REGIONAL CENTRE EFFECT AND REGIONAL DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN</i> <i>ЭФФЕКТ СТОЛИЦЫ И РЕГИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ В КАЗАХСТАНЕ</i> KANAT MAKHANOV	78

ETKİNLİKLER İC-ШАРАЛАР

.....	86
-------	----

İNFOGRAFİK ИНФОГРАФИКА

.....	110
-------	-----

ҚАЗАҚСТАН ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫ БАСҚАРМА ТӨРАҒАСЫ ҰЛЫҚБЕК ЕСДӘУЛЕТ

KAZAKHSTAN YAZARLAR BİRLİĞİ YÖNETİM KURULU BAŞKANI ULIKBEK ESDAULET

Құрметті Ұлықбек Есдәулет, алдымен оқырмандарымызға өмірбаяныңызды қысқаша айтып берсеңіз.

Шығыс Қазақстан облысының Зайсан ауданында Үлкен Қаратал деген ауылда 1954 жылы сәуірдің аяғында мұғалімдер отбасында дүниеге келдім. Менің әкем Оразбай Есдәулетов екінші дүниежүзілік соғыс ардагері. Жастайымнан сурет салып, өлең жаздым. Өлеңдерім 14 жасымнан республикалық баспасөз беттерінде жариялана бастады. Мектеп бітіргенімде мені Шығыс Қазақстан облыстық газеті жұмысқа алды. Содан Алматыдағы ҚазМу-дің журналистика факультетіне оқуға түсіп, бітірдім. 20 жасымда алғашқы жыр кітабым жарық көрді. Соңғы курста жүргенімде екінші жыр жинағым шықты. Кейін Мәскеудің Әдебиет институтында оқыдым. Өлеңдерім көптеген шет тілдеріне аударылды, дүниежүзілік поэзия антологияларына енді. Ағылшын, француз, түрік, қытай, орыс, азербайжан, моңғол, өзбек, қырғыз, румын тілдерінде

**БҮГІНГІ ТАҢДА
ҚАЗАҚСТАН
ЖАЗУШЫЛАР
ОДАҒЫНЫҢ 900-ГЕ
ТАРТА МҮШЕСІ БАР**

**BUGÜN,
KAZAKHSTAN
YAZARLAR
BİRLİĞİ'NİN,
YAKLAŞIK
900 ÜYESİ
BULUNMAKTADIR**

Sayın Ulıkbek Esdaulet, öncelikle okuyucularımız için bize kısaca biyografinizden bahsedebilir misiniz?

Doğu Kazakistan bölgesinin Zaysan ilçesine bağlı Ulken Karatal köyünde 1954 yılında öğretmen bir ailede dünyaya geldim. Babam Orazbay Esdauletov, İkinci Dünya Savaşı gazisidir. Küçüklüğümde beri resim yapıyorum ve şiir yazıyorum. İlk şiirim, 14 yaşında iken ulusal basında yayımlandı. Okulu bitirdiğimde Doğu Kazakistan bölgesel gazetesi tarafından işe alındım. Ardından, Almatı'daki KazMU Gazetecilik Fakültesi'ni kazandım ve buradan mezun oldum. İlk şiir kitabım 20 yaşındayken çıktı. Üniversitenin son yılında ikinci şiir kitabım yayımlandı. Daha sonra Moskova Edebiyat Enstitüsü'ne başladım ve başarıyla tamamladım. Şiirlerim, İngilizce, Fransızca, Türkçe, Çince, Rusça, Azerice, Moğolca, Özbekçe, Kırgızca ve Romence gibi çok sayıda yabancı dile çevrildi ve dünya şiir antolojilerine girdi. Türk edebiyatından Yunus Emre, Melih Cevdet, Oktay Rıfat, Orhan Veli, Osman Türkay, Ali Akbaş ile

жеке кітаптарым шықты. Түрік поэзиясынан Емре, Мелих Жевдет, Оқтай Рифат, Орхан Уәли, Осман Түркай, Әли Ақбаштың, азербайжаннан Молла Вагиф Пенах, Мамед Исмайылдың жырларын қазақшаға тәржімаладым.

Оннан астам өлең жинақтарым, «Әбілхаят» атты эсселер кітабым жарық көрді. 24-25 жасымнан Бүкілодақтық поэзия фестивальдары мен Жас жазушылар форумдарына қатынаса бастадым. 28 жасымда СССР және Қазақстан Жазушылар одағына мүшелікке қабылдандым. Балалар газетінде, баспаның поэзия, әдеби сын редакцияларында, Қазақ телеарнасында, әдеби газеттің көркем сын бөлімінде қызмет еттім. Қазақстан Жазушылар одағына хатшы (1988-1991) болып сайландым. «Жас қазақ» газетінің негізін салып, бас редакторы (1991-1993) болдым. ҚР Сыртқы істер министрлігінде мәдени байланыс бөлімін, Мәдениет, ақпарат министрлігінің тіл басқармасында терминология, ономастика бөлімін, Үкіметтің мәдени-әлеуметтік даму бөлімінің мәдениет секторын басқардым, «Қазақ әдебиеті» газетін, «Жұлдыз» журналының бас редакторы қызметтерін

Азербайжан'dан Molla Penah Vaqif, Mamed İsmayıl'ın şiirlerini Kazakçaya çevirdim.

Ondan fazla şiir derlemem ve makalelerden oluşan "Abilhayat" adlı bir kitabım yayımlandı. 24-25 yaşlarımdan itibaren All-Union'un genç yazarlarının şiir festivallerine ve forumlarına katılmaya başladım. 28 yaşında SSCB ve Kazakistan Yazarlar Birliği'ne üye oldum. Çocuk gazetesinde, yayınevinin şiir ve edebiyat eleştirisi yazı işleri bürolarında, Kazak televizyonunda ve edebiyat gazetesinin sanat eleştirisi bölümünde çalıştım. Kazakistan Yazarlar Birliği Sekreterliğinde 1988-1991 yılları arasında görev yaptım. "Jas Kazak" gazetesini kurdum ve 1991-1993 yılları arasında yazı işleri müdürü oldum. Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nda Kültürel İletişim Bölümü, Kültür ve Enformasyon Bakanlığı'nın Dil Bölümü'nde terminoloji, onomastik birimleri ile sosyal gelişim bölümünün kültür bölümlerinde idarecilik yaptım. "Kazak Edebiyatı" gazetesini ve "Juldız" dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yaptım. 2018 yılında Kazakistan Yazarlar Birliği yönetim kurulu başkanlığına seçildim. Son olarak Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Ödülü sahibi olduğumu da okuyucularımızla paylaşmak isterim.

Kazakistan Yazarlar Birliği

атқардым. 2018 жылы Қазақстан Жазушылар одағының басқарма төрағасы болып сайландым.

Өзіңіз басшылық ететін Қазақстан Жазушылар одағының қазақ руханиятында орны ерекше, ендеше одақтың құрылуы және оның бүгінгі таңдағы құрылымы туралы айтып өтсеңіз.

Қазақстан Жазушылар одағы 1925 жылы 12 шілдеде Қазақстан пролетариат жазушыларының бірлестігі ретінде құрылды. 1932 жылы Қазақстан Кеңес Жазушылар Одағы болып аталып, содан бері үзіліссіз жұмыс істеп келеді. Бүгінгі таңда Қазақстан Жазушылар одағының 900-ге тарта мүшесі бар. Одақ құрамында проза кеңесі, поэзия кеңесі, сын кеңесі, сатира кеңесі, көркем аударма кеңесі, фантастика кеңесі, жастар әдебиеті кеңесі, ұйғыр әдебиеті кеңесі, орыс әдебиеті кеңесі, шетелдегі қазақ әдебиеті кеңесі, ән мәтіндері кеңесі сынды кеңестер мен әкімшілік бірліктері бар. Қазақстан Жазушылар одағының құрылтайшылығымен «Қазақ әдебиеті» газеті, «Жұлдыз», «Простор» журналдары жарық көреді.

“

**ҚАЗАҚСТАН
ЖАЗУШЫЛАР
ОДАҒЫНЫҢ
ҚҰРЫЛТАЙШЫ-
ЛЫҒЫМЕН «ҚАЗАҚ
ӘДЕБИЕТІ» ГАЗЕТІ,
«ЖҰЛДЫЗ»,
«ПРОСТОР»
ЖУРНАЛДАРЫ
ЖАРЫҚ КӨРЕДІ**

**KAZAKISTAN
YAZARLAR BİRLİĞİ
BÜNYESİNDE
“KAZAK EDEBİYATİ”
GAZETESİ İLE “JULDIZ”
VE “PROSTOR”
ADLARINDA İKİ DERGI
YAYIMLANMAKTADIR**

”

Başkanlığını üstlendiğiniz Kazakistan Yazarlar Birliği’nin Kazakistan’da özel bir yeri bulunmaktadır. Biraz da Birliği kuruluşundan ve mevcut yapısından bahsedebilir misiniz?

Kazakistan Yazarlar Birliği, 12 Temmuz 1925’te Kazakistan proleter yazarlarının bir derneği olarak kurulmuştur. 1932’de Kazakistan Sovyet Yazarları Birliği adını aldı ve o tarihten itibaren kesintisiz olarak faaliyet yürütmektedir. Bugün, Kazakistan Yazarlar Birliği’nin, yaklaşık 900 üyesi bulunmaktadır. Birlik içerisinde Nesir, Şiir, Eleştiri, Hiciv, Edebiyat, Tercüme, Kurmaca, Gençlik Edebiyatı, Uygur Edebiyatı, Rus Edebiyatı, Yurtdışı Kazak Edebiyatı, Şarkı Sözleri gibi konseyler ve idari birimler bulunmaktadır. Kazakistan Yazarlar Birliği bünyesinde “Kazak Edebiyatı” gazetesi ile “Juldız” ve “Prostor” adlarında iki dergi yayımlanmaktadır.

Yazarlar Birliği, esas itibarıyla yazarların eserlerinin yayımlanması, kendi aralarında iletişim kurulması, edebi, bilimsel ve toplumsal etkinlikler ile sergiler ve yarışmalar gibi sosyal faaliyetler yürütmektedir. Çeviriler, kitap tanıtımları ve kültürel hareketlilik

Kazakistan Yazarlar Birliği

Kazakistan Yazarlar Birliğı

Жазушылар Одағы қаламгерлердің шығармаларының жарық көруіне, әлеуметтік мәселелеріне, әдеби, ғылыми және қоғамдық жұмыстар, көрмелер мен байқаулар өткізу сияқты қоғамдық шараларды жүзеге асырады. Аудармалар, кітаптарды насихаттау және мәдени іс-шара бағдарламалары да Одақ жұмысының бір бөлігі болып табылады. Бұған қоса, жазушыларды мемлекеттік наградаларға, сыйлықтарға, стипендияға, гранттарға ұсына алады, сонымен қатар әдебиеттегі еңбегі үшін өз қаламгерлері мен қоса шетелдік қаламгерлерге Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығын тағайындайды. Қауымдастық өзінің халықаралық қызметі аясында шетелдегі балама мекемелермен және ұйымдармен ынтымақтастығын жалғастыруда. Алматының қақ ортасында орналасқан Қазақ жазушыларының орталық ғимаратында 400 орындық мәжіліс залы (Әдебиетшілер үйі), 250 орындық асхана, 1982 жылдан бері жұмыс жасап келе жатқан Әль-Фараби атындағы шығармашылық үйі шипажайы бар.

Қазақстан Жазушылар одағының шетел жазушылар одағымен іскерлік және ынтымақтастық байланысы туралы да айта отырсаңыз.

programları da Birliğin çalışmaları içerisinde bulunmaktadır. Bunların yanında Birlik, başarılı yazarları devlet ödülleri, burslar, hibeler için aday gösterebilmekte ayrıca kendisi de yurtiçinden ya da yurtdışından belirlenen yazarlara Uluslararası "Алаш" Edebiyatı ödülü vermektedir. Uluslararası faaliyetleri kapsamında Birlik, yurt dışındaki muadili kurum ve kuruluşlarla da iş birliği çalışmalarını devam ettirmektedir. Алматы'nın merkezinde bulunan Kazakistan Yazarlar Birliğı merkez binasında 400 kişilik toplantı salonu (Edebiyat Evi), 250 kişilik yemekhane ve 1982'den beri faaliyet gösteren Al-Farabi'nin adını taşıyan bir sanatoryum bulunmaktadır.

Kazakistan Yazarlar Birliğı'nin yurtdışındaki muadili kurum ve kuruluşlarla olan iş birliğini nasıl değerlendirirsiniz?

Kazakistan Yazarlar Birliğı, Sovyetler Birliğı döneminde çeşitli etkinlikler düzenlemiştir. Bunlardan birisi, 1973 yılında dönemin şartlarında sembolik bir yönü de olan Asyalı ve Afrikalı yazarların bir araya getirildiği bir konferanstır. Bağımsızlık sonrası Birliğin çalışmaları artarak devam etmiştir. Son dönemde, özellikle 2018 ve 2019'da Kazakistan Yazarlar Birliğı birçok önemli uluslararası etkinlik düzenledi. Bunlardan ilki, 26-30 Ağustos tarihlerinde gerçekleştirildi.

Kazakistan Yazarlar Birliđi

Қазақстан Жазушылар одағы Кеңес билігі кезінде түрлі шаралар ұйымдастырды. Соның бірі –1973 жылы Азия-Африка жазушыларының конференциясын өткізген болатын. Араға 45 жыл салып, 2018 және 2019 жылдары Қазақстан Жазушылар одағы Халықаралық деңгейдегі бірнеше айтулы іс-шара өткізді. Оның алғашқысы 26-30 тамыз күндері Астананың 20 жылдық мерейтойына орай «Ақ ордалы Астанам» атты Халықаралық поэзия кеші.

2018 жылдың 20-21 қыркүйегінде «Қазіргі заманғы сөз энергиясы» атты Еуразиялық әдеби форумын өткіздік. Бұл форумға Ұлыбритания, Ресей, Иран, Әзербайжан, Түркия, Моңғолия, Тәжікстан, Латвия, Молдова, Башқұртстан, Қырғызстан, Өзбекстан сынды Еуразия құрлығының 30 мемлекетінен 40-қа жуық қаламгер қатысты. Сонымен қатар, Қазақстанның барлық аймағынан 100-ге жуық делегат келді.

Қазақстан Жазушылар одағы өзге елдердің әдеби ұйымдарымен халықаралық келісімдерге қол жеткізді. Өзбекстан, Ресей, Түркия, Иран, Грузия, Қытай сынды іргелі елдердің жазушылары қауымдастықтарымен өзара ынтымақтастық жөнінде меморандумға қол қойысты.

шен Астана'нын баşkent oluşunun 20. yıldönümü münasebetiyle Uluslararası Şiir Gecesi "Ak Ordalı Astanam"дiр.

20-21 Eylül 2018 tarihlerinde "Modern Kelime Enerjisi" ana teması ile Avrasya Edebiyat Forumunu gerçekleştirdik. Bu foruma İngiltere, Rusya, İran, Azerbaycan, Türkiye, Moğolistan, Tacikistan, Letonya, Moldova, Başkurdistan, Kırgızistan, Özbekistan gibi Avrasya kıtasının 30 ülkesinden yaklaşık 40 yazar katıldı. Ayrıca Kazakistan'ın tüm bölgelerinden de yaklaşık 100 delege geldi.

Düzenli faaliyetlerimizin dışında Kazakistan Yazarlar Birliği, yurtdışındaki benzer kuruluşlarla iş birliği anlaşmaları yapmaktadır. Özbekistan, Rusya, Türkiye, İran, Gürcistan ve Çin gibi ülkelerin ilgili kuruluşlarıyla iş birliği mutabakatları imzalandı. Birlik, daha önce de bahsettiğim üzere Japonya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kore, Almanya gibi ülkelerde Kazak yazarlarının kitaplarının tanıtımlarını yapmaktadır.

Son olarak Kazakistan Yazarlar Birliği "Asya Ülkeleri Yazarları Forumu"nun ilkinі, 38 ülkenin katılımı ile 4-6 Eylül 2019 tarihlerinde gerçekleştirdi. Forumu Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev de katıldı.

Қазақстан Жазушылар одағы Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасымен бірлесіп, Жапония, Ұлыбритания, Америка Құрама Штаттары, Корея, Германия сынды мемлекеттердің ірі кітапханаларында қазақ кітаптарының көрмесін өткізіп, кітап орталықтарын ашты.

Қазақстан Жазушылар одағы 2019 жылдың 4-6 қыркүйегінде 38 елдің қатысуымен Тұңғыш рет «Азия Елдері Қаламгерлерінің I Форумы» атты халықаралық форум өткізді. Бұл іргелі шараға ҚР Президенті Қ.К.Тоқаев қатысты.

Тәуелсіздік дәуіріндегі Жазушылар Одағының атқарған жобалары мен ұлттық жаңғыруды қалыптастырудағы рөлі туралы айтып берсеңіз!

Ұлттық әдебиетімізді дамытып, жас дарындарды қолдау мақсатында Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі жанынан Жастар кеңесі құрылды. 2019 жылдың мамыр айында Талдықорған қаласында Қазақстан Жазушылар одағы мен облыстық тілдерді дамыту басқармасының ұйымдастыруымен жас әдебиетшілердің «Жетісу көктемі» форумы өтті.

2018-2019 жылдары Қазақстан Жазушылар одағының «Әдеби өлкетануды дамыту» жобасы аясында Қазақстан аумағындағы барлық облыстармен жұмыс жүргізілді. Соның нәтижесінде ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің қолдауымен оннан аса кітап жарық көрді. Сол жоба аясында біздің одақ «Әдеби өлкетануды дамыту» жобасын негізге ала отырып, «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласы аясында «Тарихи-әдеби өлкетану» жобасы қолға алынып, Түркістан, Ақмола, Маңғыстау облыстарында, Алматы, Шымкент қалаларында жұмыс жүргізілді.

Соңғы төрт жылдың көлемінде жүзден аса іс-шара өтті деуге болады. Абай Құнанбайұлының 175 жыл-

**БҰҒАН ҚОСА,
ЖАЗУШЫЛАРДЫ
МЕМЛЕКЕТТІК
НАГРАДАЛАРҒА,
СЫЙЛЫҚТАРҒА,
СТИПЕНДИЯҒА,
ГРАНТТАРҒА
ҰСЫНА АЛАДЫ,
СОНЫМЕН
ҚАТАР ӘДЕБИЕТТЕГІ
ЕҢБЕГІ ҮШІН ӨЗ
ҚАЛАМГЕРЛЕРІ
МЕН ҚОСА
ШЕТЕЛДІК
ҚАЛАМГЕРЛЕРГЕ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
«АЛАШ»
ӘДЕБИ СЫЙЛЫҒЫН
ТАҒАЙЫНДАЙДЫ**

**BUNLARIN YANINDA
BİRLİK, BAŞARILI
YAZARLARI DEVLET
ÖDÜLLERİ, BURSLAR,
HİBELER İÇİN ADAY
GÖSTEREBİLMEKTE
AYRICA KENDİSİ DE
YURTİÇİNDEN YA
DA YURTDIŞINDAN
BELİRLENEN
YAZARLARA
ULUSLARARASI
“ALAŞ” EDEBİYATİ
ÖDÜLÜ
VERMEKTEDİR**

Bize Yazarlar Birliği'nin bağımsızlık döneminde yürüttüğü projelerden ve ulusal dirilişin oluşumundaki rolünden bahsedebilir misiniz?

Bir önceki sorunuzda bu hususa kısмен değindim. Biraz daha açmak gerekirse, milli edebiyatımızı geliştirmek ve genç yetenekleri desteklemek amacıyla Kazakistan Cumhuriyeti Kültür ve Spor Bakanlığı bünyesinde Gençlik Meclisi kurulmuştur. 2019'un Mayıs ayında Taldıkorgan'da Kazakistan Yazarlar Birliği ve Bölgesel Dil Geliştirme Departmanı organizasyonunda genç yazarların "Jetisu Baharı" forumu düzenlendi.

2018-2019 yıllarında Kazakistan Yazarlar Birliği'nin "Edebi Yerel Çalışmaların Geliştirilmesi Projesi" çerçevesinde Kazakistan'ın tüm bölgelerinde çeşitli çalışmalar yürütüldü. Bu çalışmalar sonucunda Kültür ve Spor Bakanlığı'nın desteğiyle ondan fazla kitap yayımlandı. Aynı proje kapsamında bulunan "Büyük Bozkırın Yedi Özelliği" makalesi çerçevesinde "Tarihi-Edebi Yerel Çalışmalar" projesi de Birliğimiz tarafından yürütüldü. Türkistan, Akmola, Mangistau bölgeleri ile Almatı ve Çimkent şehirlerinde çeşitli çalışmalar gerçekleştirildi.

Son dört yılda yüzden fazla etkinlik yapıldığını söyleyebiliriz. Abay Kunanbayұлы'nın 175. yıldönümü, Jambıl Jabayev'in 175. yıldönümü, Ahmet Baytursınұлы'nın 150. yıldönümü ve Muhtar Auezov'un 125. yıldönümü UNESCO düzeyinde geniş çapta kutlanırken biz de bu çalışmalara katkılarımızı sunduk.

Bunlara ek olarak yazar ve şairlerin desteklenmesine yönelik çeşitli ödüller vermekteyiz. Bu sene Kültür ve Spor Bakanlığı ile iş birliği içerisinde yedi ulusal ödül için "Ayboz" adında bir yarışma duyurusu yaptık. Түрлеріне göre kazananlar belirlenmekte ve ödüller takdim edilmekte. Birliğimizin destekleri dışında yazar ve edebiyat insanlarının teşvik edilmesi için doğrudan Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar

дық, Жамбыл Жабаевтың 175 жылдық, Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдық, М. Әуезовтің 125 жылдық мерейтойлары кең көлемде аталып өтті.

Бұлардан бөлек жазушылар мен ақындарды қолдау мақсатында түрлі марапаттар ұйымдастырамыз. Биылғы жылы Мәдениет және спорт министрлігімен бірлесіп, «Ай-боз» атты ұлттық 7 сыйлыққа байқау жарияладық. Жанрлар бойынша жеке-жеке жеңімпаздар анықталады.

Қаламгерлер мен әдебиет қайраткерлерін ынталандыру мақсатында тікелей Президенттік, министрліктер мен жергілікті әкімшіліктер беретін «Алтын тобылғы», «Алтын сақа» сияқты және «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы беріледі.

Байқап отырғаныңыздай, Түркі халықтары арасындағы ынтымақтастық жыл өткен сайын артып келеді. Осы тұрғыда жазушылар мен зиялы қауым өкілдерінің осы үдерістегі ұстанымын қалай бағалар едіңіз?

Иә, Түркі халықтары арасындағы қарым-қатынасы нығайып келеді. Біз жазушы, ақын, әдебиетші ретінде осы үрдіске әу бастан өз үлесімізді қосуды мақсат етіп отырмыз. Осы тұрғыда жоғарыда қысқаша атап өткен жұмысымызға тоқталуға болады. Мысал ретінде жақында «Жаңа заман Әзірбайжан поэзиясының антологиясын» оқырман

ve yerel idareler tarafından verilen "Altın Tobıl-gı", "Altın Saka" ve "Darın" gibi hibe, destek ve ödül programları da bulunmaktadır.

Sizin de gözlemlediğiniz üzere Türk halkları ve devletleri arasındaki iş birliği her geçen yıl gelişmektedir. Bu bağlamda yazarların ve aydınların bu süreçteki konumunu nasıl değerlendirirsiniz?

Evet, Türk halkları ve Türk Devletleri arasındaki ilişkiler daha da güçleniyor. Biz de, yazarlar, şairler ve edebiyatçılar olarak en başından beri bu sürece katkı sunmayı amaçlamaktayız. Yukarıda kısaca bahsettiğimiz çalışmalarımızı bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Örnek olarak, yakın zamanda "Modern Azerbaycan Şiiri Antolojisi"ni okuyucuların beğenisine sunmuştuk. Eserde 40'tan fazla yerli şairin şiirleri yer almaktadır. Benzer şekilde Kazak şairlerin şiirleri de "Çağdaş Kazak Şiiri Antolojisi" adı altında Azerbaycan dilinde yayımlanarak, Bakü'de tanıtımı yapıldı. Rusya Federasyonu bünyesindeki halklarla, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkiye ile de çok sayıda benzer çalışmamız bulunmaktadır. Bu kapsamdaki çalışmaların bütün Türk dünyasında artarak devam ettiğini söyleyebiliriz. Bütün bu çalışmaların söz konusu iş birliğini derinleştireceği açıktır.

Son olarak, Kazakistan'ın son yıllarda ulusal literatürün yabancı dillere tercüme edilmesi yönündeki yoğun çalışmalarını görmekteyiz, Yazarlar Birliği olarak bu süreçteki ro-

назарына ұсынған болатынбыз. Шығармаға 40-тан астам жергілікті ақынның өлеңдері енген. Сол сияқты қазақ ақындарының өлеңдері «Қазіргі қазақ поэзиясының антологиясы» деген атпен әзірбайжан тілінде басылып, аталмыш жинақтың тұсауы Бакуде кесілді. Қазақстан Жазушылар одағы Ресей Федерациясы, Өзбекстан, Қырғызстан, Түркия Жазушылар одағымен тығыз қарым қатынаста. Бүкіл түркі әлемінде бұл саладағы зерттеулер барған сайын жалғасуда деп айта аламыз. Бұл зерттеулердің барлығы аталған ынтымақтастықты тереңдетіні анық.

Қазақстан Үкіметі соңғы жылдары ұлттық әдебиеттің шет тілдеріне аударылуына жақсы қолдау көрсетіп келеді. Осындай жұмыстардың жүзеге асырылуында Жазушылар Одағының орны туралы айтып өтсеңіз.

Қазақстан Жазушылар одағы соңғы 3-4 жылдың ішінде әдеби аудармалармен айналысып, нақты нәтижелер көрсетіп жүр. Өзіңіз айтқандай, мемлекет тарапынан жан-жақты қарқынды қолдау көрсетіліп жатыр. «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жөніндегі Ұлттық комиссия және Ұлттық аударма бюросы, жоғарыда айтылған мәселелердің біртіндеп шешілуіне үлес қосып жатыр. Комиссия осы жұмыстардың орындалуын кешенді түрде қадағалап жатса, аударма бюросы қазақ авторларының шетелге танылу және шетелдік озық шығармаларды қазақ оқырмандарына таныстыру бойынша жақсы нәтижелер көрсете бастады. Аталған бағдарлама аясында қазіргі қазақ әдебиетінің екі томдық антологиясы (поэзия, проза) БҰҰ-ның ресми алты тіліне (ағылшын, араб, француз, испан, қытай, орыс) аударылып, жарық көрді.

Қазақстан Жазушылар одағының болашақ жұмыстарымен

**ҚАЗАҚСТАН
ЖАЗУШЫЛАР
ОДАҒЫ 2019
ЖЫЛДЫҢ 4-6
ҚЫРКҮЙЕГІНДЕ
38 ЕЛДІҢ
ҚАТЫСУЫМЕН
ТҰҢҒЫШ РЕТ
«АЗИЯ ЕЛДЕРІ
ҚАЛАМҒЕРЛЕРІНІҢ
І ФОРУМЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ФОРУМ ӨТКІЗДІ.
БҰЛ ІРГЕЛІ ШАРАҒА
ҚР ПРЕЗИДЕНТІ
Қ.К.ТОҚАЕВ
ҚАТЫСТЫ**

**SON OLARAK
KAZAKISTAN
YAZARLAR BİRLİĞİ
“ASYA ÜLKELERİ
YAZARLARI
FORUMU”NUN
İLKİNİ, 38 ÜLKENİN
KATILIMI İLE
4-6 EYLÜL 2019
TARİHLERİNDE
GERÇEKLEŞTİRDİ.
FORUMA
CUMHURBAŞKANI
KASIM COMART
TOKAYEV DE
KATILDI**

lünüz ve çalışmalarınız hakkında da bizi bilgilendirebilir misiniz?

İfade ettiğiniz üzere devletimiz, bu alanda çok önemli projeler ve programlar başlattı. Kazakistan Yazarlar Birliği de son 3-4 yıldır bu sürece katkı sağlamak adına edebi çevirilerle uğraşmaktadır. “Manevi Diriliş” Programının Uygulanması için Ulusal Komisyon ve Ulusal Tercüme Bürosu, söz konusu eksikliği kademeli olarak çözülmesi için çok sayıda çalışmayı yürütmekte, bunlardan bir kısmı tamamlandı. Bu çalışmalar Kazakistan’ın ilim ve bilim insanlarının yurtdışında tanınmasına katkı sunacak. Bizler de faaliyetlerimizle ve yayımladığımız eserlerle aktif olarak bu sürecin içerisindeyiz. Örnek vermek gerekirse, program çerçevesinde yürütülen çalışmada, iki ciltlik Modern Kazak Edebiyatı Antolojisi, (şiir, nesir) Birleşmiş Milletler’in altı resmi diline (İngilizce, Arapça, Fransızca, İspanyolca, Çince, Rusça) tercüme edilerek, yayımlandı.

Özetle, biz Kazakistan Yazarlar Birliği olarak Türk dünyasının derinleşen iş birliği sürecine her zaman katkı sunduk ve sunmaya devam ediyoruz. Bu yıl Dünya Şiir Festivali’ni düzenlemeyi planlıyoruz. Türk dünyasının genç yazarlarından oluşan bir forum düzenlenmesi konusunu da önemsiyoruz. Bu doğrultuda yakın zamanda somut adımlar atılacağını da ifade etmek isterim.

және бұдан да жоғары жетістіктерге жету жолындағы жоспарларыңызбен бөлісе отырсаңыз.

Қорыта айтқанда, Қазақстан Жазушылар одағы түркі әлемінің ынтымақтастығының тереңдеу үдерісіне әрқашан үлес қосуға дайынбыз. Алдағы жылы Дүниежүзілік Поэзия фестивалін өткізуді көздеп отырмыз. Түрік дүниесі жас қаламгерлерінің форумын ұйымдастыру мәселесі де назарымызда. Бұл бағытта алдағы уақытта нақты атқарылар жұмыстар аз емес.

GEOPOLITICAL CRISIS AND TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS: PERSPECTIVES FOR CENTRAL ASIAN COUNTRIES

DR. AZIMZHAN KHITAKHUNOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЙ КРИЗИС И ТОРГОВЛЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙ- СТВЕННОЙ ПРОДУКЦИЕЙ: ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Food is a key product in international trade. Global trade in agricultural products improves food security, affects prices, and directly influences many agricultural input-dependent industries. Higher supplies of agricultural and food products keep prices low and stable, which is important for low-income economies. Therefore, the political stability of the global economy depends on food trade. These facts increase the importance of agricultural products and food-producing countries.

Economic and political shocks have a significant impact on the global food market. Their consequences include inflation, changes in trade policy such as export restrictions, and disruption of production and transportation chains. Export restrictions lead to food shortages, which put many food import-dependent countries at risk. The war in Ukraine shows that food can be used as a geopolitical tool. Besides geopolitical shocks and economic crises, the global agricultural market and food trade are being affected by several factors such as the growing global population, higher demand from developing countries such as China, new agricultural technologies, and climate change.

**RUSSIA AND UKRAINE
PLAY AN EXTREMELY
IMPORTANT ROLE
IN THE GLOBAL
AGRICULTURAL AND
FOOD MARKET**

**РОССИЯ И
УКРАИНА ИГРАЮТ
ЧРЕЗВЫЧАЙНО
ВАЖНУЮ РОЛЬ
НА МИРОВОМ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙ-
СТВЕННОМ И
ПРОДОВОЛЬСТВЕН-
НОМ РЫНКАХ**

Продовольственные товары являются ключевыми в международной торговле. Глобальная торговля сельскохозяйственной продукцией повышает продовольственную безопасность, влияет на цены и на многие отрасли, зависящие от сельскохозяйственных ресурсов. Более высокое предложение сельскохозяйственных и продовольственных продуктов поддерживают низкие и стабильные цены, что важно для стран с низким уровнем дохода. Поэтому политическая стабильность мировой экономики зависит от торговли продовольствием. Эти факты повышают значимость сельскохозяйственной продукции и стран-производителей продовольствия.

Экономические и политические шоки оказывают значительное влияние на мировой рынок продовольствия. Их последствия включают инфляцию, изменения в торговой политике, такие как экспортные ограничения, и нарушение производственных и транспортных цепочек. Экспортные ограничения приводят к нехватке продовольствия, что ставит под угрозу многие страны, зависящие от его импорта. Война на Украине показывает, что

Despite the importance of agricultural trade, the sector was almost not affected by global trade liberalization. Many countries, in particular, developed ones, did not reduce their protectionism policies, while trade barriers in middle-income countries also seem to be rising. Developed countries dominate the global agricultural market, but the share of developing countries is rising. Trade in food products between industrial countries takes place within trading blocs such as the European Union (EU). At the same time, it is worth noting that more countries have become net food importers, and most of the large net-food-importing developing countries are either oil exporters or highly industrialized nations [Ng and Aksoy, 2010].

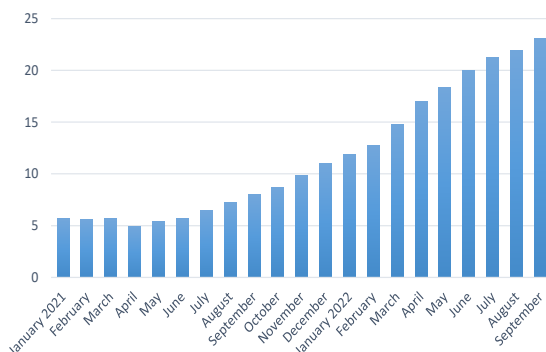
The global financial crisis was one of the major shocks, which caused higher food prices. In 2007, the average increase in real food prices across the 124 countries rose to 2.2%, while in 2008 it doubled to 4.4% for all countries. These price increases were higher in developing countries and pushed an estimated 155 million people into extreme poverty. In 2020, real food price increases averaged 2.2% across 180 countries, making it the largest gain since the crisis of 2008. It is worth

продовольствие можно использовать как геополитический инструмент. Помимо геополитических потрясений и экономических кризисов, на глобальный сельскохозяйственный рынок и торговлю продовольствием влияют несколько факторов, таких как глобальный рост населения, более высокий спрос со стороны развивающихся стран, таких как Китай, новые сельскохозяйственные технологии и изменение климата.

Несмотря на важность торговли сельскохозяйственной продукцией, либерализация мировой торговли почти не затронула этот сектор. Многие страны, особенно развитые, не снизили свою политику протекционизма, в то время как торговые барьеры в странах со средним уровнем дохода также растут. Развитые страны доминируют на мировом сельскохозяйственном рынке, но доля развивающихся стран увеличивается. Торговля продовольственными товарами между промышленно развитыми странами осуществляется в рамках торговых блоков, таких как Европейский союз (ЕС). В то же время стоит отметить, что все больше стран стали нетто-импортерами продовольствия, а большинство крупных

Figure 1. Food price inflation for the world, %
Рисунок 1. Продовольственная инфляция в мире, %

Source: The Author's compilation based on the FAOSTAT (2022) data.

Источник: составлено автором на основе данных FAOSTAT (2022).

noting that food prices started to increase even before the Russian invasion of Ukraine as in the first 2-3 months of 2022 about 15% of all countries reported price increases of more than 4%. The surge in food prices had a substantial negative impact on developing economies, particularly in Sub-Saharan Africa and Emerging Europe and Central Asia, as food accounts for about 30-45% percent of expenditures, or 2-3 times the share in high-income advanced countries [Graf von Luckner et al., 2022]. Figure 1 shows the dynamics of food price inflation for the world. While in January 2021 the indicator equaled 5.6%, in September 2021 it exceeded 23%.

As it was mentioned above, food prices increased before the Ukrainian crisis. In particular, the food price inflation in December 2021 reached 11%, in January 2022 it amounted to 11.9%, and in February – 12.7%. Therefore, the war in Ukraine accelerated the increase in food prices.

Russia and Ukraine play an extremely important role in the global agricultural and food market. In 2020, Russia and Ukraine correspondingly supplied 18.8% and 9.1% of wheat, 13.1% and 13.3% of barley, 20.5% and 44% of the sunflower oil traded globally. About 50 countries import over 30% of their wheat from Ukraine and Russia, while 15 of them import over 70% from these suppliers. For instance, Egypt depends on both counties for 86% of its wheat imports, while

развивающихся стран-нетто-импортеров продовольствия являются либо экспортерами нефти, либо высоκοиндустриальными странами [Энджи и Аксой, 2010].

Мировой финансовый кризис стал одним из основных шоков, вызвавших рост цен на продовольствие. В 2007 году средние реальные цены на продовольствие в 124 странах выросли до 2,2%, а в 2008 году данный показатель удвоился и составил 4,4% для всех стран. Это повышение цен было выше в развивающихся странах и по оценкам привело к крайней бедности 155 миллионов человек. В 2020 году реальный рост цен на продовольствие составил в среднем 2,2% в 180 странах, что сделало его самым большим приростом после кризиса 2008 года. Стоит отметить, что цены на продукты питания начали расти еще до российского вторжения на Украину, так как в первые 2-3 месяца 2022 года около 15% всех стран сообщили о росте цен более чем на 4%. Резкий рост цен на продовольствие оказал существенное негативное влияние на развивающиеся страны, особенно в странах Африки к югу от Сахары, Европы и Центральной Азии, поскольку в них на продукты питания приходится около 30-45% расходов, или в 2-3 раза больше, чем в развитых странах [Граф фон Люкнер и соавторы, 2022]. На рисунке 1 показана динамика продовольственной инфляции в мире.

Если в январе 2021 года показатель равнялся 5,6%, то в сентябре 2021 года он превысил 23%. Как было сказано выше, до украинского кризиса цены на продовольствие росли. В частности, продовольственная инфляция в декабре 2021 года достигла 11%, в январе 2022 года – 11,9%, а в феврале – 12,7%. Поэтому война на Украине ускорила рост цен.

Россия и Украина играют исключительно важную роль на мировом агропродовольственном рынке. В 2020 году Россия и Украина поставили соответственно 18,8% и 9,1% пшеницы, 13,1% и 13,3% ячменя, 20,5% и 44% подсолнечного масла, продаваемых на мировом рынке. Около

Lebanon's indicator amounts to 96%. These import-dependent countries are mainly from the Middle East and North Africa region, some of them are at war (Yemen), while others (Lebanon, Egypt, Tunisia) experience economic crises [Hellegers, 2022].

Due to disruptions caused by the war, the probability of civil and armed conflicts in Africa increased substantially. Higher food prices will have a different effect on producing and food-dependent (consuming) areas. According to predictions, higher commodity prices will reduce conflict in areas that produce the given commodity, while higher staple food prices can increase conflict as food occupies a large share of household expenditure in Africa (around 40%). Thus, rising prices may induce marginal workers to avoid participating in armed groups in areas where crops are produced. However, they may also induce them to join armed groups in areas where crops are consumed. According to estimates based on producer and consumer price indices, the weighted average effect of the Russian invasion is an increase in inter-group conflict in Africa of 5.3%. Moreover, higher

50 стран импортируют более 30% своей пшеницы из Украины и России, а 15 из них импортируют более 70% от этих поставщиков. Например, 86% импорта пшеницы Египта приходится на эти страны, в то время как показатель Ливана составляет 96%. Эти импортозависимые страны в основном из региона Ближнего Востока и Северной Африки, одни из которых находятся в состоянии войны (Йемен), а другие (Ливан, Египет, Тунис) переживают экономические кризисы [Хеллегерс, 2022].

Из-за разрушений, вызванных войной, значительно возросла вероятность гражданских и вооруженных конфликтов в Африке. Более высокие цены на продовольствие окажут различное влияние на производящие и потребляющие районы. Согласно прогнозам, более высокие цены на товары уменьшат конфликты в районах, производящих продовольственные товары, в то время как рост цен на основные продукты питания могут усилить конфликты, поскольку на них приходится большая доля расходов домохозяйств в Африке (около 40%). Таким образом, рост

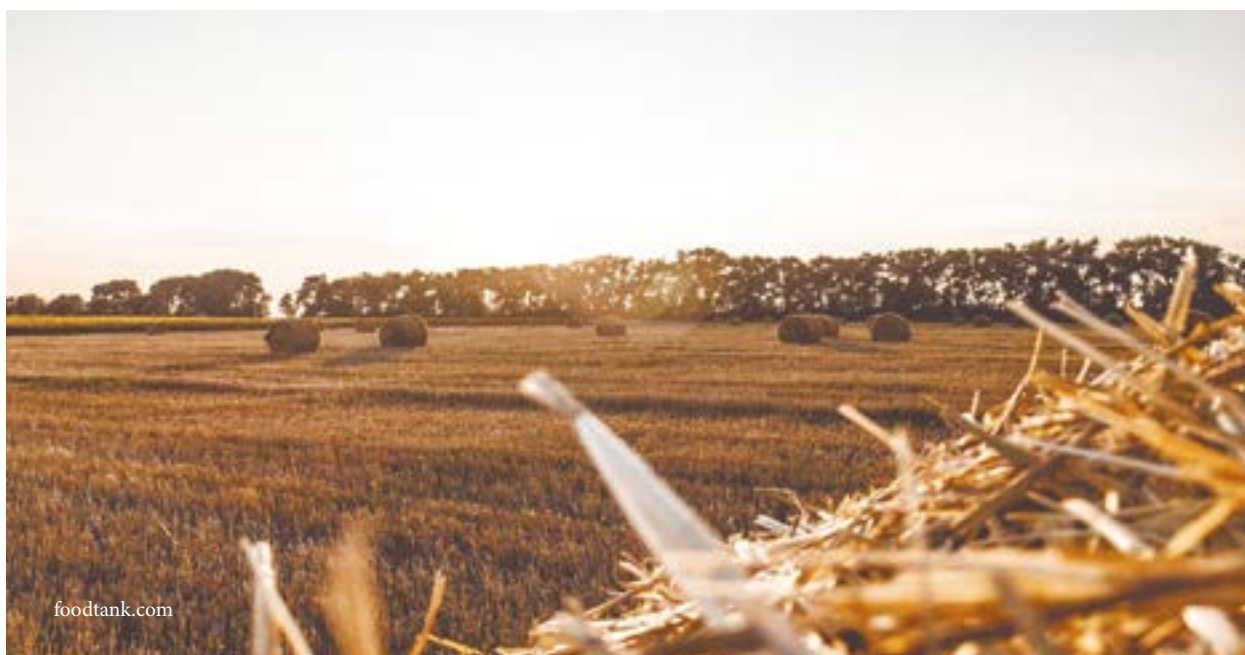
prices will lead to smaller-scale riots, demonstrations, and/or civilian violence in both food-producing and food-consuming areas [McGuirk and Burke, 2022].

Reuters (2022) documents a long list of protests caused by price hikes because of the Russia-Ukraine war and drought fuelled by climate change. Protests occurred in Argentina, Chile, Cyprus, Greece, Guinea, Indonesia, Iran, Kenya, Lebanon, Palestinian Territories, Peru, Sri Lanka, Sudan, and Tunisia. Protesters were against surging food and fuel prices, food prices contain, export controls, and subsidy cuts, while students demanded higher food stipends. It is worth noting that the Iranian government's decision on lifting subsidies led to 300% price increases for a variety of flour-based staples. According to Al Jazeera (2022), protesters in Tunisia chanted "we can't support crazy price hikes" and "where is the sugar?" Supermarkets experienced empty shelves, and dozens of customers scrambled for a kilogram of sugar at markets. Many Tunisians have reported spending hours searching for sugar, milk, butter, cooking oil, and rice.

The Conversation (2022) reports that protests related to surging food prices took place in Iraq. According to Iraqi officials, the Russian

цен может побудить рабочих избегать участия в вооруженных группах в районах выращивания сельскохозяйственных культур. Однако они также могут побудить их присоединиться к вооруженным группам в районах, где потребляется урожай. По оценкам, основанным на индексах цен производителей и потребительских цен, средневзвешенным эффектом российского вторжения является увеличение межгрупповых конфликтов в Африке на 5,3%. Более того, более высокие цены приведут к менее масштабным беспорядкам, демонстрациям и/или гражданскому насилию как в районах производства, так и в районах потребления продовольствия [Макгирк и Берк, 2022].

Агентство Reuters (2022) представило длинный список протестов, вызванных повышением цен из-за российско-украинской войны, а также засухи, вызванной изменением климата. Протесты произошли в Аргентине, Чили, Кипре, Греции, Гвинее, Индонезии, Иране, Кении, Ливане, Палестинских территориях, Перу, Шри-Ланке, Судане и Тунисе. Протестующие были против роста цен на продукты питания и топливо, сдерживания цен на продукты питания, экспортного контроля и сокра-

invasion of Ukraine caused higher prices and significantly increased the cost of the region's food. It is important to note that Iraqi traders benefited from the situation to earn extra profits. The government of Iraq put measures to tackle shortages, distributing food to those in most need, and temporarily suspending customs charges on consumer goods, construction materials, and international food products. Imports from Russia and Ukraine decreased substantially. Moreover, neighboring Iran and Türkiye restricted food exports to Iraq to prioritize their national stocks, which worsened the situation in the country.

'Grain Deal' has been one of the most important agreements, which contributed to the stabilization of the global food market and helped low-income and food import-dependent countries. Since the summer, the deal, brokered by Türkiye in July 2022, has helped Ukraine free nearly 11 million tons of foodstuffs such as wheat, corn, and sunflower oil. Europe has not been directly involved in the Black Sea deal. Russia, in turn, has criticized the agreement, saying that its exports of food and fertilizers have been choked, demanding the lifting of sanctions, while western officials maintain that Russia's food and fertilizers have not been sanctioned [Politico, 2022]. In November 2022, after Russia withdrew from the deal, President of Türkiye Recep Tayyip Erdogan directed his efforts and succeeded in returning Russia to the agreement. The Russian president promised that Russia would not prevent the export of Ukrainian grain to Türkiye. It is important to mention that it was also in Russia's interests to agree to the deal as it allows exports of Russia's own grain and fertilizer, which was not officially billed as part of the deal but was agreed with the United States

ABOUT 50 COUNTRIES IMPORT OVER 30% OF THEIR WHEAT FROM UKRAINE AND RUSSIA, WHILE 15 OF THEM IMPORT OVER 70% FROM THESE SUPPLIERS

ПРИБЛИЗИТЕЛЬНО 50 СТРАН ИМПОРТИРУЮТ БОЛЕЕ 30% СВОЕЙ ПШЕНИЦЫ ИЗ УКРАИНЫ И РОССИИ, В ТО ВРЕМЯ КАК 15 ИЗ НИХ ИМПОРТИРУЮТ БОЛЕЕ 70% ОТ ЭТИХ ПОСТАВЩИКОВ

щения субсидий, в то время как студенты требовали повышения продовольственных стипендий. Стоит отметить, что решение иранского правительства об отмене субсидий привело к 300-процентному росту цен на различные основные продукты на основе муки. По данным Аль-Джазира (2022), протестующие в Тунисе скандировали «мы не можем поддерживать безумное повышение цен» и «где сахар?» В супермаркетах были пустые полки, а десятки покупателей боролись за килограмм сахара на рынках. Многие тунисцы сообщали, что тратят часы на поиски сахара, молока, масла, растительного масла и риса.

The Conversation (2022) сообщает, что протесты, связанные с ростом цен на продукты питания, имели место в Ираке. По словам иракских официальных лиц, вторжение России на Украину привело к повышению цен и значительно увеличило стоимость продуктов питания в регионе. Важно отметить, что иракские торговцы извлекли выгоду из ситуации, чтобы получить дополнительную прибыль. Правительство Ирака приняло меры по устранению дефицита, раздавая продукты питания наиболее нуждающимся и временно приостанавливая таможенные сборы на потребительские товары, строительные материалы и иностранные продукты питания. Импорт из России и Украины существенно сократился. Более того, соседние Иран и Турция ограничили экспорт продовольствия в Ирак, чтобы отдать приоритет своим национальным запасам, что ухудшило ситуацию в стране.

«Зерновая сделка» стала одной из важнейших соглашений, которая способствовала стабилизации

and the EU. One of the main points of Russia's dissatisfaction with the deal is that Ukrainian grain was mainly sent to Europe, rather than the poorer countries where it was needed more [Prokopenko, 2022].

Policymakers implemented different measures to mitigate the consequences of food price hikes. Mainly, their policy addressed the needs of low-income households and was energy-related as energy prices have a substantial impact on food price changes. Policy measures included fuel subsidies, tax cuts, a windfall tax on energy firms, use of energy reserves, price controls, state aid, and restrictions on energy use and exports. The most common measures are fuel subsidies per unit consumed. By late July 2022, governments introduced these measures in 64% of emerging market economies and the majority of advanced comparator economies. Price controls on food and energy are also common in Emerging Europe and Central Asia. However, policy responses in the region have been less effective than in advanced economies, being less inclusive and less green [Plekhanov et al., 2022].

Between the Russian invasion of Ukraine and 7 April 2022, governments imposed or announced 67 new trade policies or 87 including subsidies, of which 38 were new export bans and export-licensing requirements. Twenty countries increased export controls, including Russia, Serbia, and Hungary. Export restrictions contribute substantially to the further increase in food prices. This policy diverts supplies from the world market, leads to an increase in world prices and makes other governments retaliate by imposing new export restrictions, causing a further surge in prices. According to esti-

DUE TO DISRUPTIONS CAUSED BY THE WAR, THE PROBABILITY OF CIVIL AND ARMED CONFLICTS IN AFRICA INCREASED SUBSTANTIALY

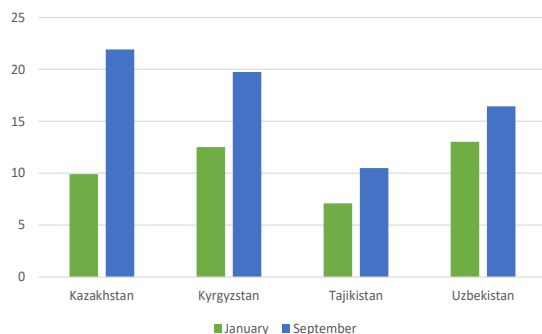
ИЗ-ЗА ОТКЛОНЕНИЙ, ВЫЗВАННЫХ ВОЙНОЙ, СУЩЕСТВЕННО ВОЗРОСЛА ВЕРОЯТНОСТЬ ГРАЖДАНСКИХ И ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТОВ В АФРИКЕ

мирового рынка продовольствия и помогла странам с низким уровнем дохода и зависимым от импорта продовольствия. Начиная с лета сделки, заключенная при посредничестве Турции в июле 2022 года, помогла Украине высвободить почти 11 миллионов тонн продуктов питания, таких как пшеница, кукуруза и подсолнечное масло. Европа не принимала непосредственного участия в сделке по Черному морю. Россия, в свою очередь, раскритиковала соглашение, заявив, что ее экспорт продовольствия и удобрений остановлен, требуя отмены санкций, в то время как западные официальные лица утверждают, что российские продовольствие и удобрения не попали под санкции [Politico, 2022]. В ноябре 2022 года, после того как Россия вышла из соглашения, президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган направил свои усилия и сумел вернуть Россию к соглашению. Президент России пообещал, что Россия не будет препятствовать экспорту украинского зерна в Турцию. Важно отметить, что согласие на сделку также было в интересах России, поскольку она позволяет экспортировать зерно и удобрения из России, что официально не было выставлено как часть сделки, но было согласовано с США и ЕС. Один из основных моментов недовольства России сделкой заключается в том, что украинское зерно в основном направлялось в Европу, а не в более бедные страны, где оно было нужнее [Прокопенко, 2022].

Правительства приняли различные меры для смягчения последствий скачков цен на продовольствие. В основном их политика учитывала потребности домохозяйств с низкими доходами и была связана с энергетикой, поскольку цены на энергоносители оказывают суще-

Figure 2. Food price inflation in Central Asia, 2022
Рисунок 2. Продовольственная инфляция в Центральной Азии, 2022

Source: The Author's compilation based on the FAOSTAT (2022) data.

Источник: составлено автором на основе данных FAOSTAT (2022).

mates, bans on wheat exports imposed by Russia and smaller exporters are responsible for a 7 percentage point increase in world wheat prices. Kazakhstan also announced an imposition of a quota on wheat exports. These measures can cut the country's exports by 80% relative to 2019 and cause an increase in the world price of wheat by one additional percentage point [Ruta et al., 2022].

Other measures to contract geopolitical risks in the global food system include investing in renewable energy, intensifying efforts to recycle nutrients, and increasing productivity in developing countries. Global and regional differences in productivity remain high. Weather, optimized use of inputs such as seeds and fertilizers, and farming techniques determine harvests and yields. Hence, in developing countries, it is important to focus on using the right decision-making tools and having access to knowledge and quality inputs [Holsether, 2022].

Despite the significant agricultural potential, countries of Central Asia remain net food importers. Kazakhstan is on the list of key wheat suppliers on the global market and mainly exports its wheat to the rest of Central Asian countries. Due to high dependence on imports and the inability to provide the regional market with a sufficient amount of agricultural and food products, the food price inflation in Central Asia reached high levels. Figure 2 shows that food prices increased substantially in Kazakhstan with inflation reaching 22%.

ственное влияние на изменения цен на продукты питания. Политические меры включали субсидии на топливо, снижение налогов, налог на непредвиденные доходы энергетических компаний, использование энергетических запасов, контроль над ценами, государственную помощь, а также ограничения на использование и экспорт энергетических товаров. Наиболее распространенными мерами являются топливные субсидии на единицу потребляемого топлива. К концу июля 2022 года правительства ввели эти меры в 64% стран с формирующимся рынком и в большинстве стран с развитой экономикой. Регулирование цен на продукты питания и энергию также распространено в странах Европы с формирующимся рынком и Центральной Азии. Однако меры политики в регионе оказались менее эффективными, чем в странах с развитой экономикой, поскольку они менее инклюзивны и менее экологичны [Плеханов и соавторы, 2022].

В период между российским вторжением на Украину и 7 апреля 2022 года правительства ввели или объявили 67 новых торговых политик (87, включая субсидии), из которых 38 были новыми запретами на экспорт и требованиями экспортного лицензирования. Двадцать стран усилили экспортный контроль, включая Россию, Сербию и Венгрию. Экспортные ограничения в значительной степени способствуют дальнейшему росту цен на продовольствие. Эта политика отклоняет поставки с мирового рынка, приводит к росту мировых цен и заставляет другие правительства принимать ответные меры, вводя новые экспортные ограничения, вызывая дальнейший рост цен. По оценкам, запреты на экспорт пшеницы, введенные Россией и более мелкими экспортерами, привели к увеличению мировых цен на пшеницу на 7 процентных пунктов. Казахстан также объявил о введении квоты на экспорт пшеницы. Эти меры могут сократить экспорт страны на 80% по отношению к 2019 году и вызвать рост мировых цен на пшеницу еще на один процентный пункт [Рута и соавторы, 2022].

Tajikistan has the lowest food price inflation, which equaled 10%. Hence, given the above-mentioned global experience and political processes in Central Asia itself, increasing food prices and shortages can be considered one of the main economic and political risks for the region. Therefore, the regional authorities need to solve a twofold task. Firstly, it is important to address the current crisis in the region. Secondly, Central Asian states should use this global crisis as an opportunity for economic diversification. To do so, the region needs to develop a short-term plan to tackle the food crisis and a long-term agricultural reforms strategy. In the short-term, the regional countries may use trade policy, in particular import liberalization for food products. These measures will increase the regional supply and put pressure on food prices, contributing to price stabilization. Reforms in agriculture, in turn, will require both political will and economic/financial capacity. Here, the governments need to focus on increasing productivity, importing/developing agricultural technologies, and investing in human capital and infrastructure. Recent evidence shows that the food trade gained importance and became a geopolitical tool. Therefore, agricultural reforms in Central Asia may result in higher production and export volumes, which will bring the region geopolitical importance and contribute to its food and political security.

References:

1. Al Jazeera (2022). Protests in Tunisia's capital amid inflation, food shortages. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/26/protests-in-tunisia-capital-amid-inflation-food-shortages>. Accessed on 08.12.2022.
2. FAOSTAT (2022). Consumer Price Indices. Retrieved from <https://www.fao.org/faostat/en/#data/CP>. Accessed on 28.12.2022.

AGRICULTURAL REFORMS IN CENTRAL ASIA MAY BRING THE REGION GEOPOLITICAL IMPORTANCE AND CONTRIBUTE TO THE REGION'S FOOD AND POLITICAL SECURITY

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ РЕФОРМЫ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ МОГУТ ПРИДАТЬ РЕГИОНУ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ И СПОСОБСТВОВАТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЮ ЕГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ И ПОЛИТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Другие меры по уменьшению геополитических рисков в глобальной продовольственной системе включают инвестиции в возобновляемые источники энергии, активизацию усилий по рециркуляции питательных веществ, и повышение производительности труда в развивающихся странах. Глобальные и региональные различия в производительности остаются высокими. Погода, оптимизированное использование ресурсов, таких как семена и удобрения, а также методы ведения сельского хозяйства определяют урожайность и производительность. Следовательно, в развивающихся странах важно сосредоточиться на использовании правильных инструментов принятия решений и доступе к знаниям и качественным ресурсам [Хользер, 2022].

Несмотря на значительный сельскохозяйственный потенциал, страны Центральной Азии остаются нетто-импортерами продовольствия. Казахстан входит в список ключевых поставщиков пшеницы на мировой рынок и в основном экспортирует свою пшеницу в остальные страны Центральной Азии. Из-за высокой зависимости от импорта и невозможности обеспечить региональный рынок достаточным количеством сельскохозяйственной продукции продовольственная инфляция в Центральной Азии достигла высоких уровней. Рисунок 2 показывает, что цены на продукты питания в Казахстане существенно выросли, и инфляция достигла 22%.

В Таджикистане самая низкая инфляция, которая составила 10%. Следовательно, учитывая вышеупомянутый мировой опыт и политические процессы в самой Центральной Азии, рост цен на продовольствие и его дефицит можно

cdn11.img.sputniknews-uz.com

3. Graf Von Luckner, Clemens, Holston, Kathryn, and Carmen Reinhart (2022). Is another food crisis unfolding? Retrieved from <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/another-food-crisis-unfolding>. Accessed on 15.12.2022.
4. Hellegers, Petra (2022). Food security vulnerability due to trade dependencies on Russia and Ukraine. *Food Security*, 14: pp. 1503–1510.
5. Holsether, Svein Tore (2022). Three ways to reduce geopolitical risks in the global food system. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/three-ways-to-reduce-geopolitical-risks-in-the-global-food-system/>. Accessed on 10.11.2022.
6. McGuirk, Eoin, and Marshall Burke (2022). War in Ukraine, world food prices, and conflict in Africa. Retrieved from <https://cepr.org/voxeu/columns/war-ukraine-world-food-prices-and-conflict-africa>. Accessed on 10.11.2022.
7. Ng, Francis and Ataman Aksoy (2010). The evolution of agricultural trade flows. Retrieved from <https://cepr.org/voxeu/columns/evolution-agricultural-trade-flows>. Accessed on 15.12.2022.
8. Plekhanov, Alexander, Sassoon, Joseph, and Anna Carruthers (2022). Policy preferences and responses to high energy and food prices in emerging markets. Retrieved from <https://cepr.org/voxeu/columns/policy-preferences-and-responses-high-energy-and-food-prices-emerging-markets>. Accessed on 15.12.2022.
9. Politico (2022). Erdoğan confident Ukraine grain deal will continue. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/recep-tayyip-erdogan-emmanuel-macron-confident-ukraine-russia-grain-deal-continue-vladimir-putin/>. Accessed on 05.12.2022.

считать одним из основных экономических и политических рисков для региона. Поэтому региональным властям необходимо решить двоякую задачу. Во-первых, важно справиться с текущим кризисом в регионе. Во-вторых, государства Центральной Азии должны использовать этот глобальный кризис как возможность для экономической диверсификации. Для этого региону необходимо разработать краткосрочный план преодоления продовольственного кризиса и долгосрочную стратегию сельскохозяйственных реформ. В краткосрочной перспективе страны региона могут использовать торговую политику, в частности либерализацию импорта продуктов питания. Эти меры увеличат региональное предложение и окажут давление на цены на продовольствие, способствуя их стабилизации. Реформы в сельском хозяйстве, в свою очередь, потребуют, как политической воли, так и экономических/финансовых возможностей. Здесь правительства должны сосредоточиться на повышении производительности, импорте/развитии сельскохозяйственных технологий и инве-

10. Prokopenko, Alexandra (2022). Russia's Return to Grain Deal Is a Sign of Türkiye's Growing Influence. Retrieved from <https://carnegieendowment.org/politika/88349>. Accessed on 05.12.2022.
11. Reuters (2022). Factbox: Surging food prices fuel protests across developing world. Retrieved from <https://www.reuters.com/markets/commodities/surging-food-prices-fuel-protests-across-developing-world-2022-05-18/>. Accessed on 10.12.2022.
12. Ruta, Michele, Evenett, Simon, Rocha, Nadia, and Alvaro Espitia (2022). Widespread food insecurity is not inevitable: avoid escalating food export curbs. Retrieved from <https://cepr.org/voxeu/columns/widespread-food-insecurity-not-inevitable-avoid-escalating-food-export-curbs>. Accessed on 15.11.2022.
13. The Conversation (2022). Iraq food protests against spiralling prices echo early stages of the Arab Spring. Retrieved from <https://theconversation.com/iraq-food-protests-against-spiralling-prices-echo-early-stages-of-the-arab-spring-179145>. Accessed on 15.12.2022.

стициях в человеческий капитал и инфраструктуру. Текущие события показывают, что значимость торговли продовольственными товарами возросла и стала инструментом геополитики. Таким образом, сельскохозяйственные реформы в Центральной Азии могут привести к увеличению объемов производства и экспорта, что придаст региону геополитическое значение и будет способствовать его продовольственной и политической безопасности.

Источники:

1. Аль-Джазира (2022). Протесты в столице Туниса на фоне инфляции, нехватки продовольствия. Доступно по адресу: <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/26/protests-in-tunisias-capital-amid-inflation-food-shortages>. Дата обращения: 08.12.2022.
2. Граф фон Люкнер, Клеменс, Холстон, Кэтрин и Кармен Рейнхарт (2022). Разворачивается ли очередной продовольственный кризис? Доступно по адресу: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/another-food-crisis-unfolding>. Дата обращения: 15.12.2022.
3. Макгирк, Эоин и Маршалл Берк (2022). Война на Украине, мировые цены на продовольствие и конфликт в Африке. Доступно по адресу: <https://cepr.org/voxeu/columns/war-ukraine-world-food-prices-and-conflict-africa>. Дата обращения: 10.11.2022.
4. Плеханов, Александр, Сассун, Джозеф и Анна Каррутерс (2022). Политические предпочтения и реакция на высокие цены на энергоносители и продукты питания в развивающихся рынках. Доступно по адресу: <https://cepr.org/voxeu/columns/policy-preferences-and-responses-high-energy-and-food-prices-emerging-markets>. Дата обращения: 15.12.2022.
5. Прокопенко, Александра (2022). Возвращение России к зерновой сделке является признаком растущего влияния Турции. Доступно по адресу: <https://carnegieendowment.org/politika/88349>. Дата обращения: 05.12.2022.
6. Рута, Мишель, Эвенетт, Саймон, Роча, Надя и Альваро Эспития (2022). Широко распространенное отсутствие продовольственной безопасности не является неизбежным: избегайте эскалации ограничений на экспорт продуктов питания. Доступно по адресу: <https://cepr.org/voxeu/columns/widespread-food-insecurity-not-inevitable-avoid-escalating-food-export-curbs>. Дата обращения: 15.11.2022.
7. Хеллегерс, Петра (2022). Уязвимость продовольственной безопасности из-за торговой зависимости от России и Украины. Продовольственная безопасность, 14: стр. 1503–1510.
8. Хользер, Свейн Торе (2022). Три пути снижения геополитических рисков в глобальной продовольственной системе. Доступно по адресу: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/three-ways-to-reduce-geopolitic-risks-in-the-global-food-system/>. Дата обращения: 10.11.2022.
9. Энджи, Фрэнсис и Атаман Аксой (2010). Эволюция сельскохозяйственных торговых потоков. Доступно по адресу: <https://cepr.org/voxeu/columns/evolution-agriculture-trade-flows>. Дата обращения: 15.12.2022.
10. FAOSTAT (2022). Индексы потребительских цен. Доступно по адресу: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/CP>. Дата обращения: 28.12.2022.
11. Politico (2022). Эрдоган уверен, что сделка с Украиной по зерну продолжится. Доступно по адресу: <https://www.politico.eu/article/receptayyip-erdogan-emmanuel-macron-confident-ukraine-russia-grain-deal-continue-vladimir-putin/>. Дата обращения: 05.12.2022.
12. Reuters (2022). Factbox: Рост цен на продовольствие вызывает протесты в развивающихся странах. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/markets/commodities/surging-food-prices-fuel-protests-across-developing-world-2022-05-18/>. Дата обращения: 10.12.2022.
13. The Conversation (2022). Продовольственные протесты в Ираке против резкого роста цен перекликаются с ранними этапами «арабской весны». Доступно по адресу: <https://theconversation.com/iraq-food-protests-against-spiralling-prices-echo-early-stages-of-the-arab-spring-179145>. Дата обращения: 15.12.2022.

CENTRAL ASIA'S FOREIGN POLICY IN 2022: HIGHLIGHTS

DR. ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В 2022 ГОДУ: ОБЗОР СОБЫТИИ

2022 has brought significant changes to world affairs. The Russian invasion of Ukraine shook the established order of world politics and became one of the most acute conflicts in Europe since World War II. The coalition of the so-called “collective West,” sanctions against Russia, the energy crisis in Europe, and the revision of world order all affected Eurasian affairs. Central Asia, having the longest land borders with Russia and being intertwined with deep economic and political ties, has redefined its importance in balancing the anti-Russian and anti-Chinese axis with the interests of the so-called West by instrumentalizing its multi-vector diplomacy. The paper discusses how Central Asia has taken advantage of geopolitical and geo-economic shifts in 2022 and how these developments changed the pivot of its external strategies.

In Central Asia, the year began with the January events in Kazakhstan, when mass protests turned into unrest and violence that shook the country with over 200 deaths [HRW, 2022a]. To normalise the situation, the Collective Security Treaty Organization's (CSTO) peacekeeping forces were called, which for a short time boosted the popularity of the CSTO. In May, Tajikistan experienced an escalation of tensions and violence

**THE WAR IN UKRAINE
NOT ONLY CHANGED
EXISTING POLITICAL
CONJECTURE BUT
ALSO LED TO A
RETHINKING OF THE
ROLE OF CENTRAL
ASIA IN EURASIAN
AFFAIRS**

**ВОЙНА В УКРАИНЕ
НЕ ТОЛЬКО
ИЗМЕНИЛА
СУЩЕСТВУЮЩУЮ
ПОЛИТИЧЕСКУЮ
КОНЪЕКТУРУ МИРА,
НО И ПРИВЕЛА К
ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЮ
РОЛИ
ЦЕНТРАЛЬНОЙ
АЗИИ В
ЕВРАЗИЙСКИХ
ДЕЛАХ**

2022 год привнес существенные изменения в мировую политику. Вторжение России в Украину потрясло сложившийся мировой порядок и стало одним из крупнейших военных конфликтов в Европе со времен Второй мировой войны. Коалиция так называемого «коллективного Запада», санкции против России, энергетический кризис в Европе и пересмотр мирового порядка — все это повлияло на развитие Евразии. Центральная Азия, имеющая самые протяженные сухопутные границы с Россией и переплетенная глубокими экономическими и политическими связями, пересмотрела свое место в балансировании антироссийской и антикитайской оси с интересами Запада, используя принципы многовекторной дипломатии. В статье рассматривается, как Центральная Азия воспользовалась геополитическими и геоэкономическими изменениями в 2022 году и как эти события изменили векторы внешней стратегии стран Центральной Азии.

В Центральной Азии год начался с январских событий в Казахстане, когда массовые протесты переросли в беспорядки и насилие, потрясшие страну и унесшие жизни более 200 человек [HRW, 2022a]. Для нормализации обстановки

against a minority group in the Gorno-Badakhshan autonomous region. The worst unrest in Tajikistan since the civil war was put to an end by a special anti-terrorist operation that killed over 40 people and arrested many more [HRW, 2022b]. In July, mass protests occurred in Karakalpakstan due to the proposed constitutional amendments that might cease the autonomous status of Karakalpakstan. As a result of demonstrations that turned violent, dozens of people were killed, over 200 were injured, and hundreds were arrested [ODR, 2022]. A series of border clashes, with an escalation in September, happened in the Kyrgyz-Tajik borderlands, resulting in civilian deaths and injuries and infrastructure losses on both sides [Minzarari & Schmitz, 2022]. Hence, Central Asian countries themselves were busy maintaining stability and security in their countries. Noteworthy, despite different political agendas, dissatisfaction with socio-economic conditions was the primary cause of all conflicts.

The past year has also been notable for the growing cohesion of Central Asia. The war in Ukraine not only changed existing political

были вызваны миротворческие силы Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ), которые на короткое время повысило популярность ОДКБ. В мае в Таджикистане произошла эскалация напряженности и насилия в отношении меньшинств в Горно-Бадахшанской автономной области. Наихудшие беспорядки со времен гражданской войны были прекращены специальной антитеррористической операцией, в результате которой погибло более 40 человек и многие были арестованы [HRW, 2022b]. В июле в Каракалпакстане произошли массовые протесты из-за предложенных конституционных поправок, которые могли лишить Каракалпакстан автономного статуса. В результате демонстраций, переросших в насилие, десятки человек были убиты, более 200 ранены, сотни арестованы [ODR, 2022]. На кыргызско-таджикской границе в течение года произошло несколько пограничных столкновений, в сентябре конфликт обострился, в результате чего с обеих сторон были убиты и ранены мирные жители, а инфраструктура была повреждена [Минзарари и Шмитц, 2022]. Поэтому, страны Централь-

conjecture but also led to a rethinking of the role of Central Asia in Eurasian affairs. Frequent gatherings of Central Asian leaders, intensifying bilateral and multilateral interactions, increasing attention to internal politics in Central Asia, and active attempts to diversify Central Asian partnership networks all speak to the heightening contribution of Central Asian states. Central Asian leaders met in a format of five in July in Cholpon-Ata, Kyrgyzstan, for the Fourth Consultative Meeting of the heads of state of Central Asian countries, where all stressed the importance of intra-regional alignment against the ongoing tensions [nCa Report, 2022a]. The SCO Summit in Samarkand in September demonstrated the growing status of the organisation when an intention for membership was made by Iran, Belarus, and Türkiye [Muratbekova, 2022a]. The SCO Summit also emphasised the increasing political weight of Central Asia, which is crucial for balancing the interests of regional powers. The institutionalisation of the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia (CICA) into a fully-fledged organisation and holding the first summit as an international organisation in Astana in October further emphasised the diplomatic success and importance of Central Asia in implementing regional politics [Khitakhunov, 2022]. The Organization of Turkic States (OTS) Summit in Samarkand in November demonstrated an aspiration to strengthen Central Asian cooperation within the common Turkic heritage [inform.kz, 2022]. OTS's past summit was also held for the first time as an international organization, where Central Asian states retained a central position. Hence, in 2022, Central Asia provided convenient platforms for gathering Eurasian leaders and emerged as an important actor in balancing the interests of regional players. Given the volatility of geopolitical and geoeconomic develop-

**DESPITE DIFFERENT
POLITICAL
AGENDAS,
DISSATISFACTION
WITH SOCIO-
ECONOMIC
CONDITIONS WAS
THE PRIMARY CAUSE
OF ALL CONFLICTS**

**НЕСМОТРЯ
НА РАЗНЫЕ
ПОЛИТИЧЕСКИЕ
ТРЕБОВАНИЯ,
НЕУДОВЛЕТВО-
РЕННОСТЬ
СОЦИАЛЬНО-
ЭКОНОМИЧЕСКИМИ
УСЛОВИЯМИ БЫЛА
ПЕРВОПРИЧИНОЙ
ВСЕХ КОНФЛИКТОВ
В РЕГИОНЕ**

ной Азии были заняты поддержанием стабильности и безопасности в своих странах. Примечательно, что, несмотря на разные политические требования, неудовлетворенность социально-экономическими условиями была первопричиной всех конфликтов в регионе.

Проходящий год также был замечен растущей сплочённостью стран Центральной Азии. Война в Украине не только изменила существующую политическую конъюнктуру мира, но и привела к переосмыслению роли Центральной Азии в Евразийских делах. Частые встречи лидеров Центральной Азии, усиление двусторонних и многосторонних взаимодействий, повышение внимания к внутренней политике в Центральной Азии и попытки диверсифицировать сети партнерских отношений показывают об усилении значимости Центральной Азии. Лидеры стран Центральной Азии встретились в формате «пятёрки» в июле в Чолпон-Ате, Кыргызстан, во время IV Консультативной встречи глав государств Центральной Азии. В ходе переговоров президенты стран Центральной Азии подчеркнули важность внутрирегионального взаимодействия во времена сохраняющейся напряженности [отчет nCa, 2022a]. Саммит ШОС в Самарканде в сентябре показал растущую роль организации, когда Иран, Беларусь и Турция заявили о своем намерении стать полноправными членами организации [Muratbekova, 2022a]. Саммит ШОС также подчеркнул растущий политический вес Центральной Азии, имеющая решающее значение для сбалансирования интересов региональных держав. Институционализация Совещания по взаимодействию и мерам доверия в Азии (СВМДА) в полноценную международную организацию и проведение первого саммита в качестве международной организации в Астане в октябре также

ments, past meetings were eagerly anticipated platforms for gathering major regional players around a single table.

Central Asia was also a focal point of cooperation under the “5+1” format. On the occasion of 30 years of diplomatic relations with Central Asian countries, Chinese President Xi Jinping, who launched the summit format with Central Asian heads of state in 2020, held a virtual summit in January 2022. Two days later, Indian Prime Minister Narendra Modi also hosted the first India-Central Asia Summit, held in virtual format [Muratbekova, 2022b]. In October, Russian President Vladimir Putin initiated the first Russia-Central Asia Summit, hosted in Astana [nCa, 2022]. In October, Astana also hosted the first EU-Central Asia summit, which was welcomed by the President of the European Council, Charles Michel, along with five Central Asian leaders [European Council, 2022]. In November, the OTS summit in Samarkand highlighted the ambitions of Turkish President Recep Tayyip Erdoğan to strengthen Türkiye’s influence in Central Asia through the strengthening of co-

подчеркнуло дипломатический успех и важность Центральной Азии в реализации региональной политики [Хитахунов, 2022]. Саммит Организации Тюркских Государств (ОТГ) в Самарканде в ноябре продемонстрировала стремление усилить сотрудничество в Центральной Азии в рамках общего тюркского наследия [Inform.kz, 2022]. Прошедший саммит ОТГ также был проведен впервые в качестве международной организации, где государства Центральной Азии сохранили центральное положение. Соответственно, в 2022 году Центральная Азия предоставила площадки для встреч евразийских лидеров, а также стала важным актором в балансировании интересов региональных игроков. Учитывая волатильность геополитических и геоэкономических событий, прошедшие встречи были ожидаемой площадкой для сбора за одним столом крупных региональных игроков.

Центральная Азия также была в эпицентре сотрудничества в рамках формата «5+1». По случаю 30-летия установления

operation in the OTS format. Hence, against the backdrop of weakening Russian positions in Central Asia due to the Ukrainian war, the elevation of the 5+1 summits to the level of heads of state indicates the ambitions of regional politicians to capitalise on the geopolitical transformations and to advance their inroads into the region. Central Asian states, on the other hand, have demonstrated greater consolidation and the emergence of mature regional unity in the face of unprecedented geopolitical changes.

On top of that, the “5+1” format was applied by other regional partners at the ministerial level, such as the ministerial meeting with the United States on the sidelines of the U.N. General Assembly held in September [Tashkent Times, 2022]. The 15th South Korea-Central Asia Cooperation Forum gathered ministers of foreign affairs from Central Asia in Busan, South Korea, in October to enhance regional cooperation [Yonhap, 2022]. In December, the 9th Foreign Ministers’ Meeting of the “Central Asia plus Japan” Dialogue convened in Tokyo, gathering foreign ministers from Central Asia and Japan to deepen regional dialogue [MOFA, 2022]. Thus, in addition to utilising Central Asia’s geographic location and position as a tool of multilateral dialogue, regional leaders are keen to enhance the Central Asia+ format.

The sanctions against Russia facilitated the diversification and recalibration of Central Asian partners. Central Asian states increased their efforts to broaden their partnership networks, particularly with the countries of South Asia and the Middle East. This year, the UAE, Qatar, Iran, and Saudi Arabia emerged as key partners for Central Asian leaders. In particular, Presidents of Kazakhstan, Tajikistan, and Turkmenistan visited Iran during the year, emphasising the importance of boosting economic ties along with establishing alternative transporta-

THE RESTRICTIONS ON RUSSIAN TRANSIT TO EUROPEAN MARKETS PROMPTED A RAPID DIVERSIFICATION OF MAJOR TRANSPORTATION ROUTES IN CENTRAL ASIA, AS WELL AS THE FACILITATION OF THE CONSTRUCTION OF NEW TRANSIT ROUTES

ОГРАНИЧЕНИЯ РОССИЙСКОГО ТРАНЗИТА НА ЕВРОПЕЙСКИЕ РЫНКИ ВЫЗВАЛИ БЫСТРУЮ ДИВЕРСИФИКАЦИЮ ОСНОВНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ МАРШРУТОВ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ, А ТАКЖЕ СОДЕЙСТВИЕ СТРОИТЕЛЬСТВУ НОВЫХ ТРАНЗИТНЫХ МАРШРУТОВ

дипломатических отношений со странами Центральной Азии председатель КНР Си Цзиньпин, запустивший в 2020 году формат 5+1, в январе 2022 года провел виртуальный саммит. Два дня спустя премьер-министр Индии Нарендра Моди также организовал первый саммит Индия – Центральная Азия, проведенный в виртуальном формате [Муратбекова, 2022b]. В октябре президент России Владимир Путин инициировал первый саммит России-Центральной Азии, прошедший в Астане [nCa, 2022]. В октябре в Астане также проходил первый саммит ЕС-Центральной Азии, для которого приехали президент Европейского совета Чарльз Мишель, а также лидеры Центральной Азии [Европейский совет, 2022]. В ноябре на саммите ОТГ в Самарканде были подчеркнуты амбиции президента Турции Реджепа Тайипа Эрдогана по укреплению влияния Турции в Центральной Азии путем активизации сотрудничества в формате ОТГ. Соответственно, на фоне ослабления позиций России в Центральной Азии из-за войны в Украине переход встреч в формате «5+1» на уровень глав государств свидетельствует о повышенном интересе региональных политиков к геополитическим трансформациям и стремлении продвигать свои идеи в регионе. Государства Центральной Азии, со своей стороны, демонстрировали большую консолидацию и появление зрелого регионального единства перед лицом беспрецедентных геополитических изменений.

Кроме того, формат «5+1» применялся другими региональными партнерами на министерском уровне, как, например, министерская встреча с США на полях Генеральной Ассамблеи ООН, состоявшаяся в сентябре [Tashkent Times, 2022]. В октябре 15-й Форум сотрудничества Южной Кореи и Цен-

tion routes; Presidents of Kazakhstan, Uzbekistan, and Turkmenistan had visited Saudi Arabia, which resulted in massive investment projects and bilateral agreements and later on Presidents of Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan had visited Qatar during the year. In South Asia, Pakistan, reactivated its engagement with Central Asian states; Pakistani Prime Minister Shehbaz Sharif visited Kazakhstan and Uzbekistan, where he met with the Presidents of Kyrgyzstan and Turkmenistan on the sidelines of the SCO Summit; and Uzbek and Tajik Presidents visited Islamabad during the year.

The prominence of Central Asia in European politics was also reinforced by the European Union. Presidents of Kazakhstan and Uzbekistan had visited France, while German Foreign Minister Annalena Baerbock had visited Kazakhstan and Uzbekistan, which was seen as a signal of European support of Central Asia. China continued to enhance its strategic partnership with the region, as highlighted by Chinese President Xi Jinping, who made his first outbound visit since the pandemic to the SCO Summit in Uzbekistan via Kazakhstan, where he had an official stay. Turkish President Recep Tayyip Erdoğan has also stressed the importance of Central Asia in Turkish foreign policy, which was evidenced by his visits to Uzbekistan twice, Kazakhstan, and Turkmenistan.

Meanwhile, Russia actively participated in the politics of Central Asia. Amid Russia's international isolation, Russian President Putin visited Tajikistan and Turkmenistan and attended summits in Kazakhstan and Uzbekistan. Central Asian leaders have repeatedly stressed their intention to comply with international sanctions while at the same time capitalising on Russia's economic and political isolation. Despite predictions, Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan this year received a record amount of remittanc-

CENTRAL ASIA USED THE RISKS AND OPPORTUNITIES OF 2022 TO FACILITATE THE DIVERSIFICATION OF ITS TRANSIT POTENTIAL BY IMPLEMENTING ITS MULTI-VECTOR POLICY

ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ ИСПОЛЬЗОВАЛА РИСКИ И ВОЗМОЖНОСТИ 2022 ГОДА, ЧТОБЫ УСКОРИТЬ ДИВЕРСИФИКАЦИЮ СВОЕГО ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПУТЕМ РЕАЛИЗАЦИИ МНОГОВЕКТОРНОЙ ПОЛИТИКИ

тральной Азии собрал министров иностранных дел стран Центральной Азии в Пусане, Южная Корея, для укрепления регионального сотрудничества [Yonhap, 2022]. В декабре в Токио состоялась 9-я встреча министров иностранных дел Диалога «Центральная Азия плюс Япония», на которую собрались министры иностранных дел Центральной Азии и Японии для углубления регионального диалога [МИД, 2022]. Таким образом, в дополнение к использованию географического положения и позиции Центральной Азии в качестве инструмента многостороннего диалога, региональные лидеры заинтересованы в расширении формата «Центральная Азия+».

Санкции против России способствовали диверсификации и перекалибровке партнеров в Центральной Азии. Государства Центральной Азии активизировали свои усилия по расширению партнерских сетей, особенно со странами Южной Азии и Ближнего Востока. В этом году ОАЭ, Катар, Иран и Саудовская Аравия стали ключевыми партнерами Центральной Азии. В частности, в течение года президенты Казахстана, Таджикистана и Туркменистана посетили Иран, подчеркнув важность активизации экономических связей наряду с созданием альтернативных транспортных маршрутов; Президенты Казахстана, Узбекистана и Туркменистана посетили Саудовскую Аравию, которые привели к крупным инвестиционным проектам и двусторонним соглашениям, а также в течение года президенты Казахстана, Кыргызстана и Туркменистана посетили Катар. В Южной Азии Пакистан возобновил взаимодействие с государствами Центральной Азии; премьер-министр Пакистана Шахбаз Шариф посетил Казахстан и Узбекистан, где на полях саммита ШОС встретился с президентами Кыргызстана и Тур-

es from Russia related to the strong demand of the Russian economy [World Bank Group, 2022]. Central Asian leaders had also actively participated in Russia-led events such as an informal summit of the Commonwealth of Independent States (CIS) held in St. Petersburg in December [TASS, 2022]. At the same time, Russia's aggressive policy this year has led to an increase in anti-Russian sentiment among the inhabitants of Central Asia, which has provoked aggressive responses from various Russian public and state figures. Central Asian governments were also treading carefully in response to anti-Russian sentiment in their countries, cancelling events featuring Russian public figures who supported the war and halting integration projects involving Russia. Nonetheless, the dependence of Central Asian states on Russia, such as Kyrgyzstan and Tajikistan, whose reliance on remittances primarily from Russia constituted 33% and 35% respectively of their GDP (in 2021), remain stable [World Bank Group, 2022].

The restrictions on Russian transit to European markets prompted a rapid diversification

кменистана; а Президенты Узбекистана и Таджикистана посетили Исламабад в течение года.

Усиление позиций Центральной Азии в европейской политике было отмечено и Европейским Союзом. Президенты Казахстана и Узбекистана посетили Францию, а министр иностранных дел Германии Анна-лена Бербок посетила Казахстан и Узбекистан, которое было расценено как сигнал европейской поддержки Центральной Азии. Китай продолжает укреплять стратегическое партнерство с регионом, которое было отмечено Председателем КНР Си Цзиньпином совершивший свой первый после пандемии выездной визит на саммит ШОС в Узбекистан через Казахстан, где находился с официальным визитом. Президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган также отметил важность Центральной Азии во внешней политике Турции, о чем свидетельствуют его визиты в Узбекистан дважды, в Казахстан и Туркменистан.

Между тем Россия активно участвовала в политике Центральной Азии. В условиях

of major transportation routes in Central Asia, as well as the facilitation of the construction of new transit routes. It was also pushed by Russia's temporary suspension of Kazakhstan's oil exports via the Caspian oil pipeline, which transports more than 80% of Kazakhstan's oil exports to Europe, or Uzbekistan's reliance on Russian transit, since over 80% of Uzbek exports go through Russia [Kaleji, 2022]. As a result, Central Asian governments worked throughout the year to establish new routes in addition to the major transit Northern Corridor via Russia and the alternative Middle Corridor via the Caspian Sea. In particular, Central Asian states accelerated negotiations on the launch of the construction of the India-Iran-Afghanistan Chabahar Port Project [Jalilov, 2022], the Mazar-e-Sharif-Kabul-Peshawar Railway Project [inform.kz, 2022b], the Central Asian and the Persian Gulf transit corridors based on the Ashgabat agreement [Drishtias, 2022], and the China-Kyrgyzstan-Uzbekistan Railway Corridor [nCa Report, 2022b], among others.

Central Asian states also intensified their intra-regional mechanisms for cross-border trade and initiated the creation of economic

международной изоляции России президент России Путин посетил Таджикистан и Туркменистан и принял участие в самитах в Казахстане и Узбекистане. Лидеры Центральной Азии неоднократно заявляли о своем намерении соблюдать международные санкции, в то же время извлекая выгоду из экономической и политической изоляции России. Вопреки прогнозам, Кыргызстан, Таджикистан и Узбекистан в этом году получили рекордное количество денежных переводов из России, связанное с высоким спросом российской экономики [Группа Всемирного банка, 2022]. Лидеры стран Центральной Азии также активно участвовали в мероприятиях под эгидой России, таких как неформальный саммит Содружества Независимых Государств (СНГ), состоявшийся в Санкт-Петербурге в декабре [ТАСС, 2022]. В то же время агрессивная политика России в этом году привела к росту антироссийских настроений среди жителей Центральной Азии, которое вызвало агрессивную реакцию со стороны различных российских общественных и государственных деятелей. Правительства

hubs in Central Asia. Kazakhstan is implementing projects on the border with Uzbekistan and Kyrgyzstan and discussing the creation of border special economic zones with them. Kazakhstan agreed with Tajikistan and plans to build a grain terminal with Turkmenistan [Kazakhstan Today, 2022]. Turkmenistan and Uzbekistan have begun construction of the Khorezm-Dashoguz border trade zone, while Uzbekistan and Tajikistan are planning to create a border trade and industrial zone.

Overall, fundamental geopolitical and geo-economic challenges to Central Asian states' development paths in 2022 have contributed to the dynamic modification of Central Asian strategies. Above all, the threat of aggressive Russian policy implications and an impending global recession has accelerated regional economic cooperation and strengthened Central Asia's emerging unity. Other regional players have reassessed Central Asia's strategic role in balancing Eurasian affairs in the midst of current geopolitical turmoil. Central Asia used the risks and opportunities of 2022 to facilitate the diversification of its transit potential by implementing its multi-vector policy.

References:

1. Drishtias (2022). India, Turkmenistan Bilateral Meet. Retrieved from <https://www.drishtias.com/daily-updates/daily-news-analysis/india-turkmenistan-bilateral-meet>. Accessed on 20.12.2022.
2. European Council (2022). President Michel visits Central Asia. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/president/news/2022/10/28/20221028-pec-visits-central-asia/>. Accessed on 20.12.2022.
3. HRW (2022a). Kazakhstan: Joint Statement on January 2022 events. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2022/07/29/kazakhstan-joint-statement-january-2022-events>. Accessed on 15.12.2022.
4. HRW (2022b). Tajikistan: Tensions Escalating in Autonomous Region. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2022/05/18/tajikistan-tensions-escalating-autonomous-region>. Accessed on 20.12.2022.
5. Inform.kz (2022). Samarkand summit of the Organization of Turkic States: agenda and key decisions. Retrieved from https://www.inform.kz/en/samarkand-summit-of-the-organization-of-turkic-states-agenda-and-key-decisions_a4000629. Accessed on 20.12.2022.
6. Inform.kz (2022b). Kazakhstan ready to join construction of Mazar-i-Sharif-Kabul-Peshawar railway line. Retrieved from <https://www.inform.kz/en/kazakhstan-ready-to-join-construction-of-ma>

стран Центральной Азии осторожно реагировали на антироссийские настроения в своих странах, отменяя мероприятия с участием российских общественных деятелей, поддерживающих войну, и останавливая интеграционные проекты с участием России. Тем не менее зависимость государств Центральной Азии от России, таких как Кыргызстан и Таджикистан, чья зависимость от денежных переводов преимущественно из России составляла соответственно 33 и 35% их ВВП (в 2021 г.), остается стабильной [Группа Всемирного банка, 2022].

Ограничения российского транзита на европейские рынки вызвали быструю диверсификацию основных транспортных маршрутов в Центральной Азии, а также содействие строительству новых транзитных маршрутов. Этому также способствовала временная приостановка Россией экспорта казахстанской нефти по Каспийскому нефтепроводу, по которому транспортируется более 80% экспорта казахстанской нефти в Европу, или зависимость Узбекистана от российского транзита, поскольку более 80% узбекского экспорта идет через Россию [Каледжи, 2022]. В результате правительства стран Центральной Азии в течение года работали над созданием новых маршрутов в дополнение к основному транзитному Северному коридору через Россию и альтернативному Среднему коридору через Каспийское море. В частности, государства Центральной Азии ускорили переговоры о начале строительства проекта порта Чабхар между Индией, Ираном и Афганистаном [Джалилов, 2022], проекта железной дороги Мазари-Шариф-Кабул-Пешавар [inform.kz, 2022b], транзитного коридора между Центральной Азией и Персидским заливом на основе Ашхабадского соглашения [Дриштийас, 2022], железнодорожного коридора Китай-Кыргызстан-Узбекистан [отчет nCa, 2022b] и другие.

Государства Центральной Азии также активизировали свои внутрирегиональные механизмы приграничной торговли и инициировали создание экономических хабов в Центральной Азии. Казахстан реализует проекты на границе с Узбекистаном и Кыргызстаном и обсуждает с ними создание приграничных специальных экономиче-

zar-i-sharif-kabul-peshawar-railway-line_a3957454. Accessed on 20.12.2022.

7. Jalilov, Orkhan (2022). Uzbekistan to Join Iran's Chabahar International Trade Project. Retrieved from <https://caspiannews.com/news-detail/uzbekistan-to-join-irans-chabahar-international-trade-project-2022-1-25-37/>. Accessed on 20.12.2022.
8. Kaleji, Vali (2022). With Russian Route Blocked, Uzbekistan Looks to Indian-Iranian-Afghan Chabahar Port Project. Retrieved from <https://jamestown.org/program/with-russian-route-blocked-uzbekistan-looks-to-indian-iranian-afghan-chabahar-port-project/>. Accessed on 30.12.2022.
9. Kazakhstan Today (2022). Kazakhstan proposed to launch a network of border trade and economic hubs in Central Asia. Retrieved from https://www.kt.kz/rus/economy/kazakhstan_predlozhit_zapushtit_set_prigranichnyh_1377937000.html. Accessed on 20.12.2022.
10. Khitakhunov, Azimzhan (2022). The Sixth CICA Summit: Asian Vision of the Global Development. Retrieved from <https://www.eurasian-research.org/publication/the-sixth-cica-summit-asian-vision-of-the-global-development/>. Accessed on 20.12.2022.
11. Minzarari, Dumitru & Schmitz, Andrea (2022). Escalation in the Kyrgyz-Tajik Borderlands. Retrieved from <https://www.swp-berlin.org/en/publication/escalation-in-the-kyrgyz-tajik-borderlands>. Accessed on 20.12.2022.
12. MOFA (2022). The 9th Foreign Ministers' Meeting of the "Central Asia plus Japan" Dialogue. Retrieved from https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_003197.html. Accessed on 20.12.2022.
13. Muratbekova, Albina (2022a). 2022 SCO Summit in Samarkand: Key Takeaways. Retrieved from <https://www.eurasian-research.org/publication/2022-sco-summit-in-samarkand-key-takeaways/>. Accessed on 20.12.2022.
14. Muratbekova, Albina (2022b). China's and India's Summits with Central Asia: Latest Developments. Retrieved from <https://www.eurasian-research.org/publication/chinas-and-indias-summits-with-central-asia-latest-developments/>. Accessed on 20.12.2022.
15. nCa (2022). First Summit of the Central Asian countries and Russia held in Astana. Retrieved from <https://www.newscentralasia.net/2022/10/16/first-summit-of-the-central-asian-countries-and-russia-held-in-astana/>. Accessed on 20.12.2022.
16. nCa Report (2022a). Fourth Consultative Summit of the Leaders of Central Asian States in Kyrgyzstan laid out a joint vision and multiple initiatives on better regional aligning against external shocks. Retrieved from <https://www.newscentralasia.net/2022/07/22/fourth-consultative-summit-of-the-leaders-of-central-asian-states-in-kyrgyzstan-laid-out-a-joint-vision-and-multiple-initiatives-on-better-regional-aligning-against-external-shocks/>. Accessed on 20.12.2022.
17. nCa Report (2022b). China-Kyrgyzstan-Uzbekistan railway project steps closer to reality. Retrieved from <https://www.newscentralasia.net/2022/11/29/china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-project-steps-closer-to-reality/>. Accessed on 20.12.2022.

ских зон. Казахстан договорился с Таджикистаном и планирует построить зерновой терминал с Туркменистаном [Kazakhstan Today, 2022]. Туркменистан и Узбекистан приступили к строительству приграничной торговой зоны Хорезм-Дашогуз, а Узбекистан и Таджикистан планируют создание приграничной торгово-промышленной зоны.

В целом фундаментальные геополитические и геоэкономические вызовы траекториям развития государств Центральной Азии в 2022 году способствовали динамичной модификации центральноазиатских стратегий. Прежде всего, угроза политических и экономических последствий российской агрессии и надвигающаяся глобальная рецессия ускорили региональное экономическое сотрудничество и укрепили новое единство Центральной Азии. Другие региональные игроки пересмотрели стратегическую значимость Центральной Азии в уравнивании евразийских дел в разгар текущей геополитической трансформации. Центральная Азия использовала риски и возможности 2022 года, чтобы ускорить диверсификацию своего транзитного потенциала путем реализации многовекторной политики.

Источники:

1. Дриштийас (2022). Двусторонняя встреча Индии и Туркменистана. Доступен по адресу: <https://www.drishtiias.com/daily-updates/daily-news-analysis/india-turkmenistan-bilateral-meet>. Дата обращения: 20.12.2022.
2. Европейский совет (2022). Президент Мишель посещает Центральную Азию. Доступен по адресу: <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/president/news/2022/10/28/20221028-press-visits-central-asia/>. Дата обращения: 20.12.2022.
3. HRW (2022a). Казахстан: Совместное заявление о событиях января 2022 г. Доступен по адресу: <https://www.hrw.org/news/2022/07/29/kazakhstan-joint-statement-january-2022-events>. Дата обращения: 15.12.2022.
4. HRW (2022b). Таджикистан: эскалация напряженности в автономном районе. Доступен по адресу: <https://www.hrw.org/news/2022/05/18/tajikistan-tensions-escalating-autonomous-region>. Дата обращения: 20.12.2022.
5. Inform.kz (2022). Самаркандский саммит Организации тюркских государств: повестка дня и ключевые решения. Доступен по адресу: https://www.inform.kz/en/samarkand-summit-of-the-organization-of-turkic-states-agenda-and-key-decisions_a4000629. Дата обращения: 20.12.2022.

18. ODR (2022). A guide to the violent unrest in Uzbekistan's Karakalpakstan region. Retrieved from <https://www.opendemocracy.net/en/odr/protests-karakalpakstan-uzbekistan-former-soviet/>. Accessed on 20.12.2022.
 19. Tashkent Times (2022). C5+1 format meeting held in New York. Retrieved from <http://tashkenttimes.uz/national/9672-c5-1-format-meeting-held-in-new-york>. Accessed on 20.12.2022.
 20. TASS (2022). Informal summit of CIS leaders kicks off in St. Petersburg. Retrieved from <https://tass.com/politics/1555965>. Accessed on 20.12.2022.
 21. World Bank Group (2022). Migration and Development Brief 37. Remittances Brave Global Headwinds, Special Focus: Climate Migration. Retrieved from <https://www.knomad.org/publication/migration-and-development-brief-37>. Accessed on 13.12.2022.
 22. Yonhap (2022). S. Korea, 5 Central Asian nations discuss cooperation in Busan forum. Retrieved from <https://en.yna.co.kr/view/AEN20221025004051325>. Accessed on 20.12.2022.
-
6. Inform.kz (2022b). Казахстан готов присоединиться к строительству железнодорожной линии Мазари-Шариф-Кабул-Пешавар. Доступен по адресу: https://www.inform.kz/en/kazakhstan-ready-to-join-construction-of-mazar-i-sharif-kabul-peshawar-railway-line_a3957454. Дата обращения: 20.12.2022.
 7. Джалилов, Орхан (2022). Узбекистан присоединится к иранскому международному торговому проекту Чабахар. Доступен по адресу: <https://caspiannews.com/news-detail/uzbekistan-to-join-irans-chabahar-international-trade-project-2022-1-25-37/>. Дата обращения: 20.12.2022.
 8. Каледжи, Вали (2022). Из-за того, что российский маршрут заблокирован, Узбекистан рассматривается к проекту индийско-иранско-афганского порта Чабахар. Доступен по адресу: <https://jamestown.org/program/with-russian-route-blocked-uzbekistan-looks-to-indian-iranian-afghan-chabahar-port-project/>. Дата обращения: 30.12.2022.
 9. Kazakhstan Today (2022). Казахстан предложил запустить сеть приграничных торгово-экономических хабов в Центральной Азии. Доступен по адресу: https://www.kt.kz/rus/economy/kazakhstan_predlozhit_zapustit_set_prigranichnyh_1377937000.html. Дата обращения: 20.12.2022.
 10. Хитахунов, Азимжан (2022). Шестой саммит СВМДА: Азиатское видение глобального развития. Доступен по адресу: <https://www.eurasian-research.org/publication/the-sixth-cica-summit-asian-vision-of-the-global-development/>. Дата обращения: 20.12.2022.
 11. Минзарари, Думитру и Шмитц, Андреа (2022). Эскалация на кыргызско-таджикском приграничье. Доступен по адресу: <https://www.swp-berlin.org/en/publication/escalation-in-the-kyrgyz-tajik-borderlands>. Дата обращения: 20.12.2022.
 12. MOFA (2022). 9-я встреча министров иностранных дел Диалога «Центральная Азия плюс Япония». Доступен по адресу: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_003197.html. Дата обращения: 20.12.2022.
 13. Муратбекова, Альбина (2022a). Саммит ШОС 2022 в Самарканде: основные выводы. Доступен по адресу: <https://www.eurasian-research.org/publication/2022-sco-summit-in-samarkand-key-takeaways/>. Дата обращения: 20.12.2022.
 14. Муратбекова, Альбина (2022b). Саммиты Китая и Индии с представителями Центральной Азии: последние события. Доступен по адресу: <https://www.eurasian-research.org/publication/chinas-and-indiaa-summits-with-central-asia-latest-developments/>. Дата обращения: 20.12.2022.
 15. nCa (2022). Первый Саммит стран Центральной Азии и России прошел в Астане. Доступен по адресу: <https://www.newscentralasia.net/2022/10/16/first-summit-of-the-central-asian-countries-and-russia-held-in-astana/>. Дата обращения: 20.12.2022.
 16. Отчет nCa (2022a). На четвертом Консультативном саммите лидеров государств Центральной Азии в Кыргызстане было изложено совместное видение и многочисленные инициативы по лучшему региональному объединению против внешних потрясений. Доступен по адресу: <https://www.newscentralasia.net/2022/07/22/fourth-consultative-summit-of-the-leaders-of-central-asian-states-in-kyrgyzstan-laid-out-a-joint-vision-and-multiple-initiatives-on-better-regional-aligning-against-external-shocks/>. Дата обращения: 20.12.2022.
 17. Отчет nCa (2022b). Проект железной дороги Китай-Кыргызстан-Узбекистан приближается к реальности. Доступен по адресу: <https://www.newscentralasia.net/2022/11/29/china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-project-steps-closer-to-reality/>. Дата обращения: 20.12.2022.
 18. ODR (2022). Путеводитель по жестоким беспорядкам в Каракалпакстане Узбекистана. Доступен по адресу: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/protests-karakalpakstan-uzbekistan-former-soviet/>. Дата обращения: 20.12.2022.
 19. Tashkent Times (2022). Встреча в формате «C5+1» прошла в Нью-Йорке. Доступен по адресу: <http://tashkenttimes.uz/national/9672-c5-1-format-meeting-held-in-new-york>. Дата обращения: 20.12.2022.
 20. ТАСС (2022). В Санкт-Петербурге стартовал неформальный саммит лидеров СНГ. Доступен по адресу: <https://tass.com/politics/1555965>. Дата обращения: 20.12.2022.
 21. Группа Всемирного банка (2022). Краткий обзор миграции и развития. 37. Денежные переводы бросают вызов глобальным препятствиям, особое внимание: климатическая миграция. Доступен по адресу: <https://www.knomad.org/publication/migration-and-development-brief-37>. Дата обращения: 13.12.2022.
 22. Yonhap (2022). Южная Корея и 5 стран Центральной Азии обсудили сотрудничество на форуме в Пусане. Доступен по адресу: <https://en.yna.co.kr/view/AEN20221025004051325>. Дата обращения: 20.12.2022.

UNIVERSITY TOWNS IN KAZAKHSTAN: THE CASE OF TURKISTAN

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

УНИВЕРСИТЕТСКИЕ ГОРОДКИ В КАЗАХСТАНЕ: ПРИМЕР ТУРКЕСТАНА

The city of Turkistan has seen tremendous transformations over the past several years. From a small modest provincial city in southern Kazakhstan, it became a developing regional center home to over 200 thousand people. Over the past ten years, its population has increased by nearly 50%, which made it one of the fastest-growing major cities in the country and also one of the top cities in terms of attracting public and private investments. Thus, the total amount of investments Turkistan has received in the last four-year period is approaching 1.5 trillion tenges (\$3.24 billion) [Bureau of Statistics, 2022]. The investments are being made as part of major projects in a wide range of industries that are meant to increase the economic development and touristic attractiveness of the city as well as of the region. The public initiative to invest in Turkistan was primarily launched after 2018 when Turkistan became the administrative center of the South Kazakhstan region, which also changed its name to Turkistan region. Being a fairly mid-sized city in the context of Kazakhstan, Turkistan hosts one of the country's biggest and high-ranking universities - Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish Univer-

**NOWADAYS,
UNIVERSITY TOWNS
FUNCTION NOT
ONLY AS CENTERS OF
HIGHER EDUCATION
AND SCIENCE, BUT
ALSO AS THE CORE
OF POLITICAL,
CULTURAL, AND
SOCIAL DYNAMICS
THROUGHOUT THE
WORLD**

**СЕГОДНЯ
УНИВЕРСИТЕТСКИЕ
ГОРОДА
ФУНКЦИОНИРУЮТ
НЕ ТОЛЬКО КАК
ЦЕНТРЫ ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ
И НАУКИ, НО
И КАК ЯДРО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ,
КУЛЬТУРНОЙ И
СОЦИАЛЬНОЙ
ДИНАМИКИ ВО
ВСЕМ МИРЕ**

За последние несколько лет город Туркестан претерпел огромные преобразования. Из небольшого скромного провинциального городка на юге Казахстана он превратился в развивающуюся региональную столицу с населением более 200 тысяч человек. За последние десять лет его население увеличилось почти на 50%, что сделало его одним из самых быстрорастущих крупных городов страны, а также одним из лидирующих городов с точки зрения привлечения государственных и частных инвестиций. Например, общий объем инвестиций, полученных Туркестаном за последнее четырехлетие, приближается к 1,5 трлн тенге (3,24 млрд долларов США) [Бюро статистики, 2022]. Инвестиции осуществляются главным образом в рамках крупных проектов в широком спектре отраслей, призванных повысить экономическое развитие и туристическую привлекательность города и региона. Общественная инициатива по инвестированию в Туркестан в первую очередь стартовала после 2018 года, когда Туркестан стал административным центром Южно-Казахстанской области, которая также сменила название на Турке-

sity (Akhmet Yassawi University), which also has played an important role in the development of the city. In fact, the significance of the university in the development of the city along with its size relative to the city population give reasons to consider Turkistan as one of the very few university towns in Kazakhstan.

Towns are referred to as “university towns” or “college towns” if their university population comprises a significant share of the town’s total population. University towns can be classified into two types. The first type usually includes old European towns and cities that are hundreds of years old and usually existed before the Industrial Revolution. Well-known university towns such as Oxford, Cambridge, Ghent, Bologna, Heidelberg, Salamanca, and others can be grouped into this particular type of university town. The second category of university towns typically includes university towns mainly built in the U.S. in the late 19th and early 20th centuries [Li et al. 2014]. Since these universities in the U.S. were founded before large-scale suburban growth, the universities in these early settlements eventually became the core of urban growth. A significant share of these American university towns was embedded in the initial academic profile of the settlement.

станскую область. Будучи довольно средним городом по сравнению с Казахстаном, в Туркестане находится один из крупнейших и высокорейтинговых университетов страны - Международный казахско-турецкий университет им. Ходжи Ахмета Ясави (Университет Ахмета Ясави), который также сыграл важную роль в развитии города. Собственно, значение университета в развитии города наряду с его размерами по отношению к городскому населению дают некоторые основания считать Туркестан одним из очень немногих университетских городов Казахстана.

Города принято называть «университетскими городами» или «студенческими городками», если их университетское население составляет значительную долю от общей численности населения города. Университетские города можно разделить на два типа. К первому типу обычно относят старые европейские города, которым сотни лет и которые, как правило, существовали до промышленной революции. Известные университетские города, такие как Оксфорд, Кембридж, Гент, Болонья, Гейдельберг, Саламанка и другие, можно отнести к этому типу университетских городов. Ко второй категории обычно относят университетские города, построенные в основном в США в конце 19 — начале

In Europe on the other hand, university towns were not initially designed to be so and universities there simply have coexisted there as an essentially important part of the urban environment for countries. This practice of concentrating academic and educational resources in particular small and mid-sized cities has proved to be efficient in many ways and has been replicated in different parts of the world in recent times.

Nowadays, university towns function not only as centers of higher education and science, but also as the core of political, cultural, and social dynamics throughout the world. It should be mentioned though that the term “university town” is not precise and is rather descriptive. There are no commonly accepted exact thresholds that would serve to distinguish a university town from other towns and cities. In some cases, only 10% or less of the population of a town might be associated with universities and colleges, and in other cases, this share might stand above 50%. Usually, a higher percentage of students and university workers tends to be higher in smaller towns, while in larger cities the share of the population related to the university is often more diluted. In most cases, however, these percentages range between 10% and 30%. For instance, in the UK the average share of the university population in college towns is around 21% [UniRank, 2022].

Currently, the Kazakh city of Turkistan has a university population of nearly 12 thousand people of which a bulk (over 11 thousand) are students and staff of the Akhmet Yassawi University. Hence, the university population of Turkistan makes up nearly 5.5% of its current total population of 218,331 people [Citypopulation.de, 2022a], which makes it a bit dif-

CURRENTLY, THE KAZAKH CITY OF TURKISTAN HAS A UNIVERSITY POPULATION OF NEARLY 12 THOUSAND PEOPLE OF WHICH A BULK (OVER 11 THOUSAND) ARE STUDENTS AND STAFF OF THE AKHMET YASSAWI UNIVERSITY

В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ В КАЗАХСТАНСКОМ ГОРОДЕ ТУРКЕСТАН ПРОЖИВАЕТ ОКОЛО 12 ТЫСЯЧ ЧЕЛОВЕК, ИЗ КОТОРЫХ БОЛЬШАЯ ЧАСТЬ (БОЛЕЕ 11 ТЫСЯЧ) - СТУДЕНТЫ И СОТРУДНИКИ УНИВЕРСИТЕТА АХМЕТА ЯСАВИ

20 вв. [Li et al. 2014]. Поскольку эти университеты в США были основаны до крупномасштабного роста пригородов, университеты в этих первых поселениях в конечном итоге стали ядром городского роста. Значительная доля этих американских университетских городков была встроена в первоначальный академический профиль города. В отличие от США, в Европе университетские города изначально не были предназначены для такой цели, и университеты в старых европейских городах просто органично вписывались как важная часть городской среды и играли важную роль не только жизни города, но и в масштабах целой страны. Эта практика концентрации академических и образовательных ресурсов в отдельных малых и средних городах доказала свою эффективность во многих отношениях, и в последнее время она специально воспроизводится в разных странах по всему миру.

Сегодня университетские города функционируют не только как центры высшего образования и науки, но и как ядро политической, культурной и социальной динамики во всем мире. Однако следует отметить, что термин «университетский городок» не является точным и носит скорее описательный характер. Не существует общепринятых точных параметров, по которым университетский городок отличался бы от других поселков и городов. В некоторых случаях только 10% или менее населения города может быть связано с университетами и колледжами, а в других случаях эта доля может превышать 50%. Как правило, более высокий процент студентов и университетских работников выше в небольших городах, в то время как в более крупных городах доля населения,

difficult to classify the city as a university town. However, several important points should be taken into consideration.

First of all, it should be noted here that the mere foundation of the Akhmet Yassawi University in 1991 as the first international university opened in the newly independent post-Soviet Kazakhstan was an unusual event. This decision came as part of an agreement between Kazakhstan and Türkiye. The university was established to get international recognition and become one of the most prominent centers of science and education among Turkic-speaking countries. This event by itself was somewhat extraordinary because it took place during a severe transition crisis in Kazakhstan. Moreover, it was a fairly challenging decision to establish a brand-new university in a town with a population of around 80 thousand people such as Turkistan in the early 1990s. So in the early years of its existence,

состоящего из студентов и работников университета, часто более размыта. Однако в большинстве случаев эти проценты колеблются от 10% до 30%. Например, в Великобритании средняя доля университетского населения в студенческих городках составляет около 21% [UniRank, 2022].

В настоящее время в казахстанском городе Туркестан проживает около 12 тысяч человек, из которых большая часть (более 11 тысяч) - студенты и сотрудники Университета Ахмета Ясави. Таким образом, университетское население Туркестана составляет почти 5,5% от его нынешнего общего населения в 218 331 человек [Citypopulation.de, 2022a], что несколько затрудняет классификацию его как университетский город. Однако следует учитывать несколько важных моментов.

Прежде всего, здесь следует отметить, что само по себе создание Университета име-

the ratio of the university population to the total population of Turkistan was higher than it is now. Hence, besides the overall acute economic situation, like all towns of that size at that time, Turkistan had insufficient urban infrastructure for sustaining a fully functional big international university. Therefore, the new university in a small town of Turkistan stood in stark contrast with most other universities in Kazakhstan that were concentrated in large cities.

An important point to be mentioned here is that Kazakhstan has inherited the urban hierarchy system of the USSR in which important functions, including research and education, were concentrated in capitals and major administrative centers. In general, Soviet universities and research centers were predominantly concentrated in large cities, and major educational facilities located in small towns and outside urban areas were rare exceptions. This spatial planning method has not changed very much since then and is largely being replicated nowadays in former Soviet countries. For instance, the two largest cities of Almaty and Astana today account for almost half of all organizations of higher and postgraduate education [Ministry of Science and Education, 2022]. There are also other small towns and mid-sized cities in Kazakhstan that could potentially be considered university towns by several parameters. In total, there are 11 towns with a population of fewer than 250 thousand people that host at least one university or college [Ministry of Science and Education, 2022]. However, only a few of them were founded after the collapse of the USSR and the proportion of the university population in most cases is too low for them to be fully considered university towns.

AN IMPORTANT POINT TO BE MENTIONED HERE IS THAT KAZAKHSTAN HAS INHERITED THE URBAN HIERARCHY SYSTEM OF THE USSR IN WHICH IMPORTANT FUNCTIONS, INCLUDING RESEARCH AND EDUCATION, WERE CONCENTRATED IN CAPITALS AND MAJOR ADMINISTRATIVE CENTERS

ЗДЕСЬ ВАЖНО ОТМЕТИТЬ, ЧТО КАЗАХСТАН УНАСЛЕДОВАЛ СИСТЕМУ ГОРОДСКОЙ ИЕРАРХИИ СССР, В КОТОРОЙ ВАЖНЫЕ ФУНКЦИИ, В ТОМ ЧИСЛЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ, БЫЛИ СОСРЕДОТОЧЕНЫ В СТОЛИЦАХ И КРУПНЫХ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ЦЕНТРАХ

ни Ахмета Ясави в 1991 году как первого международного университета, открытого в новом независимом постсоветском Казахстане, было событием необычным. Это решение было принято в рамках соглашения между Казахстаном и Турцией. Университет был создан, чтобы получить международное признание и стать одним из самых выдающихся центров науки и образования среди тюркоязычных стран. Это событие само по себе было несколько экстраординарным, поскольку оно произошло во время тяжелого переходного кризиса в Казахстане. Кроме того, это было довольно сложное решение — создать новый университет в городе с населением около 80 тысяч человек, каким был Туркестан в начале 1990-х годов. Так что в первые годы его существования соотношение университетского населения к общему населению Туркестана было выше, чем сейчас. Отсюда, помимо общего острого экономического положения, как и все города такого размера в то время, Туркестан не имел достаточной городской инфраструктуры для поддержания полноценного крупного международного университета. Таким образом, новый университет в маленьком городке Туркестан резко контрастировал с большинством других высших учебных заведений Казахстана, сконцентрированных в крупных городах.

Здесь важно отметить, что Казахстан унаследовал систему городской иерархии СССР, в которой важные функции, в том числе исследовательская и образовательная, были сосредоточены в столицах и крупных административных центрах. В целом советские университеты и научные центры были преимущественно сосредоточены

Besides the inherited urban hierarchy system of cities, positioning universities in major cities in Kazakhstan has more advantages than disadvantages. After the collapse of the USSR, the urban system of Kazakhstan as well as of other former Soviet countries has seen drastic transformations when large cities grew rapidly accumulating large segments of the service sector, which began to gain importance in the new market economy. Smaller towns that relied on heavy industries, on the other hand, went into decline as the industries they hosted became uncompetitive in the market economy system. As a result, the vast majority of small towns in Kazakhstan have seen significant depopulation. The establishment of a new university in small towns in Kazakhstan requires good quality infrastructure, intellectual resources, and other conditions which are usually scarce there.

However, it should be mentioned that Turkistan has a unique historical significance and is known to be the "Spiritual Capital of the Turkic World", which played a key role in establishing the Akhmet Yassawi University. As the name of the city suggests, throughout

в крупных городах, а учебные заведения, расположенные в малых городах или в отдаленных от крупных городов местах, составляли редкое исключение. Этот метод пространственного планирования с тех пор не сильно изменился и в настоящее время в значительной степени продолжает применяться в бывших советских странах. Например, на два крупнейших города Алматы и Астану сегодня приходится почти половина всех организаций высшего и послевузовского образования [Министерство науки и образования, 2022]. В Казахстане есть и другие малые и средние города, которые потенциально могут считаться университетскими городами по ряду параметров. Всего насчитывается 11 городов с населением менее 250 тыс. человек, в которых есть хотя бы один университет или колледж [Министерство науки и образования, 2022]. Однако лишь немногие из них были основаны после распада СССР, а доля университетского населения в большинстве случаев слишком мала, чтобы их можно было в полной мере считать университетскими городками.

centuries the city has been the capital of the Kazakh Khanate and is believed to be the historical center of the larger area where Turkic peoples originated from. Another important factor to mention is that the Türkiye has played an important role not only in jointly establishing the university but in numerous other aspects of the recent development of the city. In this context, building university towns is one of the most valuable experiences brought in by Türkiye. For instance, Türkiye has 45 university towns with a population of under 250 thousand people. The average share of the university population in these university towns is 20.9%. More interesting, many of these universities were founded in the last 20-30 years, which means that university towns are also utilized as a strong factor of urban and regional development in Türkiye [Studyinturkey.gov.tr, 2023; Citypopulation.de, 2022].

One of the most important factors necessary for the development of university towns is connectivity, which is also a great challenge for remote towns in Kazakhstan. For instance, the availability of an airport with international routes in the town or in relative proximity to the town is an absolute necessity in modern days. This factor makes only areas close to major cities to be suitable for modern university towns. A more costly way of overcoming this challenge would be to build a new airport in the university town, as was done in Turkistan in 2020. However, the construction of new university towns and the concentration of academic resources in small towns has proved to be an efficient practice as it allows to increase productivity from research activity. Other benefits of university towns include less congestion in large cities, affordable housing for students and staff, shorter commuting, etc.

**FOR INSTANCE,
TÜRKİYE HAS
45 UNIVERSITY
TOWNS WITH
A POPULATION
OF UNDER 250
THOUSAND PEOPLE**

**НАПРИМЕР,
В ТУРЦИИ 45
УНИВЕРСИТЕТСКИХ
ГОРОДКОВ С
НАСЕЛЕНИЕМ
МЕНЕЕ 250 ТЫСЯЧ
ЧЕЛОВЕК**

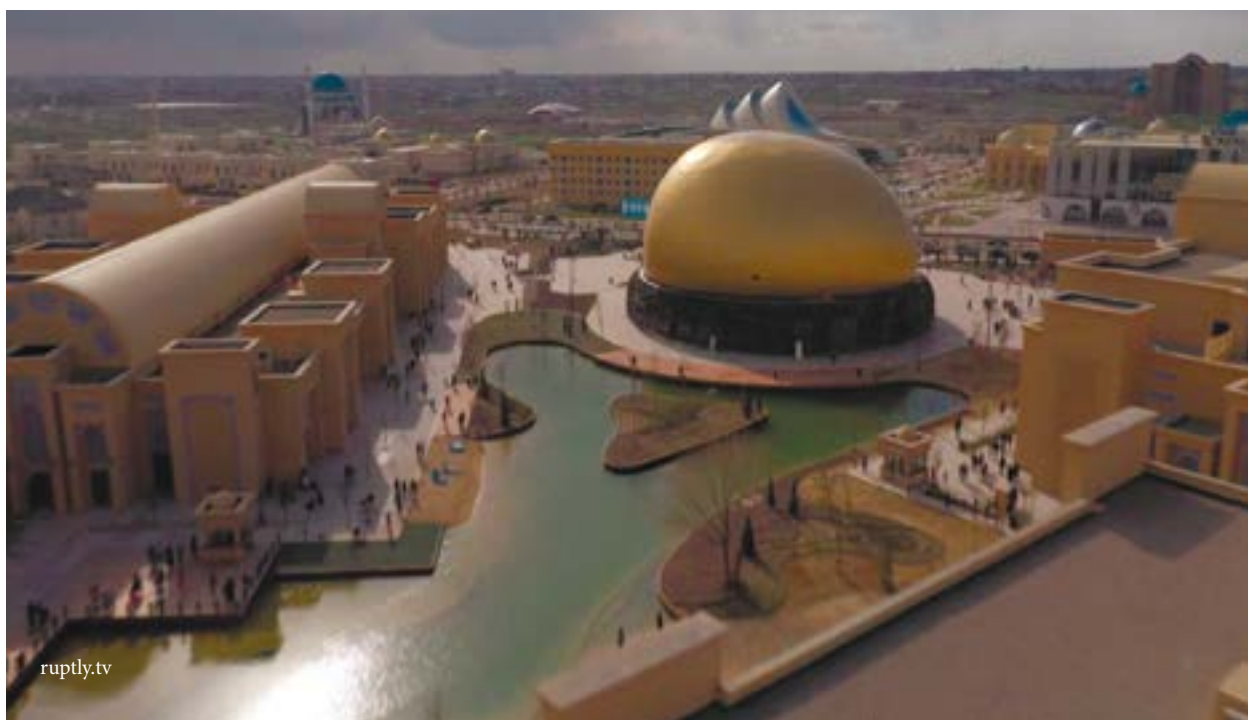
Помимо унаследованной от городов системы урбанистической иерархии, размещение университетов в крупных городах Казахстана имеет больше преимуществ, чем недостатков. После распада СССР городская система Казахстана, как и других бывших советских республик, претерпела радикальные преобразования, когда наиболее крупные города процветали, аккумулируя крупные сегменты сферы услуг, которые начали приобретать значение в новой рыночной экономике. Тем временем, небольшие города, которые в основном полагались на тяжелую промышленность, пришли в упадок, поскольку предприятия, которые они размещали, стали неконкурентоспособными в системе рыночной экономики. В результате в подавляющем большинстве малых городов Казахстана наблюдается значительная депопуляция. Создание нового университета в малых городах Казахстана требует качественной инфраструктуры, интеллектуальных ресурсов и других условий, которых там обычно не бывает в избытке.

Однако следует отметить, что Туркестан имеет уникальное историческое значение и известен как «Духовная столица тюркского мира», сыгравшая ключевую роль в создании Университета Ахмета Ясави. Как следует из названия города, на протяжении веков город был столицей Казахского ханства и считается историческим центром более крупной территории, откуда произошли тюркские народы. Еще один важный фактор, о котором следует упомянуть, заключается в том, что турецкое государство сыграло важную роль не только в совместном создании университета, но и во многих других аспектах недавнего развития города. В этом

In longer-term perspectives, the construction of new university towns in Kazakhstan could become an essentially important part of a reorganization of its urban system that would reflect a shift from overconcentration of scientific activities in a few centers towards a more balanced and more efficient model of spatial planning. The case of Turkistan could be viewed as a rather successful example of converting a small provincial town into a modern university town, which paved the way for an accelerated urban development process, that strengthened with the relocation of the regional administration to Turkistan and empowered with being the Spiritual Capital of the Turkic World. From the geographical standpoint, it can also be interpreted as a successful partial extrapolation of Türkiye's practice of organizing of urban system and using universities as pulling factors in small towns. As a result, the establishment of the Akhmet Yassawi University throughout the years has become a core igniting factor of the development of education and urban development that were allowed to increase the attractiveness of the region to receive more inflow of people and investments which boosts the development pace of Turkistan.

контексте строительство университетских городов является одним из самых полных опытов, привнесенных Турцией. Например, в Турции 45 университетских городков с населением менее 250 тысяч человек. Средняя доля университетского населения в этих городках составляет 20,9%. Что еще более интересно, многие из этих университетов были основаны в последние 20-30 лет, а это значит, что университетские города также используются как мощный фактор городского и регионального развития в Турции [Studyinturkey.gov.tr, 2023; Citypopulation.de, 2022].

Один из наиболее важных факторов, необходимых для университетов в небольших населенных пунктах, это связь со внешним миром, что также является серьезной проблемой для отдаленных малых и средних городов Казахстана. Например, наличие аэропорта с международными рейсами в городе или в относительной близости к крупному городу является абсолютной необходимостью в наши дни. Этот фактор делает подходящими для современных университетских городов только районы, расположенные вблизи крупных городов. Более затратным способом преодоления этой

References:

1. Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan (2022). Bureau of statistics. Retrieved from <https://stat.gov.kz/official/industry/161/statistic/6>. Accessed on 29.12.2022.
2. Citypopulation.de (2022a). Population Statistics in Maps and Charts. Retrieved from <https://citypopulation.de/en/kazakhstan/cities/>. Accessed on 31.12.2022.
3. Citypopulation.de (2022b). Population Statistics in Maps and Charts. Retrieved from <https://citypopulation.de/en/turkey/>. Accessed on 31.12.2022.
4. Li, Zhigang, Xun Li and Lei Wang (2014). Speculative urbanism and the making of university towns in China: A case of Guangzhou University Town. *Habitat International* 44 (2014): pp. 422-431.
5. Ministry of Science and Education (2022). List of organizations of higher and postgraduate education in the Republic of Kazakhstan. Retrieved from https://enic-kazakhstan.edu.kz/ru/reference_information/universities. Accessed on 02.01.2023.
6. Studyinturkey.gov.tr (2023). University list. Retrieved from <https://www.studyinturkey.gov.tr/StudyInTurkey/Universities>. Accessed on 05.01.2023.
7. UniRank (2022). Universities in the United Kingdom. Retrieved from <https://www.4icu.org/gb/a-z/>. Accessed on 02.01.2023.

проблемы является строительство нового аэропорта в университетском городке, как это было сделано в Туркестане в 2020 году. Однако строительство новых университетских городков и концентрация академических ресурсов в небольших городских поселениях показали свою эффективность, поскольку это позволяет повысить производительность исследовательской деятельности. Другие преимущества университетских городков включают в себя меньше пробок в крупных городах, доступное жилье для студентов и сотрудников, более короткое расстояние между местом работы и местом проживания и т. д.

В долгосрочной перспективе строительство новых университетских городков в Казахстане могло бы стать существенно важной частью реорганизации его городской системы, отражающей переход от сверхконцентрации научной деятельности в нескольких центрах к более сбалансированной и эффективной модели пространственное планирование. Случай с Туркестаном можно рассматривать как достаточно успешный пример превраще-

ния небольшого провинциального городка в современный университетский город, что открыло путь для ускоренного процесса градостроительства, усилившегося с переездом областной администрации в Туркестан и наделенного статусом духовной столица тюркского мира. С географической точки зрения это также можно рассматривать как успешную частичную экстраполяцию турецкой практики организации городской системы и использования университетов в качестве притягивающих факторов в малых городах. В результате основание Университета Ахмета Ясави на протяжении многих лет стало одним из основных иницилирующих факторов развития образования и градостроительства, что позволило повысить привлекательность региона для получения большего притока людей и инвестиций, что безусловно ускоряет темпы развития Туркестана.

Источники:

1. Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан (2022). Бюро статистики. Доступно по адресу: <https://stat.gov.kz/official/industry/161/statistic/6>. Дата обращения: 29.12.2022.
2. Citypopulation.de (2022a). Статистика населения в картах и диаграммах. Доступно по адресу: <https://citypopulation.de/en/kazakhstan/cities/>. Дата обращения: 31.12.2022.
3. Citypopulation.de (2022b). Статистика населения в картах и диаграммах. Доступно по адресу: <https://citypopulation.de/en/turkey/>. Дата обращения: 31.12.2022.
4. Li, Zhigang, Xun Li and Lei Wang (2014). Speculative urbanism and the making of university towns in China: A case of Guangzhou University Town [Спекулятивный урбанизм и создание университетских городов в Китае: случай университетского городка Гуанчжоу]. *Habitat International* 44 (2014): стр. 422-431.
5. Министерство науки и образования Казахстана (2022). Перечень организаций высшего и послевузовского образования в Республике Казахстан. Доступно по адресу: https://enic-kazakhstan.edu.kz/ru/reference_information/universities. Дата обращения: 02.01.2023.
6. Studyinturkey.gov.tr (2023). Список университетов. Доступно по адресу: <https://www.studyinturkey.gov.tr/StudyInTurkey/Universities>. Дата обращения: 05.01.2023.
7. UniRank (2022). Университеты в Соединенном Королевстве. Доступно по адресу: <https://www.4icu.org/gb/a-z/>. Дата обращения: 02.01.2023.

APPROACHES TO INCLUSIVE EDUCATION IN KAZAKHSTAN

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПОДХОДЫ К ИНКЛЮЗИВНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ В КАЗАХСТАНЕ

In the 21st century, the contingent of the field of education is becoming more and more diverse, which is a challenge for higher education. The report on human development of the UN (2019), based on global research, states that serious barriers to access to education, academic success, and the well-being of many students from socially vulnerable groups remain in higher education [Undp.org, 2020]. The trend of introducing inclusive and fair practices in higher education and maintaining high academic standards are the goals that determine the discourse about the university in the 21st century. Inclusive excellence is the concept of excellence in a broad sense, including a set of strategies and practices of the university aimed at achieving the best results in teaching, research, and service through the support of diversity and inclusion. Diversity is understood as “the totality of individual and group/social differences that can be taken into account in the learning process”; and inclusion is understood as “active, intentional and constant interaction with diversity to improve the quality of the learning process and achieve interaction of individuals within systems and institutions” [Clayton-Pedersen and Musil, 2009].

The first model of inclusive university excellence was developed in 2005 by the American Association of Colleges and Universities (AAC&U). The basis for this concept is the idea that diversity, fairness, and inclusiveness are integral parts of the educational experience and success of all students, staff, and the university as a whole [Volosnikova et al. 2021]. At

В 21 веке контингент сферы образования становится все более разнообразным, что является вызовом для высшего образования. В отчете о человеческом развитии ООН (2019 г.), основанном на международных исследованиях, говорится, что в системе высшего образования остаются серьезные барьеры для доступа к образованию, академическим успехам и благополучию для многих студентов из социально уязвимых групп [UNDP.org, 2020]. Тенденция внедрения инклюзивных и справедливых практик в высшем образовании и поддержание высоких академических стандартов – цели, определяющие дискурс об университете в 21 веке. Инклюзивное совершенство – это концепция совершенства в широком смысле, включающая набор стратегий и практик университета, направленных на достижение наилучших результатов в обучении, исследованиях и предоставлении услуг за счет поддержки разнообразия и инклюзивности. Разнообразие понимается как «совокупность индивидуальных и групповых/социальных различий, которые могут быть учтены в процессе обучения»; а инклюзивность понимается как «активное, преднамеренное и постоянное взаимодействие с разнообразием для улучшения качества процесса обучения и достижения взаимодействия людей в рамках систем и институтов» [Клейтон-Педерсен и Мусил, 2009].

Первая модель инклюзивного университетского совершенства была разработана в 2005 году Американской ассоциацией кол-

the beginning of its initiative, AAC&U identified the main elements of inclusive university excellence:

- focus on the intellectual and social development of students;
- offering the best training courses for the relevant context;
- targeted improvement of the quality of student education and use of organizational resources for this purpose, which means creating a favorable environment for every student and every employee of the university;
- attention to cultural differences that students bring to the educational experience and that strengthen the community.

The authors of this concept believe that such a university will not only occupy high positions in world rankings, which is also important but will also serve to overcome social inequality and achieve social justice. The number of socially vulnerable groups includes not only students with disabilities, as it seems to many, but also students from families with low income, immigrant status and residents of rural areas. Many of them face a lack of support, social isolation, and other forms of alienation, discrimination and marginalization.

In the international educational space, the understanding of the great importance of inclusive education is recognized and recorded in the documents of leading universities in the USA, Australia, Great Britain, Canada, Germany, Finland, and other countries.

Since the independence of Kazakhstan, the educational sphere has become the domain of permanent and quite significant reforms. Ultimately, the then Ministry of Education and Science (MES) strived to create state programs aimed at improving the education system and integration into education at the international level. At the same time, the attrac-

**IN THE 21ST
CENTURY, THE
CONTINGENT OF THE
FIELD OF EDUCATION
IS BECOMING MORE
AND MORE DIVERSE**

**В 21 ВЕКЕ
КОНТИНГЕНТ В
СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ
СТАНОВИТСЯ
ВСЁ БОЛЕЕ
РАЗНООБРАЗНЫМ**

леджей и университетов (AAC&U). Основой для этой концепции является идея о том, что разнообразие, справедливость и инклюзивность являются неотъемлемой частью образовательного опыта и успеха всех студентов, персонала и университета в целом [Волосникова и др. 2021]. На заре своей инициативы AAC & U определили основные элементы инклюзивного университетского совершенства:

- направленность на интеллектуальное и социальное развитие учащихся;
- предложение лучших учебных курсов в рамках релевантного контекста;
- целенаправленное повышение качества обучения студентов и использование для этого организационных ресурсов, что означает создание благоприятной среды для каждого студента и каждого работника университета;
- внимание к культурным различиям, которые студенты привносят в образовательный опыт и которые укрепляют сообщество.

Авторы этой концепции считают, что такой университет не только займет высокие позиции в мировых рейтингах, что также важно, но кроме того послужит преодолению социального неравенства и достижению социальной справедливости. Социально уязвимые группы включают в себя не только студентов с ограниченными возможностями, как это кажется многим, но и студентов из семей с низким доходом, статусом иммигрантов и жителей сельских районов. Многие из них сталкиваются с отсутствием поддержки, социальной изоляцией и другими формами отчуждения, дискриминации и маргинализации.

В международном образовательном пространстве понимание огромной важности инклюзивного

tive idea of inclusiveness and justice is actively promoted in education. Kazakhstan recognizes inclusive education as the most effective means of combating discriminatory attitudes, as well as for creating a favorable environment in society and ensuring education for all.

In this regard, a legislative framework was created over the years in the form of, for example, the Law on Education of 2007 (with amendments of 2019), in which inclusive education is defined as a process that provides equal access to education for all students taking into account their abilities and special educational needs (SEN), laws "On the rights of the child in the Republic of Kazakhstan" of 2002, "On social protection of the disabled in the Republic of Kazakhstan" in 2005, "On social-medical and pedagogical and correctional support of children with disabilities", 2002, which ensure the rights of children, including children with disabilities, to education. Along with this, the government adopts state programs in the field of education, which outline the strategic vision of educational reforms for 2011-2020 and 2016-2019, where the goal of Kazakhstan is again proclaimed "to ensure equal access of all participants in the educational process to the best educational resources and technologies" [Adilet.zan, 2016].

образования признано и зафиксировано в документах ведущих университетов США, Австралии, Великобритании, Канады, Германии, Финляндии и других стран.

С момента обретения Казахстаном независимости образовательная сфера стала территорией перманентных и весьма значительных реформ. В конечном итоге Министерство образования и науки (МОН) стремилось к созданию государственных программ, направленных на совершенствование системы образования и интеграцию в образование на международном уровне. В то же время, в образовании активно продвигается привлекательная идея инклюзивности и справедливости. Казахстан признает инклюзивное образование наиболее эффективным средством борьбы с дискриминационным отношением, а также важным инструментом для создания благоприятной среды в обществе и обеспечения образованием всех.

В связи с этим за эти годы была создана законодательная база в виде, например, Закона об образовании 2007 г. (с изменениями 2019 г.), в котором инклюзивное образование определяется как процесс, обеспечивающий равный доступ к образованию для всех учащихся с учетом их способностей и особых образовательных

Kazakhstan has supported such global initiatives as “Education for All” (EFA), the Salamanca Declaration on Principles, Policy, and Practice in Education for Persons with Special Needs, and the Dakar Framework for Action. It was established by law that all citizens have the right to free pre-school, primary, general secondary, and professional education, as well as free higher education on a competitive basis, regardless of gender, nationality, social and economic status, language, religion, state of health and other individual characteristics.

So, inclusive education is a natural stage in the development of the education system, which is connected with the rethinking of the attitude of society and the state toward persons with limited health opportunities, with the definition of their right to receive opportunities equal to others.

In the Kazakh discourse, the concept of inclusive perfection is still at the stage of study and institutionalization. At the same time, researchers most often discuss the revision and change of the process of training specialists for raising children with special educational needs in school [Baimenova et al., 2015]. Narrowing down the problem to the school level, however, is characteristic not only for Kazakh researchers, many foreign experts also focus their attention on children of preschool and mostly school age [Göransson and Nilholm, 2014; Qvortrup and Qvortrup, 2017]. However, if the situation at the school level of education is solved in some way, even within the limited framework, inclusion at the level of higher education, unfortunately, is in more difficult conditions.

According to the National report on the state and development of the education system of the Republic of Kazakhstan, tertiary education coverage in Kazakhstan is 62% [Gov.kz, 2021]. Higher education in Kazakhstan has

**IN THE
INTERNATIONAL
EDUCATIONAL
SPACE, THE
UNDERSTANDING
OF THE GREAT
IMPORTANCE
OF INCLUSIVE
EDUCATION IS
RECOGNIZED AND
RECORDED IN
THE DOCUMENTS
OF LEADING
UNIVERSITIES**

**В МЕЖДУНАРОДНОМ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ
ПРОСТРАНСТВЕ
ПОНИМАНИЕ
БОЛЬШОЙ
ВАЖНОСТИ
ИНКЛЮЗИВНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ
ПРИЗНАНО И
ЗАФИКСИРОВАНО
В ДОКУМЕНТАХ
ВЕДУЩИХ
УНИВЕРСИТЕТОВ**

потребностей (ООП), законы «О правах ребенка в Республике Казахстан» от 2002 г., «О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан» от 2005 г., «О социальном-медико-педагогическом и коррекционном сопровождении детей-инвалидов», 2002 г. обеспечивают права детей, в том числе детей-инвалидов, на образование. Наряду с этим Правительством принимаются государственные программы в сфере образования, в которых изложено стратегическое видение образовательных реформ на 2011-2020 и 2016-2019 годы, где вновь провозглашается цель Казахстана «обеспечить равный доступ всех участников образовательного процесса к лучшим образовательным ресурсам и технологиям» [Adilet.zan, 2016].

Казахстан поддержал такие глобальные инициативы, как «Образование для всех» (ОДВ), Саламанкскую декларацию о принципах, политике и практике образования для лиц с особыми потребностями и Дакарское рамочное соглашение. Законом установлено, что все граждане имеют право на бесплатное дошкольное, начальное, общее среднее и профессиональное образование, а также бесплатное высшее образование на конкурсной основе независимо от пола, национальности, социально-экономического положения, языка, вероисповедания, состояния здоровья и других индивидуальных особенностей.

Итак, инклюзивное образование является закономерным этапом развития системы образования, который связан с переосмыслением отношения общества и государства к лицам с ограниченными возможностями здоровья, с определением их права на получение равных с другими возможностей.

В казахстанском дискурсе концепт инклюзивного совершенства все еще находится на стадии изучения

transformed from elitist to mass education. This was facilitated by changes in the Unified National Testing (UNT) system for university admission, an annual increase in the state educational order, an increase in the number of scholarships, etc. Diversification of the student contingent became the result of the expansion of access to higher education. The government has taken significant measures to expand the participation of underrepresented groups in higher education, including applicants from families with low socio-economic status, rural areas, migrants, etc.

Socially vulnerable students, who study according to the quota, make up 11.5% of the total number of students. Rural youth (88.8%) are the most represented in the structure of socially vulnerable students studying under the quota. Among other socially vulnerable categories studying under the quota, the contingent of students is represented by students of Kazakh nationality who are not citizens of the Republic of Kazakhstan (3275), orphans and students left without parental care (2761), disabled people (1349), persons equal to benefits and guarantees participants in the war and invalids of the war (34).

The creation of conditions for inclusive education remains a "priority direction" of the State Program for the Development of Education and Science for 2020-2025 at all levels of education. In 2020, the share of civil universities, which created conditions for

и институционализации. При этом исследователи чаще всего говорят о пересмотре и изменении процесса подготовки специалистов по воспитанию детей с особыми образовательными потребностями в школе [Байменова и др., 2015]. Сужение проблемы до школьного уровня, однако, характерно не только для казахстанских исследователей, многие зарубежные специалисты также акцентируют внимание на детях дошкольного и преимущественно школьного возраста [Йорансон, Нилхольм, 2014; Квортруп, Квортруп, 2017]. Однако если ситуация на школьном уровне образования хоть как-то решается, пусть и в ограниченных рамках, то инклюзивность на уровне высшего образования, к сожалению, находится в более сложных условиях.

Согласно национальному докладу о статусе и развитии системы образования Республики Казахстан, охват высшим образованием в Казахстане составляет 62% [Gov.kz, 2021]. Высшее образование в Казахстане превратилось из элитарного в массовое образование. Этому способствовали изменения в системе единого национального тестирования (ЕНТ) для поступления в университет, ежегодное увеличение государственного образовательного заказа, увеличение числа стипендий и т.д. Диверсификация студенческого контингента стала результатом расширения доступа

inclusive education, was 15%. Nevertheless, despite significant changes in the creation of conditions for students with SEN, several barriers remain to their full involvement in the learning process. Some conducted social studies show that the process of implementing an inclusive society in Kazakhstan is not very successful yet [Sailauova, 2020]. It is necessary to develop a comprehensive policy supported by appropriate resources.

Thus, a survey of directors of technical and professional colleges in Kazakhstan showed that the shortage of personnel is an acute problem in the education of people with disabilities, as well as the lack of education and psychological unpreparedness of teachers, lack of appropriate conditions, low awareness of parents about accessible colleges that provide inclusive education, weak career orientation of youth. In addition, it is necessary to provide colleges with the appropriate equipment, to regularly organize advanced training courses for teachers of inclusive education. The same problems, but to an even greater extent, are characteristic of universities, which are currently also unable to satisfy the needs of this group of students due to the lack of material, infrastructural and human resources.

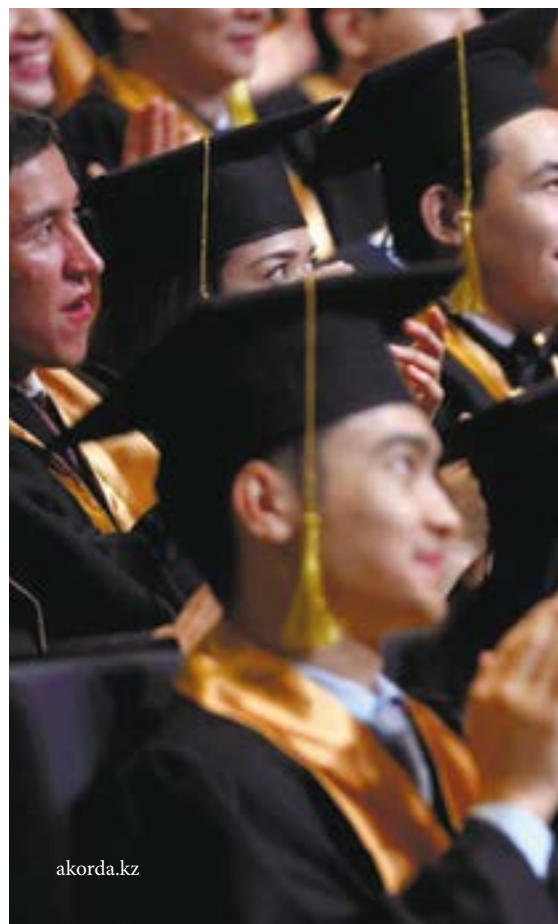
Some applied studies show that, for example, students with disabilities in universities face numerous obstacles, which can be conditionally divided into three groups; problems related to the surrounding space, related to attitudes, and related to access to information.

Barriers related to the environment are difficulties in accessing buildings, the location of classrooms, and inconvenient infrastructure. Despite the worldwide transition to an inclusive environment, favorable for all people with disabilities, the reality of Kazakhstan shows that educational locations are still physically difficult to

IN THE KAZAKH DISCOURSE, THE CONCEPT OF INCLUSIVE PERFECTION IS STILL AT THE STAGE OF STUDY AND INSTITUTIONALIZATION

В РАМКАХ КАЗАХСТАНСКОГО ДИСКУРСА КОНЦЕПЦИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО СОВЕРШЕНСТВА ВСЕ ЕЩЕ НАХОДИТСЯ НА СТАДИИ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ

к высшему образованию. Правительство приняло значительные меры по расширению участия недопредставленных групп в высшем образовании, в том числе студентов из семей с низким социально-экономическим статусом, из сельских районов, мигрантов и т.д.

Социально незащищенные студенты, обучающиеся по квоте, составляют 11,5% от общего числа студентов. В структуре социально незащищенных студентов, обучающихся по квоте, наиболее представлена сельская молодежь (88,8%). Среди других социально-уязвимых категорий, обучающихся по квоте, контингент обучающихся представлен студентами казахской национальности, не являющимися гражданами Республики Казахстан (3275), детьми-сиротами и студен-

access. For this reason, students with disabilities are dependent on external factors, such as the weather, which often forces them to miss classes, and the impossibility of participating in social activities on campus, which, in turn, hinders their social integration.

Attitude-related barriers are “social barriers”, meaning the influence of the relationships of peers, teachers, and staff with whom students interact. They often have a negative character when those around them do not want to provide reasonable support to students and/or do not understand their additional needs. Teachers often tend to underestimate the expectations of students with disabilities or, on the contrary, do not take into account the individual health conditions of students. Barriers to relations entail the necessity of consulting services for employees and teachers. Moreover, to minimize negative consequences and make the educational environment more favorable for

тами, оставшимися без попечения родителей (2761), инвалидами (1349), лицами, приравненными к участникам войны и инвалидам войны (34).

Создание условий для инклюзивного образования остается «приоритетным направлением» Государственной программы развития образования и науки на 2020-2025 годы на всех уровнях образования. В 2020 году доля гражданских вузов, создавших условия для инклюзивного образования, составила 15%. Тем не менее, несмотря на существенные изменения в создании условий для учащихся с ООП, остается ряд барьеров для их полноценного вовлечения в учебный процесс. Некоторые проведенные социологические исследования показывают, что процесс внедрения инклюзивного общества в Казахстане пока идет не слишком успешно [Сайлауова, 2020]. Необходимо разработать комплексную политику, подкрепленную соответствующими ресурсами.

people with disabilities, it is necessary to train teachers and employees.

As for difficulties in accessing information and educational materials, they include assistive technologies and pedagogical approaches. Even for students without disabilities, it is a difficult task to cope with a large volume of educational material accompanying studies at the university. The so-called “inability to perceive printed information”, including on the part of the blind and students with visual impairments, means that they are deprived of basic access to these resources, which puts them at a disadvantage and significantly limits their learning opportunities. At the same time, this means the inability of universities to provide equal access to educational materials for their students. New technologies and electronic sources expand the possibilities of student learning but require special applications, processing techniques, and additional time [Abdykaimov, 2021].

The disadvantage of inclusive policy in the field of the education system is the fact that although the aforementioned legislative documents contain references to inclusion, the provisions of the documents seem vague and do not prescribe external mechanisms for the

Так, опрос директоров технических и профессиональных колледжей Казахстана показал, что нехватка кадров является острой проблемой в сфере образования людей с ограниченными возможностями; другими проблемами являются недостаточная образованность и психологическая неподготовленность преподавателей, отсутствие надлежащих условий, низкая осведомленность родителей о доступных колледжах, дающих инклюзивное образование, слабая карьерная ориентация молодежи. Кроме того, необходимо обеспечивать колледжи соответствующим оборудованием, регулярно организовывать курсы повышения квалификации для педагогов инклюзивного образования. Те же проблемы, но в еще большей степени характерны для вузов, которые в настоящее время также не в состоянии удовлетворить потребности данной группы студентов из-за нехватки материальных, инфраструктурных и человеческих ресурсов.

Некоторые прикладные исследования показывают, что, студенты с ограниченными возможностями в университетах сталкиваются с многочисленными препятствиями, которые могут быть условно разделены на три группы; проблемы, связанные с окружающим пространством, проблемы, связан-

implementation of inclusiveness in practice [Makoelle, 2020]. The Law on Education (Kazakhstan, 2007) stipulates that universities in Kazakhstan cannot discriminate against students with disabilities, but the legislation does not establish legal mechanisms and procedures for overcoming existing barriers to access to universities. In Kazakh universities, there are no established inclusive services and transitional programs taking into account the special needs of students with disabilities [Ontario Human Rights Commission, n.d.].

The lack of available educational resources in the Kazakh context is aggravated by the lack of qualified and well-informed administrators and teachers. According to the Law of the Republic of Kazakhstan on education (2007), persons with disabilities have the right to a 75% supplement to the monthly student scholarship. However, this financial assistance is insufficient. There are no rules binding on university staff and teachers to meet the needs of students related to their studies, students depend on the goodwill and awareness of individual teachers and administrators.

To conclude, to realize the rights of people with disabilities to access education without discrimination and based on equality of opportunity by the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, and under the Message of the Head of the State to the people of Kazakhstan dated September 2, 2019, the Law of the Republic of Kazakhstan "On amendments and additions to certain legislative acts of the Republic of Kazakhstan on issues of inclusive education" was adopted. In the issue of accessibility of higher education, it is necessary to note the gradual increase in the number of students from among persons with disabilities. Since 2010, this indicator has increased by 2.5 times and amounted to 1,349 people in the 2020/2021 academic year. However, a centralized institutional policy is required to comprehensively solve the problems of vulnerable students. Thus, the inclusiveness of education is a political, economic, and social issue that remains an important aspect of the development of modern Kazakhstan in the wider world community.

References:

1. Abdykaimov, Ziyat. (2021). Visually Impaired Students and Their Experiences. Retrieved from <https://www.semanticscholar.org/paper/Visually-Impaired-Stu->

ные с отношением, и проблемы, связанные с доступом к информации.

Барьеры, связанные с окружающей средой, проявляют себя как трудности в доступе к зданиям, расположение классных комнат и неудобная инфраструктура. Несмотря на мировой переход к инклюзивной среде, благоприятной для всех людей с ограниченными возможностями, реальность Казахстана показывает, что в образовательные места по-прежнему трудно попасть физически. По этой причине студенты с ограниченными возможностями зависят от внешних факторов, таких как погода, которые часто заставляют их пропускать занятия, и делают невозможным их участие в социальных мероприятиях в кампусе, что, в свою очередь, препятствует социальной интеграции.

Барьеры, связанные с отношением, – это «социальные барьеры», означающие влияние отношений сверстников, учителей и сотрудников, с которыми взаимодействуют учащиеся. Часто они носят негативный характер, когда окружающие не хотят оказывать разумную поддержку учащимся и/или не понимают их дополнительных потребностей. Учителя часто склонны недооценивать ожидания учащихся с ограниченными возможностями или, наоборот, не учитывать индивидуальное состояние здоровья учащихся. Барьеры в отношениях влекут за собой необходимость консультационных услуг для сотрудников и преподавателей. Более того, чтобы минимизировать негативные последствия и сделать образовательную среду более благоприятной для людей с ограниченными возможностями, необходимо проводить обучение преподавателей и сотрудников.

Что касается трудностей с доступом к информации и учебным материалам, то к ним относятся вспомогательные технологии и педагогические подходы. Даже для студентов без инвалидности сложно справиться с большим объемом учебного материала, сопровождающего учебу в вузе. Так называемая «неспособность воспринимать печатную информацию», в том числе у слепых и слабовидящих учащихся, означает, что они лишены элементарного доступа к этим ресурсам, что ставит их в невыгодное

- dents-and-Their-Experiences-Abdykaimov/5df77e944c7ae94a8411fb8cf3750024cc381297. Accessed on 27.12.2022.
2. Adilet.zan (2016). About the Approval of the State Development Program of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>. Accessed on 28.12.2022.
 3. Baimenova, Botagoz, Bekova, Zhanat and Zhubakova, Saule (2015). Psychological readiness of future educational psychologists for working with children in inclusive education. 6th World Conference on Psychology Counseling and Guidance, 14 - 16 May 2015, Procedia - Social and Behavioral Sciences 205, pp. 577 – 583. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/283276700_Psychological_Readiness_of_Future_Educational_Psychologists_for_the_Work_with_Children_in_the_Conditions_of_Inclusive_Education. Accessed on 27.12.2022.
 4. Ontario Human Rights Commission (n.d.). Main barriers to education for students with disabilities (fact sheet). Retrieved from <https://www.ohrc.on.ca/en/main-barriers-education-students-disabilities-fact-sheet>. Accessed on 20.01.2023.
 5. Clayton-Pedersen Alma R. & Musil Caryn M. (2009). Making excellence inclusive. A framework for embedding diversity and inclusion into colleges and universities academic excellence mission [Internet]. Washington, DC: AAC&U; 2009 [cited 2020 May 27]. Retrieved from <https://www.aacu.org/sites/default/files/files/mei/MEI.pdf>. Accessed on 27.12.2022.
 6. Gov.kz (2021) National Report on the State and Development of the Educational System of the Republic of Kazakhstan. Retrieved from https://www.gov.kz/uploads/2021/3/11/004d895b28e14465fc4f257dfaa0691d_original.17822697.pdf. Accessed on 29.12.2022.
 7. Göransson, Kerstin & Nilholm, Claes (2014). Conceptual Diversities and Empirical Shortcomings – A Critical Analysis of Research on Inclusive Education, *European Journal of Special Needs Education*, 29:3, 265-280, DOI: 10.1080/08856257.2014.933545. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F08856257.2014.933545>. Accessed on 22.12.2022.
 8. Makoelle, Tsediso Michael (2020). Language, Terminology, and Inclusive Education: A Case of Kazakhstani Transition to Inclusion. *Sage Open*, 10 (1). Retrieved from <https://doi.org/10.1177/2158244020902089>. Accessed on 22.12.2022.
 9. Qvortrup, Ane & Qvortrup, Lars (2018). Inclusion: Dimensions of Inclusion in Education, *International Journal of Inclusive Education*, 22:7, pp. 803-817, DOI: 10.1080/13603116.2017.1412506. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13603116.2017.1412506>. Accessed on 27.12.2022.
 10. Sailauova, Aibanu (2020). The Implementation of Inclusive Society in Kazakhstan. How Successfully Inclusive Society is Being Implemented in Kazakhstan? Retrieved

**SOCIALLY
VULNERABLE
STUDENTS, WHO
STUDY ACCORDING
TO THE QUOTA,
MAKE UP 11.5%
OF THE TOTAL
NUMBER OF
STUDENTS**

**СОЦИАЛЬНО
УЯЗВИМЫЕ СТУДЕНТЫ,
ОБУЧАЮЩИЕСЯ ПО
КВОТЕ, СОСТАВЛЯЮТ
11,5% ОТ ОБЩЕГО
ЧИСЛА СТУДЕНТОВ**

положение и существенно ограничивает возможности обучения. В то же время это означает неспособность вузов обеспечить равный доступ к учебным материалам для своих студентов. Новые технологии и электронные источники расширяют возможности обучения студентов, но требуют специальных приложений, методов обработки и дополнительного времени [Абдыкаимов, 2021].

Недостатком инклюзивной политики в области системы образования является тот факт, что, хотя вышеупомянутые законодательные документы содержат ссылки на инклюзивность, положения документов кажутся расплывчатыми и не создают внешние механизмы для реализации инклюзивности [Макоэль, 2020]. Закон об образовании (Казахстан, 2007) предусматривает, что университеты Казахстана не могут дискриминировать студентов с ограниченными возможностями, но законодательство не устанавливает юридические механизмы и процедуры для преодоления существующих барьеров для доступа к университетам. В казахстанских университетах нет устоявшихся инклюзивных услуг и переходных программ с учетом особых потребностей студентов с ограниченными возможностями [Комиссия по правам человека Онтарио, б.д.].

Отсутствие доступных образовательных ресурсов в казахстанском контексте усугубляется нехваткой квалифицированных и хорошо информированных администраторов и учителей. Согласно Закону Республики Казахстан об образовании (2007 г.) лица с инвалидностью имеют право на 75-процентную надбавку к ежемесячной студенческой стипендии. Однако этой финансовой помощи недостаточно. Нет никаких правил, обязывающих сотрудников университета и преподавателей удовлетворять

from <https://kz.academia.edu/AibanuSailauova>. Accessed on 27.12.2022.

11. Volosnikova, Ludmila, Zagvyazinskiy, Vladimir, Kukuev, Yevgeniy, Fedina, Ludmila and Ogorodnova, Olga (2021). The Convergence of the Concepts of Academic and Inclusive Excellence at Research Universities, Education and science. №4. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/konvergentsiya-kontseptsii-akademicheskogo-i-inklyuzivnogo-sovershenstva-issledovatel'skih-universitetov>. Accessed on 27.12.2022.
12. UNDP.org (2020). Human Development Report 2019. Within the Framework of Today's Income Level and Average Indicators: Inequality in Human Development in the XXI Century. Retrieved from https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr2019rupdf_1.pdf. Accessed on 22.12.2022.

потребности студентов, связанные с их учебой, студенты зависят от доброй воли и осведомленности отдельных преподавателей и администраторов.

В заключение, для реализации прав людей с инвалидностью на доступ к образованию без дискриминации и на основе равенства возможностей в рамках Конвенции о правах людей с ограниченными возможностями и в соответствии с Посланием Главы государства народу Казахстана от 2 сентября 2019 года был принят Закон Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам инклюзивного образования». В вопросе доступности высшего образования необходимо отметить постепенное увеличение количества обучающихся из числа лиц с ограниченными возможностями. С 2010 года этот показатель увеличился в 2,5 раза и составил в 2020/2021 учебном году 1349 человек. Однако для комплексного решения проблем уязвимых студентов требуется централизованная институциональная политика. Таким образом, инклюзивность образования является политическим, экономическим и социальным вопросом, который остается важным аспектом развития современного Казахстана в более широком мировом сообществе.

Источники:

1. Абдыкаимов, Зият (2021). Студенты с нарушениями зрения и их опыт. Доступно по адресу: <https://www.semanticscholar.org/paper/Visually-Impaired-Students-and-Their-Experiences-Abdykaimov/5df77e944c7ae94a8411fb8cf3750024cc381297>. Дата обращения: 27.12.2022.

2. Байменова, Ботагоз, Бекова, Жанат и Жубакова, Сауле (2015). Психологическая готовность будущих психологов-педагогов к работе с детьми в условиях инклюзивного образования. 6-я Всемирная конференция по психологическому консультированию и руководству, 14–16 мая 2015 г., Procedia - Социальные и поведенческие науки 205, сс. 577 – 583. Доступно по адресу: https://www.researchgate.net/publication/283276700_Psychological_Readiness_of_Future_Educational_Psychologists_for_the_Work_with_Children_in_the_Conditions_of_Inclusive_Education. Дата обращения: 27.12.2022.
3. Комиссия по правам человека Онтарио (н.д.). Основные барьеры для образования для студентов с ограниченными возможностями (информационный бюллетень). Доступно по адресу: <https://www.ohrc.on.ca/en/main-barriers-education-students-disabilities-fact-sheet>. Дата обращения: 20.01.2023.
4. Клейтон-Педерсен Альма Р. и Мусил Кэрин М. (2009). Делая совершенство инклюзивным. Структура внедрения разнообразия и инклюзивности в миссию академического совершенства колледжей и университетов [Интернет]. Вашингтон, ОК: AAC&U; 2009 [цитируется 2020 Май 27]. Доступно по адресу: <https://www.aacu.org/sites/default/files/files/mei/MEI.pdf>. Дата обращения: 27.12.2022.
5. Gov.kz (2021) Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан. Доступно по адресу: https://www.gov.kz/uploads/2021/3/11/004d895b28e14465f4f257dfaa0691d_original.17822697.pdf. Дата обращения: 29.12.2022.
6. Йоранссон, Керстин и Нилхольм, Клас (2014). Концептуальные различия и эмпирические недостатки – критический анализ исследований инклюзивного образования, Европейский журнал об образовании людей с особыми потребностями, 29:3, 265-280, DOI: 10.1080/08856257.2014.933545. Доступно по адресу: <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F08856257.2014.933545>. Дата обращения: 22.12.2022.
7. Макоэль, Цедисо Майкл (2020). Язык, терминология и инклюзивное образование: кейс перехода Казахстана к инклюзивности. Sage Open, 10 (1). Доступно по адресу: <https://doi.org/10.1177/2158244020902089>. Дата обращения: 22.12.2022.
8. Квортруп, Ане и Квортруп, Ларс (2018). Инклюзивность: аспекты инклюзивности в образовании, Международный журнал инклюзивного образования, 22:7, сс. 803-817, DOI: 10.1080/13603116.2017.1412506. Доступно по адресу: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13603116.2017.1412506>. Дата обращения: 27.12.2022.
9. Сайлауова, Айбану (2020). Реализация инклюзивного общества в Казахстане. Как успешно внедряется инклюзивное общество в Казахстане? Доступно по адресу: <https://kz.academia.edu/AibanuSailauova>. Дата обращения: 27.12.2022.
10. Волосникова, Людмила, Загвязинский, Владимир, Кукуев, Евгений, Федина, Людмила и Огороднова, Ольга (2021). Конвергенция концепций академического и инклюзивного превосходства в исследовательских университетах, Образование и наука №4. Доступно по адресу: <https://cyberleninka.ru/article/n/konvergentsiya-kontseptsii-akademicheskogo-i-inklyuzivnogo-sovershenstva-issledovatel'skih-universitetov>. Дата обращения: 27.12.2022.
11. UNDP.org (2020). Отчет о развитии человеческого развития за 2019 год. В рамках сегодняшнего уровня дохода и средних показателей: неравенство в человеческом развитии в XXI веке. Доступно по адресу: https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr2019rupdf_1.pdf. Дата обращения: 22.12.2022.

SÜRDÜRÜLEBİLİR DEMOGRAFİ POLİTİKALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
MÜDÜR YARDIMCISI

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, ДИРЕКТОР
ОРЫНБАСАРЫ

ТҰРАҚТЫ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ САЯСАТҚА ШОЛУ

Küresel nüfus artışı verileri, dünya-mızın her geçen yıl daha da kalabalık bir hal aldığını gösteriyor. 1960'da 3 milyar olan dünya nüfusu, 1999'da ikiye katlanarak 6 milyara, 2022'de ise 8 milyara ulaşmıştır (Dünya Bankası, 2022; Ourworldindata.org, 2022). Dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Asya kıtasındaki Çin, Hindistan ve diğer ülkeler dünya nüfusu içerisinde önemli bir paya sahip iken, artış oranlarında ise düşük gelirli ülkelerdeki doğum oranları ana itici güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler'in (BM) öngörülerine göre sürdürülebilir bir nüfus yapısı için toplam doğurganlık hızının (TDH) 2.1 olması gerekmektedir (Dünya Bankası, 2022). Bu oranın altındaki veriler, artış hızının yavaşladığına ya da toplam nüfusta bir azalışın başladığına işaret etmektedir. Bu tahminlere, net göç alınamaması ve ölüm oranlarında herhangi radikal bir değişim yaşanmaması gibi etkenler dahil edilmiştir (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, 2022).

Dünya çapında TDH 2021'de 2.3 olup, bu oran düşük gelirli ülkelerde ortalama 4.7, orta gelirli ülkelerde 2.2, yüksek gelirli ülkelerde ise 1.6 seviyesindedir. Coğrafi açıdan baktığımızda Asya, Afrika ve Orta Doğu'daki pek

**DÜNYA ÇAPINDA
TDH 2021'DE 2.3
OLUP, BU ORAN
DÜŞÜK GELİRLİ
ÜLKELERDE
ORTALAMA 4.7, ORTA
GELİRLİ ÜLKELERDE
2.2, YÜKSEK GELİRLİ
ÜLKELERDE İSE 1.6
SEVİYESİNDEDİR**

**DÜNİЕ ЖҰЗІ
БОЙЫНША TFR
2021 ЖЫЛЫ ОРТА
ЕСЕППЕН 2,3
БОЛЫП, ТАБЫСЫ
ТӨМЕН ЕЛДЕРДЕ
ОРТАША ЕСЕППЕН
4,7, ОРТАША КІРІСІ
БАР ЕЛДЕРДЕ
2,2 ЖӘНЕ КІРІСІ
ЖОҒАРЫ ЕЛДЕРДЕ
1,6-НЫ ҚҰРАҒАН**

Дүниежүзілік халық санының өсу деректері жер шарының жыл сайын толып жатқанын көрсетеді. 1960 жылы 3 миллиард болған дүние жүзіндегі халық саны 1999 жылы 6 миллиардқа жетіп, 2022 жылы 8 миллиардқа жетті (Дүниежүзілік банк, 2022; Ourworldindata.org, 2022). Әлем халқының басым бөлігін құрайтын Қытай, Үндістан және Азия континентіндегі басқа да елдер дүние жүзіндегі халық санында айтарлықтай үлеске ие болса, табысы төмен елдердегі туу көрсеткіші өсу қарқынының негізгі қозғаушы күші ретінде көрінеді. Біріккен Ұлттар Ұйымының (БҰҰ) болжамы бойынша, халықтың тұрақты құрылымы үшін жалпы туу көрсеткіші (ЖТК) 2,1 болуы керек (Дүниежүзілік банк, 2022). Бұл көрсеткіштен төмен деректер өсу қарқынының бәсеңдегенін немесе жалпы халық санының азаюы басталғанын көрсетеді. Бұл бағаларға таза көші-қонның болмауы және өлім-жітім көрсеткіштерінің түбегейлі өзгеруі сияқты факторлар енгізілген (Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы, 2022).

Дүние жүзі бойынша ЖТК 2021 жылы орта есеппен 2,3 болып, табысы төмен елдерде орташа есеппен

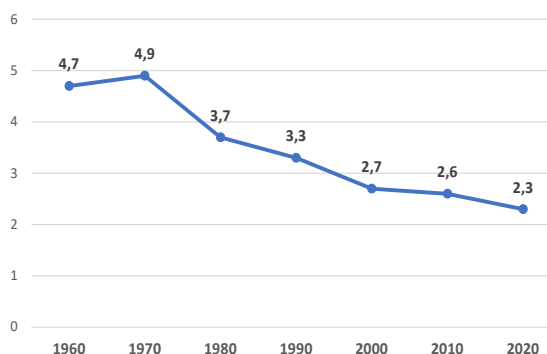
çok ülkede TDH 2.1'in üzerinde olup Avrupa, Kuzey Amerika ve Doğu Asya Pasifik'teki ülkelerin çoğunlukla bu rakamın altında kaldığı görülmektedir (Dünya Bankası, 2022; Ourworldindata.org, 2022). Nüfus artış eğilimleri o ülkenin sadece nüfus istatistikleriyle sınırlı görülmeyecek kadar önemli bir konudur. Çünkü söz konusu bu değişim, ekonomi, güvenlik, ve hatta ulus inşasına uzanan pek çok temel konuya ilgilidir.

Son 60 yıllık küresel veriler bize TDH oranlarının ciddi bir şekilde azaldığını göstermektedir. TDH, 1953'te 5.3'ten 2020'de 2.3'e kadar gerileyerek kritik eşik olan 2.1'e oldukça yaklaşmıştır (Dünya Bankası, 2022). Ülkeler bazında ise belirli yüksek gelirli ve orta gelirli ülkelerdeki iş imkanları ve cazip yaşam koşulları nedeniyle yabancıların bu ülkelere göç etmesi, hem nüfus hem de emek piyasası açısından TDH'lerdeki azalışı bir nebze sübvansetmektedir. Lakin aynı durumda olan ve kalıcı göçmen çekemeyen ülkeler, yürüttükleri çeşitli demografi politikaları ile söz konusu sorunun üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar.

Konuya bahsedilen makro göstergelere ek olarak mikro ölçekten de bakacak olursak yıllar itibarıyla değişen aile yapısı da bu durumun değişime uğramasında etkili olmaktadır. Doğum oranı azalmakta olan ülkelerde genel olarak küçülen aile yapıları ve birden fazla çocuk sahibi olmanın neden olabileceği muhtemel ekonomik kaygılar ailelerdeki çocuk sayı-

Grafik 1. Küresel Toplam Doğurganlık Hızı 1960-2020 Yılları Arası

Графика 1. 1960-2020 жылдар аралығындағы жаһандық жалпы туу көрсеткіші

Kaynak: Dünya Bankası, 2022.

Дереккөз: Дүниежүзілік банк, 2022.

пен 4,7, орташа кірісі бар елдерде 2,2 және кірісі жоғары елдерде 1,6-ны құраған. Географиялық тұрғыдан алғанда, Азия, Африка және Таяу Шығыстың көптеген елдерінде ЖТК 2,1-ден жоғары, ал Еуропа, Солтүстік Америка және Шығыс Азия-Тынық мұхиты елдері бұл көрсеткіштен негізінен төмен екені көрінеді (Дүниежүзілік банк, 2022; Ourworldindata.org, 2022). Халықтың өсу үдерісі сол елдің халық статистикасымен шектелу үшін тым маңызды. Сондықтан біздің тақырыбымыз өзгерістерге, экономикаға, қауіпсіздікке, тіпті мемлекет құрылымына дейінгі көптеген іргелі мәселелер туралы болмақ.

Соңғы 60 жылдағы жаһандық деректер бізге ЖТК-нің күрт төмендегенін көрсетеді. ЖТК 1953 жылғы 5,3-тен 2020 жылы 2,3-ке дейін төмендеп, 2,1-лік шегіне жақындады (Дүниежүзілік банк, 2022). Елдер негізінде жұмыс мүмкіндіктері мен тартымды өмір сүру жағдайларына байланысты белгілі бір кірісі жоғары және орташа елдерге шетелдіктердің көші-қоны халық саны бойынша да, еңбек нарығында да ЖТК төмендеуін аздап бәсеңдетеді. Дегенмен, дәл осындай жағдайға тап болған және тұрақты иммигранттарды тарта алмайтын елдер әртүрлі демографиялық саясаттарымен бұл мәселені еңсеруге тырысып отыр.

Бұл жағдайды өзгертуде аталған макро көрсеткіштермен қатар, тақырыпты микро масштабта қарастыратын болсақ, жылдар бойы өзгерген отбасы құрылымы да маңызды екенін көреміз. Туу деңгейі төмендеген елдерде, әдетте, отбасылық құрылымдардың қысқаруы және бір баладан артық болуы мүмкін экономикалық мәселелер отбасылардағы балалар санын және табиғи түрде туу деңгейін төмендетеді.

Отбасылық құрылымдардың қысқаруы жалпы халық санының және жалпы ауқымда болашақ жұмыс күшінің төмендеуіне әкеліп соқтыратындықтан, көптеген елдер отбасылардың балалы болу мәселелерін шешу үшін әртүрлі саясаттар мен бағдарламаларды жүзеге асыруда. Мемлекеттер отбасыларды ынталандыру үшін

сını ve doğal olarak doğum oranlarını düşürmektedir.

Küçülen aile yapıları genel ölçekte toplam nüfusun ve gelecekteki işgücünün azalmasına neden olduğundan pek ülke, ailelerin çocuk sahibi olma konusundaki endişelerini gidermek adına çeşitli politikaları ve programları yürütmektedir. Devletlerin aileleri teşvik etmede kullandıkları önde gelen yöntemler arasında çocuk başına tek seferlik ve aylık maddi yardımlar, çocuk bakım hizmetleri ve olası diğer giderlerin karşılanması yer almaktadır (Chemin, 2015). Ailelere çocukları için verilen tek seferlik ve aylık maddi destekler en popüler ve bilinen yardım yöntemidir. Bu konuda devletler çocuklu ailelerin mali giderlerini karşılamada önemli düzeylerde bütçeler ayırarak, aileleri daha fazla çocuk sahibi olmak konusunda teşvik etmeye çalışmaktadır. Bu noktada Avrupa ülkelerinden örnekler verecek olursak Avrupa Birliği'nde (AB) aile yardımı kapsamında ayrılan bütçeler AB'nin ortalama gayrisafi yurtiçi hasılasının (GSYİH) %2.5'ine denk gelirken bu rakam Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü için (EİKÖ) %2.3'dür (Anne Chemin, 2015, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, 2021). AB içerisinde aile yardımı konusunda Fransa 2018 itibarıyla GSYİH'sinin %4'üne denk gelen yaklaşık 90.2 milyar avroyu ayırarak önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır (Caf.fr, 2019). Bir diğer önde gelen ülke ise Almanya olup 2018'de sosyal yardımlar kapsamında ailelere yapılan yardımların toplamı 73.8 milyar avroya tekabül etmektedir (EuryDice, 2021).

Fakat bu yöntemlerin tamamının istenilen sonuçlara ulaşmasındaki başarıları tartışmaya açık bir konudur. Çünkü burada ailelerin değişen yaşam tarzları, alışkanlıkları ve gelecek planlamaları temel belirleyici olmaktadır. Pek çok ülke örneğinde görüldüğü üzere

FRANSA ÖRNEĞİNDE GÖRÜLDÜĞÜ ÜZERE AİLELERİN ÇOCUK BAKIMLARINDA DOĞUMUNDAN İTİBAREN SAĞLANAN HİZMETLER ÖZELLİKLE ÇALIŞAN EBEVEYNLERİN İHTİYAÇLARININ GİDERİLMESİNDE ÜLKE ÇAPINDA YAYGIN BİR FİNANSMAN AĞI İLE DESTEKLENMEKTEDİR

**FRANCIYA
MЫCАЛЫНДА
КӨРІНІП ТҰРҒАНДАЙ,
ОТБАСЫЛАРҒА
ТУҒАННАН
БАСТАП БАЛА
КҮТІМІ ЖӨНІНДЕ
КӨРСЕТІЛЕТІН
ҚЫЗМЕТТЕР БҮКІЛ
ЕЛ БОЙЫНША
КЕҢ ТАРАЛҒАН
ҚАРЖЫЛЫҚ
ЖЕЛІМЕН, ӘСІРЕСЕ
ЖҰМЫС ІСТЕЙТІН
АТА-АНАЛАРДЫҢ
ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІН
ҚАНАҒАТТАНДЫРУДА
ҚОЛДАУ КӨРСЕТЕДІ**

қолданатын жетекші әдістерге бір балаға бір реттік және ай сайынғы субсидиялар, бала күтімі қызметтері және басқа да ықтимал шығындарды жабу кіреді (Чемин, 2015). Отбасыларға балаларына берілетін біржолғы және ай сайынғы материалдық көмек – бұл көмектің ең танымал әрі белгілі түрі. Осыған байланысты мемлекеттер балалы отбасылардың қаржылық шығындарын өтеу үшін қомақты бюджеттер бөлу арқылы отбасыларды көп балалы болуға ынталандыруға тырысуда. Осы тұста Еуропа елдерінен мысал келтіретін болсақ, Еуропалық Одақтағы (ЕО) отбасылық көмек аясында бөлінген бюджеттер ЕО-ның орташа жалпы ішкі өнімінің (ЖІӨ) 2,5%-ына сәйкес келесе, ал Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымында (ЕЫДҰ) бұл көрсеткіш 2,3%-ды құрайды (Чемин, 2015, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы, 2021). ЕО аясында Франция 2018 жылғы жағдай бойынша оның ЖІӨ-нің 4%-ына сәйкес келетін шамамен 90,2 миллиард еуро бөлген отбасылық жәрдем ақы жөніндегі жетекші елдердің бірі болып табылады (Caf.fr, 2019). Тағы бір жетекші ел - Германия, 2018 жылы әлеуметтік жәрдемақылар аясында отбасыларға көрсетілген көмектің жалпы көлемі 73,8 миллиард еуроны құрады (EuryDice, 2021).

Дегенмен, барлық осы әдістердің қалаған нәтижелерге жетудегі жетістігі талқылауға ашық тақырып болып табылады. Өйткені отбасылардың өмір сүру салты, әдет-ғұрпы, болашақ жоспарлары бұл жерде негізгі анықтаушы болып табылады. Көптеген елдердің мысалдарынан көрініп тұрғандай, балалар санының артуына байланысты қаржылық қолдау ұлғайып, өте аз елдерде тұрақты және маңызды нәтижелерге қол жеткізді.

çocuk sayısındaki artışa bağlı olarak artırılan mali desteklerin, çok az ülkede sürdürülebilir ve kayda değer sonuçları görülmüştür.

Çünkü seçilen yöntemler ve ayrılan bütçelerin nasıl kullanıldığı burada en önemli farkı yaratan konuların başında gelmektedir. Devletler aile yardımı politikalarını yürütürken öne çıkan maddi destek yöntemleri arasında ağırlığı ailelere direkt para aktarımı seçeneğine vermektedir. Bu yöntem hükümet politikalarının ilgili kurumlar tarafından yürütülmesinde diğer altyapı geliştirme çalışmalarına göre çeşitli kolaylıklar sağlarken ailelere de aldıkları yardımları esnek bir şekilde kendi ihtiyaçları için kullanmalarına olanak sağlamaktadır. Bir diğer seçenek ise çocukların bakımında para yardımından daha çok özellikle çalışan ebeveynlerin çocuk bakım ihtiyaçlarını göz önüne alarak doğumundan itibaren 0-3 yaş, 3-6 yaş ve sonrası dönemde çocuk bakım servisi altyapısını maddi olarak destekleyerek ailelerin bu hizmetlere ücretsiz veya cüzi rakamlarla erişim imkanı sağlamaktır. Bu yönetim şekliyle parasal yardımdan daha çok hizmet desteği ile ailelerin ihtiyaçları karşılanmaktadır (Birleşmiş Milletler, 2015).

Өйткені таңдалған әдістер мен бөлінген бюджеттердің қалай пайдаланатыны ең көп айырмашылықты тудыратын мәселелердің қатарында. Мемлекеттер отбасына көмек көрсету саясатын жүзеге асыру кезінде бірінші орынға шығатын қаржылық қолдау әдістерінің ішінде отбасыларға тікелей ақша аудару опциясына мән береді. Бұл әдіс тиісті мекемелердің мемлекеттік саясатты жүзеге асыруында инфрақұрылымды дамытудың басқа зерттеулерімен салыстырғанда әртүрлі қолайлылықтарды қамтамасыз еткенімен, сонымен қатар отбасыларға алған көмекті өз қажеттіліктері үшін икемді түрде пайдалануға мүмкіндік береді. Тағы бір нұсқа – балаларды күтуде жәрдем ақы емес, жұмыс істейтін ата-аналардың бала күтіміне деген қажеттіліктерін ескере отырып, туғаннан 0-3 жасқа, 3-6 жасқа дейін және одан жоғары жастағы балаларды күту қызметінің инфрақұрылымын қаржылық жағынан қолдайды, отбасыларға осы қызметтерге тегін немесе аз мөлшерде қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Басқарудың бұл түрімен отбасылардың қажеттіліктері ақшалай емес, сервистік қолдау арқылы қанағаттандырылады (Біріккен Ұлттар Ұйымы, 2015).

Her iki seçenek de ailelere belirli avantajlar sağlamaktadır. Ancak bunların demografik yapının değişimine etkileri konusunda farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda Almanya, Fransa, Rusya ve Güney Kore gibi ülkeler TDH oranı ve toplam nüfusu ve uygulamakta olduğu maddi destek yöntemleri açısından dikkat çekici ülkelerdir. Fransa AB içerisinde TDH oranını düzenli olarak 2.1'e en yakın tutabilen ülke olma özelliğiyle diğer Avrupa ülkelerinden ayrılmaktadır. Almanya ise uzun yıllardır doğum oranlarının artırılması konusunda para yardımı seçeneğini kullanan ülkelerin arasında yer almakta olup 1974'ten 2021'e kadar TDH'si 1.5 seviyesinin yukarısına çıkamaması ile dikkat çekmektedir. Rusya ise demografik yapısında son 20 yılda ciddi ölçülerde inişli çıkışlı bir grafik izlemesiyle ve son 30 yıldır nüfustaki azalış ile öne çıkmaktadır. Güney Kore ise dünya çapında en düşük doğum TDH'sine sahip ülke olması ve hem parasal yardım hem de hizmet yardımı seçeneklerindeki farklı deneyimleri ile göze çarpmaktadır (Dünya Bankası, 2022).

Bu ülkeler aynı zamanda farklı deneyimlerin göstergeleri niteliğindedir. Parasal maddi destek türü küresel çapta yaygın olarak kullanılmakta olup Almanya ve Rusya'nın uzun yıllardır tercih ettiği seçenekler arasında yer

↑

Екі нұсқаның да отбасылар үшін белгілі артықшылықтары бар. Дегенмен, олардың демографиялық құрылымның өзгеруіне әсері туралы әртүрлі нәтижелер болуы мүмкін. Бұл тұрғыда Германия, Франция, Ресей және Оңтүстік Корея сияқты елдер ЖТК деңгейі мен жалпы халық саны және қолданатын қаржылық қолдау әдістері жағынан көш бастап тұрған елдер болып табылады. Франция басқа еуропалық елдерден ЖТК мөлшерлемесін ЕО-да тұрақты негізде 2,1-ге жақын ұстай алатын ел болуымен көзге түседі. Германия болса, көп жылдар бойы туу деңгейін арттыру үшін ақшалай көмек опциясын пайдаланған елдердің қатарында болды, сондай-ақ 1974 жылдан 2021 жылға дейін ЖТК 1,5 деңгейінен жоғары көтеріле алмауымен есте қалды. Ресей, керісінше, соңғы 20 жылдағы айтарлықтай құбылмалы графика және соңғы 30 жылдағы халық санының төмендеуінен кейін демографиялық құрылымымен ерекшеленеді. Оңтүстік Корея, екінші жағынан, әлемдегі ең төмен туу деңгейімен және ақшалай әрі қызмет көрсету нұсқаларында әртүрлі тәжірибесі бар ел ретінде ерекшеленеді (Дүниежүзілік банк, 2022).

Бұл елдер де әртүрлі көрсеткіштері бар. Қаржылық қолдау түрі бүкіл әлемде кеңі-

almaktadır. Güney Kore belirli aralıklarla her iki seçeneğe de ağırlık vermiştir. Fransız hükümeti konuya farklı bir açıdan yaklaşarak ailelerin ihtiyaçları konusunda özellikle çalışan ebeveynleri dikkate alarak onların çocuklarının doğumdan itibaren bakımlarına yardımcı olma konusuna ağırlık vermektedir. İzlediği bu politikanın da pratikte yürütülmesi adına Ulusal Aile Yardım Fonu (UAYF) kurulmuş olup bu ana çatı altında 2018 verilerine göre ülke çapında 101 Aile Yardım Fonu (AYF) ve 3.230 şubesi çocuk bakım hizmeti veren kuruluşlara yardımcı olmaktadır. Öte yandan hükümet çocukluk dönemini, belirli yaş gruplarına ayırarak çeşitli destek hizmetleri sunmaktadır (Caf.fr., 2019). Bunlar, 0-3 yaş grubu çocukların bakımından 3-6 yaş grubu yuvalara ve gençlik dönemi yardım hizmetlerine kadar uzanmaktadır. Diğer ülkelerden bir diğer farklı yönü ise erken çocukluk olarak tabir edilen 0-3 yaş grubu çocukların bakımına en fazla ağırlığın ve finansal kaynakların ayrılmasıdır. Çünkü çalışan ebeveynlerin en çok yardıma ihtiyaç duydukları dönemin ilk dönem- 0-3 yaş grubu- olarak görülmesi ve bu konuda çalışan ebeveynlerin çocuklarının bakım merkezlerine erişiminin kolaylaştırılması, ailelerin ve özellikle de kadınların iş hayatından uzun süreli ayrılmalarının önüne geçebilmektedir.

Fransa'da aile yardımı içerisinde erken çocukluk ve çocukluk ile gençlik dönemi bakım giderleri toplam harcanan miktarın %40'ını oluşturmaktadır. Bu yardımlara ek olarak aile yardım bütçesi kapsamında ailelere parasal yardım, konut ve iş sağlanması gibi kalemler ile de maddi destek sağlanmaktadır. Genel itibarıyla Fransa'da çocuk bakım merkezleri ve yuvaların finansmanında UAYF'in payı %45 iken, yerel kurumların katkı payı %19, çeşitli devlet ve işletmeler arasındaki anlaşmalar aracılığı ile sağlanan finansal katkı %18, ailelere düşen pay ise %18 civarındadır (Caf.fr, 2019). Bu hizmetlerin kapsamına baktığımızda 32 milyon kişiyle Fransa nüfusunun neredeyse yarısı çeşitli sosyal yardımlar almakta olup en az 12.7 milyon kişi ise bahsi geçen aile yardımlarından en az birini almaktadır (Caf.fr, 2019).

nen қолданылады және Германия мен Ресейдің көптеген жылдар бойы таңдаған нұсқаларының бірі. Оңтүстік Корея екі нұсқаға да жүйелі түрде мән берді. Француз үкіметі бұл мәселеге басқа қырынан қарайды және отбасылардың, әсіресе жұмыс істейтін ата-аналардың қажеттіліктерін ескере отырып, отбасыларға туғаннан бастап балаларын күтуге көмектесуге назар аударады. Бұл саясатты іс жүзінде жүзеге асыру үшін Ұлттық отбасына көмек қоры (ҰОКҚ) құрылды және осы негізгі шатырдың астында 2018 жылғы мәліметтерге сәйкес бүкіл ел бойынша 101 Отбасына көмек қоры (ОКҚ) құрылды және оның 3230 филиалы бала күтімі ұйымдарына көмек көрсетеді. Екінші жағынан, үкімет балалық шақты белгілі бір жас топтарына бөлу арқылы әртүрлі қолдау қызметтерін ұсынады (Caf.fr, 2019). Бұл 0-3 жас аралығындағы балаларды күтуден бастап, балабақшалар мен 3-6 жас тобындағы балаларға көмек көрсету қызметтерін қамтиды. Басқа елдерден ерекшеленетін тағы бір қыры – ерте балалық шақ деп аталатын 0-3 жас тобындағы балаларды күтуге барынша көңіл бөліп әрі қаржылық ресурстарды бөлу. Өйткені, 0-3 жас тобы – жұмыс істейтін ата-аналардың ең көп көмекке мұқтаж кезеңін қарастыру және жұмыс істейтін ата-аналардың балаларын күту орталықтарына қол жеткізуін жеңілдету әйелдердің ұзақ уақыт жұмыс өмірінен кетпеуіне қол ұшын беруі мүмкін.

Францияда отбасылық жәрдемақы шеңберінде ерте балалық шақ, балалық шақ және жас өспірімдерді күту шығындары жұмсалған жалпы соманың 40%-ын құрайды. Бұл көмектерден басқа, отбасылық көмек бюджеті аясында отбасыларға материалдық көмек, баспана және жұмысқа орналасу сынды қаржылық қолдау көрсетіледі. Жалпы, Франциядағы балалар орталықтары мен күндізгі күтім орталықтарын қаржыландырудағы ҰОКҚ үлесі 45% болса, жергілікті мекемелердің үлесі 19%, әртүрлі мемлекеттер мен кәсіпорындар арасындағы келісімдер арқылы берілетін қаржылық салым 18%, ал отбасылардың

Франса өrneгiнде гөрүлдүгү үзере айелерiн чөкүк бакiмларiнда дөгүмдан итибарен сағланан хизметлер өзелликке чалыған ебеуейнлерiн ийтиащларiнiн гидерилмесiнде үлке чарында уайын бир фiнансман ағи иле destekленмектедiр. Бөйлеце айелерiн бирден фазла чөкүк сахиби олмалары конусундаки кайгилар, верилен хизметлер иле гидерилмее чалышмактадiр. Сонуқта, чалыған ебеуейнлерiн карьерлерiне ве ищ хайатина ара вермеден чөкүк сахиби олабилме имканы, айелерiн бирден фазла чөкүк сахиби олмаларыны олумлу йөнде еткiлемектедiр.

Русуя'даки демографик durumu ele алдигимизда дөгүм oranлары ве toplam нүфус rakamları Sovyetler Birliгi'nin дағилмасиниn ардиндан белгиринлешен halkиn geleceгe dair еndiшeleri nedeniyле ciddi bir azalma eғilimine girmesine, 10 yıl iчерisinde сүрдүрүлебилir bir дөгүм oranы grubundan дүnya чарында en az дөгүм oranына sahip үлкелер арасында үст сираларда yer алмасына neden olmuştur (Дүnya Bankası, 2022). Durumun cидdiyeti nedeniyле Rusya devleti Almanya modeline benzer чоғунлуғу nakit yardımını iчерen yeni bir айле destek paketini 2007'de ачıklamıştır. Bu paketin en önemli parçalarından birisi ikinci ve sonrakі чөкүкларын үч уащын дoldurmalarынн ардиндан ödenen тек seferlik дөгүм yardımı parasıdır. Bu rakam 2007'de 250.000 ruble (3.600 dolar) olup buna ek olarak чешитли айлык yardımlar ве vergi indirimleri де бу kapsamdaki айелелер сағланмактадiр (Kachina & Yukina, 2009). Bu yardım paketi айелерiн бирден фазла чөкүк сахиби олмасында бащта tatmin edici bir teşvik olarak гөрүлмүш, үлкенин дөгүм oranларына хизли bir şekilde yansıyarak үлкенин TDH'sini 2007'de sadece altı yıl içinde 1.8'e kadar чикаrabilmiştir. Sonrasında girilen duraklama döneminde Rusya devleti teşvik miktarını 2014'te 429.000 rubleye

**BU YARDIM PAKETİ
AYELELERİN BİRDEN
FAZLA ÇOCUK SAHİBİ
OLMASINDA BAŞTA
TATMİN EDİCİ BİR
TEŞVİK OLARAK
GÖRÜLMÜŞ, ÜLKENİN
DOĞUM ORANLARINA
HIZLI BİR ŞEKİLDE
YANSIYARAK ÜLKENİN
TDH'SİNİ 2007'DE
SADECE ALTI YIL
İÇİNDE 1.8'E KADAR
ÇIKARABİLMİŞTİR**

**БҰЛ КӨМЕК ПАКЕТІ
БАСТАПҚЫДА ЕЛДЕГІ
ТУУ КӨРСЕТКІШІН
ТЕЗ КӨРСЕТЕТІН,
2007 ЖЫЛЫ АЛТЫ
ЖЫЛДЫҢ ІШІНДЕ
ЕЛДІҢ TFR ДЕҢГЕЙІН
1,8-ГЕ ДЕЙІН
АРТТЫРА ОТЫРЫП,
БІР БАЛАДАН КӨП
БАЛА ТУАТЫН
ОТБАСЫЛАР ҮШІН
ҚАНАҒАТТАНАРЛЫҚ
ЫНТАЛАНДЫРУ
РЕТІНДЕ
ҚАРАСТЫРЫЛДЫ**

үлесі шамамен 18%-ды құрайды (Caf.fr, 2019). Осы қызметтердің көлеміне қарасақ, 32 миллион адамы бар Франция халқының жартысына жуығы әртүрлі әлеуметтік төлемдер алады, ал кем дегенде 12,7 миллион адам жоғарыда аталған отбасылық жәрдемақылардың кем дегенде біреуін алады екен (Caf.fr, 2019).

Франция мысалында көрініп тұрғандай, отбасыларға туғаннан бастап бала күтімі жөнінде көрсетілетін қызметтер бүкіл ел бойынша кең таралған қаржылық желімен, әсіресе жұмыс істейтін ата-аналардың қажеттіліктерін қанағаттандыруда қолдау көрсетеді. Осылайша, бір баладан көп бала тууға байланысты отбасылардың алаңдаушылығын көрсетілетін қызметтер арқылы шешуге тырысады. Нәтижесінде, жұмыс істейтін ата-аналардың мансабы мен іскерлік өмірін үзбей балалы болу мүмкіндігі отбасылардың бірнеше балалы болуына оң әсер етеді.

Ресейдегі демографиялық жағдайды қарастыратын болсақ, туу деңгейі мен жалпы халық саны Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін халықтың болашаққа алаңдауынан айтарлықтай төмендеу тенденциясын көрсетеді, сондай-ақ 10 жыл ішінде тұрақты туу деңгейі тобынан дүние жүзінде туу деңгейі ең төмен елдердің қатарына енді (Дүниежүзілік банк, 2022). Жағдайдың күрделілігіне байланысты Ресей мемлекеті 2007 жылы неміс үлгісіне ұқсас отбасын қолдаудың жаңа пакетін жариялады, оған негізінен ақшалай жәрдемақы кіреді. Бұл топтаманың ең маңызды бөліктерінің бірі - екінші және одан кейінгі балалар үш жасқа толған кезде төленетін жүктілігі бойынша біржолғы жәрдемақы. Бұл көрсет-

(6.177 dolar), sonrasında bu gerileme sürecini yavaşlatmak için 2019'da doğum yardım parasını 616.000 rubleye (8.870 dolar) yükseltmiştir. 2020'den beri ise ilk çocuğa da doğum yardım parası ödenmesine başlanmıştır. İlk çocuğa verilen miktar da 466.000 (6.710 dolar) ruble olarak belirlenmiştir. 2021 itibarıyla bu ilk çocuk yardımı 483.000 (6.955 dolar) ruble, ikinci çocuk yardımı 639.000 rubleye (9.201 dolar) çıkarılmıştır. Lakin bu artırımlar ve ilk çocuk yardımları bile doğum oranlarındaki düşüş eğiliminin önüne geçememiştir (Pension Fund, 2014, Arkhangelsky, V. et.al, 2015; Statista, 2022). 2021 itibarıyla Rusya'nın TDH'si 1.5'e kadar gerilemiş, toplam nüfus da 2017-2021 arasında 1 milyondan fazla azalarak 143.4 milyon olmuştur (Dünya Bankası, 2022). Tek seferlik sağlanan büyük mali destek politikası kısa süre içerisinde teşvik edici özelliğini, verilen miktarın artırılmasına rağmen kaybetmektedir. Rusya örneği bizlere maddi destek seçeneğinin amaçlanan demografik artışı sağlanmasında etkinliğinin sürdürülebilir olmadığını göstermektedir. Bunun ana nedenleri arasında sağlanan maddi desteğin ailelerin en çok desteğe ihtiyaç duyduğu 0-3 yaş dönemi yerine 3 yaşından sonra verilmesi gösterilebilir. Çünkü bu dönem sonrasında sağlanan maddi yardımların ailelerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmasına rağmen daha fazla çocuk sahibi olmaları yönünde yeterince teşvik etmediği görülmektedir. Öte yandan yapılan bazı araştırmalar, Rusya'da ailelerin en az %50'sinin çocuk sahibi olmak istediğini gösterirken ikinci ve sonraki çocuklar için bu oranın %15'in altına düşüyor olması da ebeveynlerin tercihleri doğrultusunda aile yapılarının küçülmekte olduğunu göstermektedir (Arkhangelsky, V. et.al, 2015).

Almanya'nın nüfusu her ne kadar yıllar itibarıyla artmakta olsa da TDH'sinin neredeyse son 45 yıldır fazla değişmemesi oldukça ilginç bir durumdur (Dünya Bankası, 2022). Almanya 1960'larda başlattığı ve uzun yıllar devam ettirdiği göçmen işçi kabul politikası hem ekonomik kalkınmasını hem de işgücü piyasasını desteklemiştir. Demografi politikaları kapsamında ise uzun yıllar maddi destek sağlanması seçeneğini benimsemiş ve çocukların

↑

kiş 2007 жылы 250 000 рубльді (3600 АҚШ доллары) құрайды және оған қосымша осы тұрғыда отбасыларға әртүрлі ай сайынғы жеңілдіктер мен салық жеңілдіктері қарастырылған (Качина және Юкина, 2009). Бұл көмек пакеті бастапқыда елдегі туу көрсеткішін тез көрсететін, 2007 жылы алты жылдың ішінде елдің TFR деңгейін 1,8-ге дейін арттыра отырып, бір баладан көп бала туатын отбасылар үшін қанағаттанарлық ынталандыру ретінде қарастырылды. Одан кейінгі құлдырау кезінде Ресей мемлекеті бұл құлдырауды бәсеңдету үшін ынталандыру көлемін 2014 жылы 429 мың рубльге (6177 АҚШ доллары), содан кейін 2019 жылы 616 мың рубльге (8870 доллар) дейін арттырды. 2020 жылдан бастап бірінші балаға да бала күтіміне байланысты жәрдемақы төлене бастады. Бірінші балаға берілетін сома 466 мың (6710 доллар) рубль болып анықталды. 2021 жылға қарай бұл бірінші бала жәрдемақысы 483 мың рубльге (6955 доллар), ал екінші балаға берілетін жәрдемақы 639 мың рубльге (9201 доллар) дейін ұлғайтылды. Дегенмен, бұл өсулер мен бірінші балаға берілетін жәрдемақылар да туу көрсеткішінің төмендеу тенденциясына тосқауыл бола алмады (Зейнетақы қоры, 2014; Архангельский, В. т.б., 2015; Статистика, 2022). 2021 жылға қарай Ресейдің ЖТК 1,5-ке дейін қысқарды, ал жалпы халық саны 2017 және 2021 жылдар арасында 1 миллионнан астамға азайып, 143,4 миллионға жетті (Дүниежүзілік банк, 2022). Бір реттік үлкен қаржылық қолдау саясаты берілген соманың ұлғаюына қарамастан, аз уақыт ішінде ынталандыру қасиетін жоғалтады. Ресей мысалы бізге болжанған демографиялық өсімге қол жеткізуде қаржылық қолдау нұсқасының тиімділігі тұрақты емес екенін көрсетеді. Мұның кейбір себептерін қарастыратын болсақ, балаларға арналған бұл көмектер отбасылар ең көп қаржылық қолдауды қажет ететін 0-3 жас аралығында жасалмайды, бірақ одан кейін бұл қаржылық қолдау құрылымда болады. Бұл негізінен бала күтіміне емес, отбасының қаржылық шығындарына көмектеседі. Отбасының көптеген қаржылық мәселелерін шешуге ықпал ете отырып, олардың көп

ise ilkokul ve ortaokul çağlarına geldiklerinde devlet destekli çeşitli eğitim yardım hizmetlerinden yararlanmalarına imkan sunmuştur. Lakin bu uzun soluklu sürdürülen politikaların neticeleri bizlere bu yöntemin de ailelerin, birden fazla çocuk sahibi olmalarının teşvik edilmesinin istenilen sonuçlara ulaşamadığını göstermektedir. Son zamanlarda bazı ülkeler tarafından ilgi duyulan Fransa'nın yürütmekte olduğu aile yardımları içerisinde çocuk bakım hizmetlerine verilen önemin Almanya'da da uygulamaya alınmakta olduğunu görmekteyiz.

Almanya'da çocuklara yönelik sosyal yardım hizmetleri konusunda 2008'de kabul edilen Çocuk Terfi Kanunu'na göre 1 Ağustos 2013 tarihi sonrasında 1 yaşına giren tüm çocuklara yasal olarak gündüz çocuk bakım evlerinde veya yuvalarda kalma hakkı tanınmıştır. Bunun sağlanması adına genel olarak yuvaların sayısının artırılması ve devlet tarafından sübvansе edilmesi çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Böylece 2010-2018 yılları arasında 3 yaşın altındaki çocuklar için toplam 560.000 özel yuva açılmıştır. 2017-2021 döneminde de ilave 190.000 yeni yuvanın açılma çalışmaları yürütülmektedir (EuryDice, 2021). Öte yandan Almanya'daki yuvalar daha önce Almanya devlet eğitim sistemi içerisinde yer almamaları nedeniyle ücretsiz hizmet veremezken 2013 sonrasında bulunduğu şehir, çocuğun yaşı ve diğer yerel imkanlar doğrultusunda yuvaların ücretleri cüzi rakamlara çekilmeye başlanmıştır. 2019'da çıkarılan Çocuk Gündüz Bakımında Kalitenin ve Katılımın Daha Fazla Geliştirilmesi Hakkında Kanunu ve Federal Kalite Çocuk Bakım Merkezleri Kanunu 2019-2022 yılları için 5.5 milyar avroluk ek yardım paketi sağlayarak erken çocukluk dönemi bakımında yuvaların ve bakım merkezlerinin daha fazla desteklenerek ailelerin ücretsiz veya çok daha düşük ücretler ödeyerek bu hizmetlere kavuşmalarına ülke çapında olanak sağlamaktadır (EuryDice, 2021). Uygulamaya alınan kanunların tarihleri ile Almanya'nın toplam nüfus dinamiklerine bakıldığında çarpıcı rakamlara ulaşılmaktadır. Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi sonrasında 1988'de 78.1 milyondan 1997'de 82 milyona yükselmesinin ardın-

↑

балалы болуына жеткілікті түрде ынталандырмайтыны байқалады. Екінші жағынан, кейбір зерттеулер көрсеткендей, Ресейдегі отбасылардың кем дегенде 50%-ы балалы болғысы келеді, ал екінші және одан кейінгі балалар үшін бұл көрсеткіш 15%-дан төмендейді, бұл ата-ананың қалауына сәйкес отбасы құрылымының қысқарып бара жатқанын көрсетеді (Архангельский, В. және т.б., 2015).

Германия халық саны жылдар бойы өсіп келе жатқанымен, оның ЖТК соңғы 45 жылда айтарлықтай өзгермегені өте қызық (Дүниежүзілік банк, 2022). Германия 1960 жылдары басталып, ұзақ жылдар бойы жалғасқан еңбек мигранттарын қабылдау арқылы экономикалық дамуында, жұмыс күшін де қолдады. Ол өзінің демографиялық саясатында көп жылдар бойы қаржылық қолдау көрсету нұсқасын қабылдады, сондай-ақ балалар бастауыш және орта мектеп жасына жеткенде мемлекет қолдау көрсететін әртүрлі білім беру қызметтерін пайдаланады деп қарастырды. Дегенмен, бұл ұзақ мерзімді саясаттардың нәтижелері бізге бұл әдіс отбасыларды бір баладан артық тууға ынталандыру үшін қажетті нәтижелерге қол жеткізе алмайтынын көрсетеді. Соңғы кездері кейбір елдердің қызығушылығын тудырған Францияның отбасылық көмектер арасында бала күтімі қызметтеріне көңіл бөлу шарасы Германияда да жүзеге асырылып жатқанын көреміз.

Германияда 2008 жылы қабылданған балаларға әлеуметтік көмек көрсету туралы Заңға сәйкес, 2013 жылдың 1 тамызынан кейін бір жасқа толған барлық балалардың күндізгі бақшаларға немесе балабақшаларға орналастыруға заңды құқығы бар. Осы мақсатқа жету үшін жалпы питомниктердің санын көбейту және оларға мемлекет тарапынан субсидия бөлу жөнінде зерттеулер жүргізілді. Осылайша, 2010-2018 жылдар аралығында 3 жасқа дейінгі балалар үшін барлығы 560 мың жеке балабақша ашылды. Сонымен қатар, 2017-2021 жылдары 190 мың балабақша ашу туралы

dan kademeli olarak azalan nüfusu, 2013'te 80.6 milyondan düzenli bir artış gösterek 2021'de 83.2 milyona kadar yükselmiştir (Dünya Bankası, 2022). Ülkenin önemli bir göç akını almadığını da hesaba katarsak bu artışın muhtemel nedenleri arasında yenilenen aile politikaları içerisinde erken çocukluk dönemindeki 0-3 yaş grup başta olmak üzere bakım hizmetlerine sağlanan katkı gösterilebilir.

Güney Kore özelinde demografik durumu incelediğimizde her ne kadar yıllar itibariyle artan toplam nüfusu 2021'de 51.74 milyon kişiye ulaşmış olsa da TDH'si 1983'de 2.1'in altına düşmüş, 2020'de ise bu rakam 0.8'e kadar azalmıştır. Bu rakam dünya genelinde en düşük rakamlardan birisidir (Dünya Bankası, 2022). Güney Kore'nin demografi politikalarının bir başka özelliği ise Fransa modelini takip ederek aile yardımları içerisinde çocuk bakım merkezlerine daha fazla önem vermeye başlamasıdır. İlk önemli girişimlerden birisi 2006-2010 yılları arasında "Filiz Planı"dır. Roh Moo-hyun hükümeti tarafından uygulamaya konan söz konusu plan, devlet destekli yuvaların oranını, toplam içerisinde %30 çıkarma hedefini ortaya koymuştur (Lee, 2016, Lee,

зерттеулер жүргізілді (EuryDice, 2021). Екінші жағынан, Германиядағы балабақшалар Германияның мемлекеттік білім беру жүйесінде оларды алмағандықтан тегін қызмет көрсете алмаса, 2013 жылдан кейін балабақшалардың төлемақысы олар орналасқан қалаға, баланың жасына және басқа да жергілікті мүмкіндіктерге сәйкес әртүрлі шағын сандарға дейін төмендей бастады. 2019 жылы қабылданған «Балалар күндізгі күтімінің сапасын және қатысуды одан әрі жақсарту туралы» заң және федералды үкімет «Сапалы бала күтімі орталықтары туралы» заң 2019-2022 жылдарға арналған 5,5 миллиард еуро көлеміндегі қосымша көмек пакетін ұсына отырып, ол ерте жастағы балаларды күту жөнінде күндізгі күтім орталықтары мен балабақша орталықтарына көбірек қолдау көрсете отырып, отбасыларға осы қызметтерге тегін немесе әлдеқайда төмен ақыға қол жеткізуге жалпы ұлттық мүмкіндіктер береді (EuryDice, 2021). Егер біз қабылданған заңдардың мерзіміне және Германия халқының жалпы санының динамикасына қарасақ, біз таңқаларлық көрсеткіштерге қол жеткіземіз. 1988 жылғы 78,1 миллион-

2019). Lakin, 2013 yılında bile bu hedefe ulaşamadığı, özel çocuk bakım merkezlerinin toplam içerisindeki payının %92 olması ile görülebilmektedir (Güney Kore Sağlık ve Refah Bakanlığı, 2013). Sonraki hükümetler döneminde 2009-2012 arası “Çocukları Sevmek Planı” ile Lee Myoung-baek, 0-2 yaş grubu çocukların bakımında özel çocuk bakım merkezlerini sübvans ederek hizmetleri ücretsiz hale getireceğini vaat etmiştir (Chon, 2018). 2012 sonrası dönemde benzer vaatlerin pek çok siyasetçi tarafından dile getirildiği görülmektedir. Söz konusu problem nedeniyle, çocuk bakımı hizmetleri, seçim kampanyalarının popüler vaatleri arasında yerini almıştır (Chon, 2018; Lee, 2017). Fakat tüm bu vaatlerin ve uygulamaya alınan çeşitli plan ve programların pratikteki neticelerine baktığımızda ülkenin TDH’sinde son 10 yılda herhangi önemli bir yükseliş olmadığı, hatta düşüş eğiliminin devam ettiği görülebilir.

Fransa ve Almanya örneklerini baz alarak Güney Kore’nin TDH’sinde arzu edilen değişimin yaşanmamasının nedenlerini inceleyecek olursak, ortaya koyulan planların kapsamlı, uzun dönemli etkiler yaratabilecek planlamaya veya finansal desteğe sahip olmadığı görülmektedir. Öte yandan bu konunun, kapsamlı çalışmalar yürütülerek uzun dönemli çözüm önerileri üretilmesinden daha çok siyasi çekişmelere malzeme olması da da uzun vadeli hedeflere ulaşılmasını engellemektedir. Finansal destek konusunda ise Güney Kore’de hükümetlerin söylemlerini yerine getirebilecek düzeyde finansal katkı sağlayamaması sebebiyle topu yerel yönetimlere atması ve çocuk bakım merkezlerinin finansmanında merkezi hükümetin payını %20, yerel yönetimlerinin ise %80 olarak belirlenmesinden dolayı çıkan tartışma ve anlaşmazlıklar da sürecin çözüme kavuşmasını engellemektedir (Lee, 2021). Ailelerle yapılan bir anket sonucuna göre katılımcıların %93’ü devlet destekli yuvaların göstermiş olduğu hizmetten memnun kalırken bu oran özel sektör için %70 civarındadır (Güney Kore Sağlık ve Refah Bakanlığı, 2013). Öte yandan bu konuda özel çocuk bakım merkezlerinin bu alandaki ezici üstünlüğünü de hesaba

nan 1997 жылы 82 миллионға дейін өскеннен кейін Шығыс және Батыс Германияның бірігуінен кейін оның халқы біртіндеп азайып, 2013 жылғы 80,6 миллионнан 2021 жылы 83,2 миллионға дейін тұрақты өсті (Дүниежүзілік банк, 2022). Елге айтарлықтай көші-қон ағыны келмегенін ескере отырып, бұл өсудің ықтимал себептерін, әсіресе, жаңартылған отбасы саясаты аясында 0-3 жас аралығындағы ерте жастағы балаларды күту қызметтеріне көрсетілген үлес ретінде келтіруге болады.

Оңтүстік Кореядағы демографиялық жағдайды зерттегенде, жыл санап өсіп келе жатқан халықтың жалпы саны 2021 жылы 51,74 миллион адамға жеткенімен, оның 1983 жылғы ЖТК 2,1-ден төмен түсіп, бұл көрсеткіш 2020 жылы 0,8-ге дейін төмендеді. Бұл көрсеткіш әлемдегі ең төменгі көрсеткіштердің бірі болып табылады (Дүниежүзілік банк, 2022). Оңтүстік Кореяның демографиялық саясатының тағы бір ерекшелігі - француз үлгісіндегі отбасылық жәрдемақы аясында бала күтімі орталықтарына көбірек мән бере бастады. Алғашқы маңызды бастамалардың бірін Ро Му Хен үкіметі 2006-2010 жылдар аралығында «Өркендеу жоспары» деген атпен қолға алды және ол мемлекет тарапынан қолдау көрсетілетін бала бақшалардың көрсеткішін жалпы алғанда 30%-ға дейін арттыру міндетін қойды (Ли, 2016, Ли, 2019). Дегенмен, бұл мақсатқа 2013 жылғы көрсеткіштермен де қол жеткізу мүмкін емес екенін көруге болады, жеке бала бақшалардың жалпы көлеміндегі үлесі 92%-ды құрайды (Оңтүстік Корея Денсаулық сақтау және әл-ауқат министрлігі, 2013). Кейінгі үкіметтерде 2009-2012 жылдар аралығындағы «Сүйіспеншілікке толы балалар жоспары» аясында Ли Мён Бэк 0-2 жастағы балаларды күту үшін жекеменшік бала күтімі орталықтарын субсидиялау арқылы қызметтерді тегін жасауға уәде берді (Чон, 2018). 2012 жылдан кейінгі көптеген сайлауларда 0-5 жас аралығындағы балаларға күтім көрсету қызметін тегін жасаймыз деп мәлімдеген саясаткерлер туралы айтуға болады. Осы-

katarsak bazı ailelerin özel yuvalardan memnun kalmaması da diğer bir sorunu ortaya koymaktadır. Kısacası, politik çekişmeler, farklı uygulamalar, yetersiz finansman kaynağı ve ailelerin bazı çocuk bakım merkezlerinin verdiği hizmet kalitesinden duyduğu memnuniyetsizlikler erken çocuk bakım politikalarının Güney Kore özetinde aynı Fransa ve Almanya örneklerinde olduğu gibi istenilen sonuçları pratikte vermediğini gözler önüne sermektedir. Bu da erken çocukluk dönemi bakımı politikalarını ülkelerin nasıl yürütmeleri gerektiği hakkında diğer ülkelere önemli dersler çıkarılmaları gerektiğini göstermektedir.

Özetle, çeşitli ülkelerin uygulamakta olduğu demografi politikalarını incelediğimizde sadece etkin görünen yöntemleri uygulamanın yanında onların nasıl yönetileceği konusunda da doğru kararların alınmasının büyük önem arz ettiği görülmektedir. Dolayısıyla bu kapsamdaki politikalar ancak, uzun dönemli planlamalar ve gerekli finansman kaynaklarının birliğinde var olması ile belirli sonuçlara ulaşılabilir. TDH'si ve toplam nüfusu azalan ülkelerin demografi politikaları içerisinde çocuk bakım hizmetlerinde erken dönem bakıma daha fazla ilgi göstermeleri ve bu politikaları doğru yönetmeleri durumunda Fransa ve Almanya örneğindeki gibi istenilen hedeflere ulaşabilmeleri pek muhtemel görülmektedir.

Kaynakça:

1. Arkhangelsky Vladimir, Justislav Bogevolnov, Jack Goldstone, Daria Khaltourina, Andrey Korotayev (2015). Kritik 10 yıl Rusya Federasyonu'nun Demografik Politikaları: Başarılar ve Zorluklar. Alınan yer: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/10%20Critical%20years%20english%20version.pdf>. Erişim tarihi: 21.01.2023.
2. Birleşmiş Milletler (2015). Fransa'da Aile Politikasının Doğum Oranlarına Etkisi. Alınan yer: https://www.un.org/en/development/desa/population/events/pdf/expert/24/Policy_Briefs/PB_France.pdf. Erişim tarihi: 21.01.2023.

**DOĞU VE BATI
ALMANYA'NIN
BİRLEŞMESİ
SONRASINDA 1988'DE
78.1 MİLYONDAN
1997'DE 82 MİLYONA
YÜKSELMESİNİN
ARDINDAN KADEMELİ
OLARAK AZALAN
NÜFUSU 2013'TE
80.6 MİLYONDAN
DÜZENLİ BİR ARTIŞ
GÖSTEREREK 2021'DE
83.2 MİLYONA KADAR
YÜKSELMİŞTİR**

**1988 ЖЫЛҒЫ 78,1
МИЛЛИОННАН
1997 ЖЫЛЫ 82
МИЛЛИОНҒА
ДЕЙІН ӨСКЕННЕН
КЕЙІН ШЫҒЫС
ЖӘНЕ БАТЫС
ГЕРМАНИЯНЫҢ
БІРІҒУІНЕН КЕЙІН
ОНЫҢ ХАЛҚЫ
БІРТІНДЕП АЗАЙЫП,
2013 ЖЫЛҒЫ 80,6
МИЛЛИОННАН
2021 ЖЫЛЫ 83,2
МИЛЛИОНҒА ДЕЙІН
ТҰРАҚТЫ ӨСТІ**

лайша, бала күтімі қызметтері сайлау науқандарының танымал уәделері арасында өз орнын алды (Чон, 2018; Ли, 2017). Дегенмен, осы уәделердің барлығы мен іс жүзінде жүзеге асырылған түрлі жоспарлар мен бағдарламалардың іс жүзіндегі нәтижелеріне көз жүгіртсек, еліміздің ЖТК соңғы 10 жылда айтарлықтай өскен жоқ, керісінше төмендеу тенденциясы жалғасуда.

Егер Франция мен Германия мысалдарында көргеніміздей, өзгерісті сезінбеу себептерін қарастыратын болсақ, алға қойылған жоспарларда жан-жақты, ұзақ мерзімді әсерлер тудыратын жоспарлау немесе қаржылық қолдау жоқ екені көрінеді. Екінші жағынан, аталған тақырып бойынша жан-жақты зерттеулер жүргізе отырып, ұзақ мерзімді шешім ұсыныстарын шығарудан гөрі саяси қақтығыстар үшін материал болуы тақырыптың мақсатын әртүрлі талқылауларға тартады. Қаржылық қолдауға келетін болсақ, үкіметтердің өздерінің риторикасын орындауға қаржылық үлес қоса алмауынан туындаған пікірталастар мен келіспеушіліктер және орталық үкіметтің бала күтімі орталықтарын қаржыландырудағы үлесі 20% болып белгіленді, сондай-ақ бұл жергілікті өзін-өзі басқарудың 80%-на барабар, сонымен қатар үдерістің шешілуіне кедергі келтіреді (Ли, 2021). Отбасылармен жүргізілген сауалнамаға сәйкес, қатысушылардың 93%-ы мемлекет қолдау көрсететін балабақшалар көрсететін қызметке қанағаттанған, ал жеке сектор үшін бұл көрсеткіш шамамен 70%-ды құрайды (Оңтүстік Корея Денсаулық сақтау және әл-ауқат министрлігі, 2013). Екінші жағынан, бұл саладағы жекеменшік бала күтімі орталықтарының басымдылығын ескере отырып, кейбір отбасылар-

3. Caf.fr (2017). Avrupa Birliği'nin 28 Üye Ülkesindeki Aile Politikaları. Alınan yer: https://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/international/fiches%20pays/Compil%20fiches%20pays%20pays%20UE_avril2017_English_VF.pdf. Erişim tarihi: 19.01.2023.
4. Caf.fr (2019). Fransa'nın Sosyal Yardım Sistemi İçerisinde Aile Yardım Bölümü. Alınan yer: <https://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/international/plaquettes%202019/Branche%20famille%20ANGLAIS%202019.pdf>. Erişim tarihi: 19.01.2023.
5. Chemin, Anne (2015). Fransa'nın Doğum Oranı Başarısının Sırrı: Kadınları Çalışmaya Alın ve Katı Aile Normlarından Kurtulun. Alınan yer: <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/21/france-population-europe-fertility-rate>. Erişim tarihi: 20.01.2023.
6. Chon, Yongho (2018). Güney Kore'de Çocuk Bakımı ve Yaşlı Bakımının Ticarileştirilerek Piyasasının Oluşmasının Sonuçları. *International Social Work*, 62 (4), ss. 1260-1273. <https://doi.org/10.1177/0020872818796123>.
7. Dünya Bankası (2022). Toplam Dünya Nüfusu. Alınan yer: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>. Erişim tarihi: 21.01.2023.
8. Dünya Bankası (2022). Doğurganlık Oranı, Toplam (Kadın Başına Doğum). Alınan yer: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>. Erişim tarihi: 21.01.2023.
9. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (2022). Doğurganlık Oranı. Alınan yer: <https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm>. Erişim tarihi: 21.01.2023.
10. Emeklilik Fonu (2014). 5.5 Milyon Rus Aile Doğum Yardım Sertifikası Aldı. Rusya Federasyonu Emekli Sandığı. Alınan yer: http://www.pfr.ru/en/press_center/~2014/09/26/82680. Erişim tarihi: 22.01.2023.
11. EuryDice (2021). Almanya Erken Çocukluk ve Okul Eğitimi Finansmanı. Alınan yer: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-and-school-education-funding-31_en. Erişim tarihi: 19.01.2023.
12. Güney Kore Sağlık ve Refah Bakanlığı. (2013). Çocuk bakımı istatistikleri. Alınan yer: <http://www.mohw.go.kr/react/jb/sjb030301vw.jsp>. Erişim tarihi: 24.01.2023.
13. Lee, Hee Sung (2016). Güney Kore'de Çocuk Bakımı Yükü Azaldı mı? Reform Öncesi ve Sonrası Çocuk Bakımı Hizmetlerinin Doğasını Keşfetmek. Alınan yer: https://www.academia.edu/30994404/Has_childcare_become_less_of_a_burden_in_South_Korea_Exploring_the_nature_of_pre_and_post_reform_childcare_provision. Erişim tarihi: 24.01.2023.
14. Lee, Hee Sung (2019). Politika Söyleminin Ötesinde: Güney Kore'de Kadın ve Çocuk Bakımı Konusunda Cinsiyet Konusunun Ana Akım Olmasının Önündeki Sınırlamalar. Alınan yer: <https://www.cambridge.org/core/journals/social-policy-and-society/article/abs/beyond-the-policy-rhetoric-the-limitations-of-gender-mainstreaming-in-south-korea-relating-to-women-and-childcare/9A88218637FE094173629E29F-F348BB6>. Erişim tarihi: 24.01.2023.
15. Lee, Hee Sung (2021). Ücretsiz Çocuk Bakımı Girişimi Neden Güney Kore'de Evrensel Çocuk Bakımının Etkili Bir Politika Uygulaması Olamadı? Alınan yer: <https://>

дың жеке балабақшаларға көңілі толмауы тағы бір ықтимал мәселені ашып көрсетеді. Қысқасы, саяси қақтығыстар, әртүрлі тәжірибелер, Қаржы ресурстарының жеткіліксіздігі және кейбір балаларды күту орталықтары көрсететін қызмет сапасына отбасылардың қанағаттанбауы Оңтүстік Кореядағы ерте бала күтімі саясаты Франция мен Германиядағыдай іс жүзінде қалаған нәтижелерді бермей отырғанын көрсетеді. Бұл елдер басқа елдерден ерте жастағы балаларды күту саясатын қалай жүзеге асыру керектігі туралы қажетті сабақ алуы керек екенін көрсетеді.

Қорытындылай келе, түрлі елдердің демографиялық саясатын зерттегенде, тиімді болып көрінетін әдістерді қолданып қана қоймай, оларды басқару туралы да дұрыс шешім қабылдау қажет. Осылайша, ұзақ мерзімді жоспарлау және қажетті қаржылық ресурстарды қамтамасыз етуден кейін белгілі нәтижелерге қол жеткізіледі. ЖТК және жалпы халқының саны төмендеген елдер, егер демографиялық саясаттары шеңберінде бала күтіміне қызмет көрсетуде ерте кезеңде күтім көрсетуге көбірек қызығушылық танытса, сондай-ақ осы саясаттарды дұрыс басқара алған жағдайда, Франция мен Германия мысалындағыдай қалаған мақсаттарға қол жеткізе алатындай көрінеді.

Дереккөз:

1. Архангельский Владимир, Юстислав Богеволнов, Джек Голдстоун, Дарья Халтурина, Андрей Коро- таев (2015). Ресей Федерациясының 10 жылдық сыни демографиялық саясаты: жетістіктері мен қиындықтары. Сілтеме: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/10%20Critical%20years%20english%20version.pdf>. Қаралған уақыты: 21.01.2023.
2. Біріккен Ұлттар Ұйымы (2015). Франциядағы туу деңгейіне отбасылық саясаттың әсері. Сілтеме: https://www.un.org/en/development/desa/population/events/pdf/expert/24/Policy_Briefs/PB_France.pdf. Қаралған уақыты: 21.01.2023.
3. Caf.fr (2017). Еуропалық Одаққа мүше 28 мемлекеттегі отбасы саясаты. Сілтеме: https://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/international/fiches%20pays/Compil%20fiches%20pays%20pays%20UE_avril2017_English_VF.pdf. Қаралған уақыты: 19.01.2023.
4. Caf.fr (2019). Францияның әлеуметтік көмек

www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17516234.2021.1955644. Ерісім тарихи: 24.01.2023.

16. Ourworldindata.org (2022). 2022 Бірлешіміс Міллетлер Нүфус Беклентілерінен Беş Темел Булгу. Алынған yer: <https://ourworldindata.org/world-population-update-2022>. Ерісім тарихи: 21.01.2023.
17. Kachina Marina, Yukina Irina (2009). Rus Demografik Politikası: Cinsiyete Dayalı Bir Analiz. Journal of Sociology and Social Antropology 12 (1): 109-123. Алынған yer: http://old.jourssa.ru/2009/1/08_Kachina.pdf. Ерісім тарихи: 19.01.2023.
18. Statista.com (2022). 2007'den 2025'e Kadar Rusya'da Hükümet Tarafından Ödenen Doğum Yardımlarının Değeri. Алынған yer: <https://www.statista.com/statistics/1023323/russia-maternal-capital-benefits/>. Ерісім тарихи: 21.01.2023.

жүйесіндегі отбасыларға көмек көрсету бөлімі. Сілтеме: <https://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/international/plaquettes%202019/Branche%20famille%20ANGLAIS%202019.pdf>. Қаралған уақыты: 19.01.2023.

5. Дүниежүзілік банк (2022). Дүние жүзіндегі жалпы халық саны. Сілтеме: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>. Қаралған уақыты: 21.01.2023.
6. Дүниежүзілік банк (2022). Бала туу көрсеткіші, жалпы (әр әйелге шаққанда). Сілтеме: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>. Қаралған уақыты: 21.01.2023.
7. EuryDice (2021). Германиядағы ерте балалық және мектептегі білім беруді қаржыландыру. Сілтеме: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-and-school-education-funding-31_en. Қаралған уақыты: 19.01.2023.
8. Зейнетақы қоры (2014). 5,5 миллион ресейлік отбасы тууға көмек көрсету туралы куәлік алды. Ресей Федерациясының Зейнетақы қоры. Сілтеме: http://www.pfrf.ru/en/press_center/~2014/09/26/82680. Қаралған уақыты: 22.01.2023.
9. Ли, Хи Сон (2016). Оңтүстік Кореяда бала күтімі ауыртпалығы төмендеді ме? Реформаға дейінгі және кейінгі бала күтімі қызметінің табиғатын зерттеу. Сілтеме: https://www.academia.edu/30994404/Has_childcare_become_less_of_a_burden_in_South_Korea_Exploring_the_nature_of_pre_and_post_reform_childcare_provision. Қаралған уақыты: 24.01.2023.
10. Ли, Хи Сон (2019). Саясат дискурсынан тыс: Оңтүстік Кореядағы әйелдер мен балаларды күтудегі ген-

дерлік қатынасқа қатысты шектеулер. Сілтеме: <https://www.cambridge.org/core/journals/social-policy-and-society/article/abs/beyond-the-policy-rhetoric-the-limitations-of-gender-mainstreaming-in-south-korea-relating-to-women-and-childcare/9A88218637FE094173629E29FF348BB6>. Қаралған уақыты: 24.01.2023.

11. Ли, Хи Сон (2021). Неліктен тегін бала күтімі бастамасы Оңтүстік Кореяда әмбебап бала күтімінің тиімді саясатын жүзеге асыра алмады? Сілтеме: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17516234.2021.1955644>. Қаралған уақыты: 24.01.2023.
12. Качина Марина, Юкина Ирина (2009). Ресейдің демографиялық саясаты: гендерлік талдау. Әлеуметтану және әлеуметтік антропология журналы 12 (1): 109-123. Сілтеме: http://old.jourssa.ru/2009/1/08_Kachina.pdf. Қаралған уақыты: 19.01.2023.
13. Оңтүстік Корея денсаулық сақтау және әл-ауқат министрлігі (2013). Бала күтімі статистикасы. Сілтеме: <http://www.mohw.go.kr/react/jb/sjb030301v.w.jsp>. Қаралған уақыты: 24.01.2023.
14. Ourworldindata.org (2022). Біріккен Ұлттар Ұйымының 2022 жылға арналған халық санының келешегі бес негізгі қорытындысы. Сілтеме: <https://ourworldindata.org/world-population-update-2022>. Қаралған уақыты: 21.01.2023.
15. Statista.com (2022). Ресейде 2007 жылдан 2025 жылға дейін босануға байланысты төленетін мемлекеттік жәрдемақылардың мәні. Сілтеме: <https://www.statista.com/statistics/1023323/russia-maternal-capital-benefits/>. Қаралған уақыты: 21.01.2023.
16. Чемин, Энн (2015). Францияның туу деңгейінің табысының құпиясы: әйелдерді жұмысқа алу және қатаң отбасылық нормалардан шығу. Сілтеме: <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/21/france-population-europe-fertility-rate>. Қаралған уақыты: 20.01.2023.
17. Чон, Ёнхо (2018). Оңтүстік Кореядағы балалар мен қарттарға күтім жасауды коммерцияландырудың салдары. Халықаралық әлеуметтік қызмет, 62 (4), б. 1260–1273. Сілтеме: <https://doi.org/10.1177/0020872818796123>. Қаралған уақыты: 21.01.2023.
18. Экономикалық даму және ынтымақтастық ұйымы (2022). Бала туу көрсеткіші. Сілтеме: <https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm>. Қаралған уақыты: 21.01.2023.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK YAPTIRIM PAKETLERİ: İÇERİKLERİ VE ETKİLERİ

DR. ZHULDYZ KANAPIOYANOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ РЕСЕЙГЕ
ҚАРСЫ САНКЦИЯЛАРЫНЫҢ
ПАКЕТТЕРІ: МАЗМҰНЫ МЕН
ӘСЕРЛЕРІ

Аврупа Бірлігі (АБ) 16 Аралық 2022 тарихінде, Рустыа'ға қарсы бір дизи yeni экономика кысылталанын яны сира яклашк iki үзе якын киши ve курулуша йонelik кишisel yaptirimlar ичeren докuzун-cu yaptirim paketini ачикламыштыр [Ес. europa.eu, 2022]. Yaptirim ичериğine гөре Рустыа'ға айт 149 герчек ve 49 тўзел кишинин yer алдыгы кара listede бу-lunanларын, varsa АБ'деки тўм varlikла-ры dondurulacak ve АБ ўлкелерине тўм seyahatleri yasaklanacaktır. Yaptirim-lar listesinde yetkililer, milletvekilleri, hākimler, kolluk kuvvetlerinin temsil-cileri ve medya temsilcileri yer almak-tadır. Ayrıca Moskova Kredi Bankası, Rустыа Bölgesel Kalkınma Bankası ve Uzak Doğu Bankası da dāhil olmak üzere üç Rus bankasına uygulanan yaptirimларын süresi uzatılmıştır. Bun-lara ek olarak dokuzuncu yaptirim paketi, NTV, Mir, Russia 1, REN TV ve Birinci Kanal gibi Rus TV kanallarıyla yapılan ortak faaliyetlere yasak ge-tirmiştir. İlaveten, АБ, Rустыа devlet başkanı yardımcısı Maksim Oreşkin ve Federal Vergi Servisi başkanı Da-niil Yegorov'a ve Rустыа Federasyonu Federal Meclisindeki Birleşik Rустыа, Liberal Demokrat Partisi, Rустыа Fede-rasyonu Komünist Partisi, Adil Rустыа

**5 EKİM 2022
TARİHİNDE AB
ÜLKELERİ, RUSTYA
FEDERASYONU'NA
YÖNELİK SEKİZİNCİ
YAPTIRIM PAKETİ
ÜZERİNDE
ANLAŞMAYA
VARMİŞTİR**

**2022 ЖЫЛДЫҢ
5 ҚАЗАНЫНДА
ЕО ЕЛДЕРІ РЕСЕЙ
ФЕДЕРАЦИЯСЫНА
ҚАРСЫ
САНКЦИЯЛАРДЫҢ
СЕГІЗІНШІ ПАКЕТІН
КЕЛІСКЕН БОЛАТЫН**

2022 жылдың 16 желтоқсанында Еуропалық одақ (ЕО) Ресейге қарсы бірқатар жаңа экономикалық шек-теулермен қатар, екі жүзге жуық жеке тұлғалар мен ұйымдарға қар-сы жеке санкциялардан тұратын тоғызыншы санкциялар пакетін жариялады [Ес.europa.eu, 2022]. Санкцияның мазмұнына сәйкес, Ресейге тиесілі 149 жеке және 49 заңды тұлғаның қара тізіміне ен-гендердің егер бар болса Еуроо-дақтағы барлық активтері бұғат-талып, ЕО елдеріне баруға тыйым салынады. Санкциялар тізімінде лауазымды тұлғалар, депутаттар, судьялар, құқық қорғау органа-рының өкілдері және БАҚ өкіл-дері бар. Сонымен қатар, Мәскеу несие банкі, Ресей аймақтық даму банкі және Қиыр Шығыс банкі си-яқты үш ресейлік банкке салынған санкциялар ұзартылды. Сонымен қатар, тоғызыншы санкция пакетін-де ресейлік НТВ, Мир, «Россия 1», РЕН ТВ және Бірінші канал сияқты телеарналармен бірлескен қыз-метке тыйым салынды. ЕО, Ресей Вице-президенті Максим Ореш-кин және Федералдық салық қы-зметінің басшысы Даниил Егоров

ve Yeni Halk partisi gibi beş partiye de yaptırımlar uygulamıştır [Rg.ru, 2022].

Ekonomik yaptırımlar arasında ihracat kısıtlamalarının genişletilmesi, Rusya Federasyonu madencilik endüstrisine yatırım yasağı, Rusya'ya insansız hava araçları için motor ve yedek parça tedarikinin yasaklanması, oyuncak dronların, jeneratörlerin, dizüstü bilgisayarlar, bilgisayar bileşenleri, baskılı mikro devreler, radyo navigasyon sistemleri, radyo kontrol ekipmanları, kameralar ve lenslerin ihracatının yasaklanması yer almıştır. Ayrıca Ruslara ve Rus şirketlerine reklam hizmetleri, pazar araştırması ve kamuoyu yoklamaları yaptırılması gibi hizmetler de yaptırımlara dahil edilmiştir. AB vatandaşlarının Rusya Federasyonu'ndaki devlete ait veya devlet kontrolündeki şirketlerde yönetim pozisyonlarında bulunmaları da artık tamamen yasaklanmıştır.

5 Ekim 2022 tarihinde AB ülkeleri, Rusya Federasyonu'na yönelik sekizinci yaptırım paketi üzerinde anlaşmaya varmıştır. Söz konusu yaptırım paketi özellikle, Rusya'dan çelik ve mühendislik ürünleri, ev aletleri, kimyasallar, plastik, sigara, kâğıt ve diğer malların ithalatı-

және Ресей Федерациясының Федералдық жиналысындағы «Единая Россия», Либералдық-демократиялық партия, Ресей Федерациясының коммунистік партиясы, «Әділетті Ресей» және «Жаңа халық» партиясы сияқты бес партияның барлығына да санкциялар салды [Rg.ru, 2022].

Экономикалық санкциялар арасында экспорттық шектеулерді кеңейту, Ресей Федерациясының тау-кен өнеркәсібіне инвестиция жасауға тыйым салу, Ресейге ұшқышсыз ұшу аппараттардың қозғалтқыштары мен қосалқы бөлшектерін жеткізуге тыйым салу, ойыншық дрондарды, генераторларды, ноутбуктерді, компьютер компоненттерін, баспа микросұлбаларын, радионавигациялық жүйелерді, радиобасқару жабдықтарын, камералар мен линзаларды экспорттауға тыйым салу орын алған. Сонымен қатар, жарнама қызметтері, нарықты зерттеу және ресейліктер мен ресейлік компанияларға сауалнама жүргізу сияқты қызметтер де санкцияларға енгізілген. Еуроодақ азаматтарына Ресей Федерациясында мемлекеттік немесе мемлекет бақылайтын компанияларда

нын yanı sıra Rus kuruluşlarına bilişim teknoloji ve hukuki hizmetlerin sağlanmasının yasaklanmasını içermiştir. Ayrıca AB ülkeleri Rus petrolüne tavan fiyat getirmeyi kabul ederek, onlarca Rus vatandaşını da yaptırım listesine almıştır [Ec.europa.eu, 2022a].

AB'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımların tarihçesine bakacak olursak, ilk yaptırım Mart 2014'te Ukrayna'daki olaylarla bağlantılı olarak uygulanmaya başlamıştır [Tass.ru, 2022]. Avrupa Birliği'nin "Kırım'da yumuşama olmaması durumunda" Rusya'ya baskı önlemleri uygulayacağı kararı, 6 Mart 2014'te yapılan acil AB zirvesinde alınmıştır. Aynı zamanda, vizesiz rejim ve yeni bir temel iş birliği anlaşması müzakereleri askıya alınmıştır. Ardından AB, Rusya'ya karşı kişisel, sektörel ve Kırım yaptırım paketi olmak üzere üç yaptırım paketini kabul etmiştir. Mart 2015'teki AB zirvesi, Rusya'ya yönelik kısıtlamaların Minsk anlaşmalarının uygulanmasına kadar yürürlükte kalması gerektiğine karar vermiştir. Yaptırımlar periyodik olarak uzatılarak genişletilmiştir.

Şubat 2022'de Avrupa Birliği, Rusya'nın Lugansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığını tanıması (Lugansk ve Donetsk Nisan 2014'te bağımsızlığını ilan etti) ve Rusya'nın Ukrayna'ya saldırmasıyla bağlantılı olarak yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. 23 Şubat 2022 tarihinde AB, Donbass'ın bağımsızlığına oy veren Rusya Federasyonu Devlet Duması'nın 351 milletvekili-ne yaptırım uygulamıştır (AB'ye girmeleri yasaklanmış ve mal varlıkları dondurulmuştur). Ayrıca Rusya'nın Donbass'taki operasyonlarını finanse eden banka ve kuruluşların da aralarında bulunduğu 27 gerçek ve tüzel kişi kara listeye alınmıştır. Avrupa Birliği ayrıca Avrupalı şirketlerin Lugansk ve Donetsk ile iş yapmasını yasakla-

**AYRICA AB ÜLKELERİ
RUS PETROLÜNE
TAVAN FİYAT
GETİRMİYİ KABUL
EDEREK, ONLARCA
RUS VATANDAŞINI
DA YAPTIRIM
LİSTESİNE ALMIŞTIR**

**SONYMEYEN KATAR,
EO ELDERİ RESEYLIK
MUNAYFA SHEKTI
BAFA ENGIZUGE
KELISTI, AL
RESEYDIN ONDAFAN
AZAMATLARI
SANKCIYALAR
TIZIMINE ENDI**

басшылық қызметтерді атқаруға да толық тыйым салынған.

2022 жылдың 5 қазанында ЕО елдері Ресей Федерациясына қарсы санкциялардың сегізінші пакетін келіскен болатын. Атап айтқанда, санкциялар пакеті Ресейден болат пен машина жасау өнімдерін, тұрмыстық техниканы, химиялық заттарды, пластмассаларды, темекілерді, қағазды және басқа да тауарларды әкелуге тыйым салуды, сондай-ақ ресейлік субъектілерге ақпараттық технологиялар мен заң қызметтерін көрсетуді қамтыды. Сонымен қатар, ЕО елдері ресейлік мұнайға шекті баға енгізуге келісті, ал Ресейдің ондаған азаматтары санкциялар тізіміне енді [Ec.europa.eu, 2022a].

ЕО-ның Ресейге қарсы санкцияларының тарихына үңілсек, Украинадағы оқиғаларға байланысты алғашқы санкция 2014 жылдың наурызында жүзеге асырыла бастады [Tass.ru, 2022]. Еуропалық одақтың Ресейге «Қырымда баяулау болмаса» қысым шараларын қолдану туралы шешімі 2014 жылы 6 наурызда өткен ЕО төтенше саммитінде қабылданды. Сонымен бірге визасыз режим мен жаңа ынтымақтастық туралы негізгі келісім бойынша келіссөздер тоқтатылды. Бұдан кейін ЕО Ресейге қарсы үш санкция пакетін енгізді: жеке, салалық және Қырымға қарсы санкциялар пакеті. 2015 жылы наурызда өткен Еуроодақ саммитінде Ресейге қатысты шектеулер Минск келісімдері орындалғанға дейін күшінде қалуы керек екендігін шешті. Санкциялар мерзімді түрде ұзартылып, кеңейтілді.

2022 жылдың ақпанында Еуропалық одақ Ресейдің Луганск және Донецк халық республикаларының (Луганск және Донецк 2014 жыл-

ыарак, Рустя'нын каму борсуна ыапытырмлар уыгуларак топлулуғун сермаыесине ве финансал пиыасаларына ериғими синирламистир [Consilium.europa.eu, 2022].

25 Шубат 2022 тарихинде Украйна'да савашын башламасыла бағлантылы оларак АВ иккинчи бир өнлем пакети үзеринде анлашмаыа вармистир. Рустя Devlet Başkanы Владимир Путин ве Диғиш-лери Баканы Sergei Lavrov (АВ'ге гиришлери ыасак олмаян аңак АВ банкларындаки варлыклары дондурулabilir) дāhil олмак üzere Башбакан Мийаил Мишустин, Украйна'даки савашы destekleyen Devlet Dumasы миллетвеkilleri ве Рустя Федерасыону Güvenlik Konseyi üyeleri иле бирликте 78 киши ыапытырым листесине дāhil едилмиштир. АВ, Рустя иле тикаретин devlet тарифындан финансе едилмесини ве Рустя Федерасыону'на ыатырым ыапылмасыны ыасакламистир. Рустя Федерасыону'nun 64 килит курлушу мали ве текноложик сектöрел кысылтамалар алтына гириштир. Айрыка АВ, 12 Нисан 2022 тарихинден itibaren Рус hükümeti, Рустя Merkez Bankасы, Alfa-Bank, Otkritie, Rossiya Bank ве Promsvyazbank'ın Аврупа сермаые пиыасасына ериғимини синирлама карары алмиштир. Petrol арытма için ürün ве текноложи тедарики де ыасакланмиштир. ыапытырымлар

дың сәуірінде тәуелсіздігін жариялаған) тәуелсіздігін мойындауына және Ресейдің Украинаға шабуылына байланысты санкциялар сала бастады. 2022 жылдың 23 ақпанында ЕО Донбасстың тәуелсіздігі үшін дауыс берген Ресей Федерациясы Мемлекеттік Думасының 351 депутатына санкция салды (оларға ЕО-ға кіруге тыйым салынып, активтері бұғатталды). Сонымен қатар, Ресейдің Донбасстағы операцияларын қаржыландыратын банктер мен ұйымдарды қоса алғанда, 27 жеке және заңды тұлға қара тізімге енгізілген. Еуропалық одақ сондай-ақ еуропалық компанияларға Луганск және Донецкпен бизнес жүргізуге тыйым салып, Ресейдің мемлекеттік қарызына санкциялар салып, қауымдастықтың капиталы мен қаржы нарығына қол жеткізуді шектеді [Consilium.europa.eu, 2022].

2022 жылдың 25 ақпанында Украинадағы соғыстың басталуына байланысты ЕО екінші шаралар пакетін келісті. Ресей президенті Владимир Путин, Сыртқы істер министрі Сергей Лавров (оларға ЕО-ға кіруге тыйым салынбаған, бірақ ЕО банктерінде активтері бар болса, тыйым салынуы

vize politikasını da etkilemiştir. 26 Şubat 2022 tarihinde bu yaptırım paketine, uçakların yeni teslimatları, bakımı ve sigortası yasağı ve kiralık uçakların iade emri eklenmiştir [Tass.ru, 2022].

28 Şubat 2022'de üçüncü yaptırım paketi uygulamaya konularak, Rusya Federasyonu Merkez Bankası'nın varlıkları dondurulmuştur. Aralarında Rusya Devlet Başkanı'nın basın sekreteri Dmitri Peskov, Rosneft'in CEO'su İgor Seçin, Transneft'in başkanı Nikolay Tokarev ve sigorta şirketi Sogaz'ın da bulunduğu 26 kişi yaptırım kapsamına girmiştir. 2 Mart 2022'de AB, VTB, Rossiya, Otkritie, Novikombank, Promsvyazbank, Sovcombank ve VEB bankaları SWIFT uluslararası bankalar arası ödeme sisteminden çıkarılmıştır. Karar, 12 Mart 2022'de yürürlüğe girmiştir. Aynı gün AB, Rusya'ya avro cinsinden banknot satışı, arzını, ihracatını ve Rusya Doğrudan Yatırım Fonu ile ortaklaşa finanse edilen projelere

мүмкін), Премьер-министр Михаил Мишустин, Украинадағы соғысты қолдайтын Мемлекеттік Дума депутаттары мен Ресей Федерациясы Қауіпсіздік кеңесінің мүшелерімен қоса 78 тұлға санкция тізіміне енгізілген. ЕО Ресеймен сауданы мемлекеттік қаржыландыруға және Ресей Федерациясына инвестиция салуға тыйым салды. Ресей Федерациясының 64 негізгі құрылымы қаржылық және технологиялық секторлық шектеулерге ұшырады. Сонымен қатар, ЕО 2022 жылдың 12 сәуірінен бастап Ресей үкіметі, Ресей Орталық банкі, Альфа-Банк, Открытие, Ресей банкі және Промсвязьбанктің еуропалық капитал нарығына кіруін шектеу туралы шешім қабылдады. Мұнай өңдеуге арналған өнімдер мен технологияларды жеткізуге де тыйым салынған. Санкциялар визалық саясатқа да әсер етті. 2022 жылдың 26 ақпанында бұл санкциялар пакетіне жаңа жеткізілімдерге, әуе кемелеріне техникалық қызмет көрсе-

yatırım yapmayı yasaklayarak, AB'de Sputnik ve RT/Russia Today yayınlarına yasak getirmiştir. 9 Mart 2022'de, yeni açıklamada 14 iş adamı ve aile üyelerinin yanı sıra "Rusya, Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri arasındaki Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşmasının onaylanması için oy kullanan" 146 parlamenter yer almıştır. AB ayrıca navigasyon ve deniz radyo iletişim teknolojilerinin Rusya Federasyonu'na ihracatına kısıtlamalar getirmiştir [Consilium.europa.eu, 2022a].

15 Mart 2022 tarihinde AB, dördüncü kısıtlayıcı önlemler paketini uygulamaya başlamıştır. Yaptırımlar listesi, aralarında Roman Abramoviç ve Birinci Kanal'ın direktörü Konstantin Ernst, Rosneft-aero ve Rosoboronexport'un da bulunduğu 15 gerçek ve 9 tüzel kişiyi içerecek şekilde genişletilmiştir. AB, ayrıca devlet katılımının %50'den fazla olduğu 12 Rus şirketi ile iş faaliyetinde bulunmayı yasaklamıştır. Bunlar arasında "Oboronprom", Rosteh, "Gazpromneft" ve "KAMAZ" sanayi şirketi bulunmaktadır. Ancak yasak, "fosil yakıtların alımını, ithalatı veya nakliyesi için gerekli olan operasyonları, özellikle kömür, petrol ve doğal gazın yanı sıra titanyum, alüminyum, bakır, nikel, paladyum ve demir cevherinin" Rusya'dan veya Rusya üzerinden Avrupa Birliği'ne taşınmasını kapsamamıştır. Aynı zamanda AB, Rusya ile demir çelik ürünleri ticaretine kısıtlama getirmiştir. Rusya'ya lüks mallar, birinci sınıf parfümler, alkol, ev aletleri ve giysilerin (birim başına 300 avrodan fazla) teslimatı da yasaklanmıştır [Tass.ru, 2022].

8 Nisan 2022'de AB Konseyi, Rusya'ya yönelik beşinci yaptırım paketini onaylamıştır. Rusya'dan kömür ve diğer katı fosil yakıtların ithalatına, Rusya Federasyonu şirketlerinin AB'deki kamu alımlarına katılımına ve bazı

AB'NİN RUSYA'YA UYGULADIĞI YAPTIRIMLARIN TARİHÇESİNE BAKILIRSAK, İLK YAPTIRIM MART 2014'TE UKRAYNA'DAKİ OLAYLARLA BAĞLANTILI OLARAK UYGULANMAYA BAŞLAMISTIR

ЕО-НЫҢ РЕСЕЙГЕ ҚАРСЫ САНКЦИЯЛАРЫНЫҢ ТАРИХЫНА ҮҢІЛСЕК, УКРАИНАДАҒЫ ОҚИҒАЛАРҒА БАЙЛАНЫСТЫ АЛҒАШҚЫ САНКЦИЯ 2014 ЖЫЛДЫҢ НАУРЫЗЫНДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛЫ БАСТАДЫ

туге және сақтандыруға тыйым салу және жалға алынған әуе кемелерін қайтару туралы бұйрық қосылды [Tass.ru, 2022].

2022 жылдың 28 ақпанында үшінші санкциялар пакеті жүзеге асырыла бастады және Ресей Федерациясы Орталық банкінің активтері бұғатталды. Санкцияға Ресей президентінің баспасөз хатшысы Дмитрий Песков, «Роснефть» бас директоры Игорь Сечин, «Транснефть» басшысы Николай Токарев және сақтандыру компаниясы Согазбен қоса 26 адам ілікті. 2022 жылдың 2 наурызында ЕО, ВТБ, Россия, Открытие, Новикомбанк, Промсвязбанк, Совкомбанк және ВЭБ банктері SWIFT халықаралық банкаралық төлем жүйесінен шығарылды. Шешім 2022 жылдың 12 наурызында күшіне енді. Сол күні ЕО Ресейге еуро номиналындағы банкноттарды сатуға, жеткізуге, экспорттауға және Ресейдің тікелей инвестиция қорымен бірлесіп қаржыландыратын жобаларға инвестициялауға және ЕО аумағында Sputnik пен RT/Russia Today телеарналарының хабарларын таратуға тыйым салды. 2022 жылдың 9 наурызында жаңа мәлімдемеге 14 кәсіпкер мен олардың отбасы мүшелері, сондай-ақ «Ресей, Донецк және Луганск халық республикалары арасындағы достық, ынтымақтастық және өзара көмек туралы шартты бекітуге дауыс берген» 146 парламентарий кірді. ЕО сондай-ақ Ресей Федерациясына навигациялық және теңіз радиобайланыс технологияларын экспорттауға шектеулер қойды [Consilium.europa.eu, 2022a].

2022 жылдың 15 наурызында ЕО шектеу шараларының төртінші пакетін жүзеге асыруға кірісті. Санкциялар тізімі 15 жеке және 9 заңды

өнемлі Рус банкаларыла ішлемлере yasak getirilmiştir. Rusya Federasyonu'na yarı ілеткен, makine ve ulaşım ekipmanlarının ihracatı, Rus gemilerinin AB limanlarına girişi ve nakliye şirketlerinin AB'deki faaliyetleri yasaklanmıştır. Bazı kişilere de kısıtlamalar getirilmiştir [Consilium.europa.eu, 2022a].

3 Haziran 2022'de AB, Rusya'dan petrol (Aralık 2022'ye kadar) ve petrol ürünlerine (Şubat 2023'e kadar) deniz yoluyla tedarik edilen ambargo-yu içeren altıncı paketi kabul etmiştir. Ambargodan geçici muafiyetler, Rusya Federasyonu'na büyük ölçüde bağımlı olan ve alternatifi olmayan AB ülkeleri için boru hatları yoluyla ithalat için sağlanmaktadır. Petrol endüstrisindeki Rus şirketlerine hizmet sağlanmasına da yasak getirilmiştir. Ayrıca Sberbank, Rosselkhozbank ve Moscow Credit Bank'ın SWIFT bağlantısı kesilmiş, (14 Haziran 2022'den itibaren), Rus devlet televizyon kanalları Rossiya-24, RTR-Planeta, TV-Center'in yayınları yasaklanmıştır. Böylece AB yaptırım listesine 65 gerçek ve 18 tüzel kişi eklenmiştir [Tass.ru, 2022].

21 Temmuz 2022'de AB Konseyi, Rusya Federasyonu menşeli veya Rusya Federasyonu çıkışlı ihracat ile dolaylı ithalat, satın alma veya transfer yasağı da dâhil olmak üzere yedinci yaptırım paketini onaylamıştır. Aynı zamanda AB, Rusya Federasyonu'na gıda ve gübre ile havacılık hizmetleri gibi belirli malların tedarikine ilişkin bazı yasakları kaldırmıştır. Rossotrudnichestvo, Rus Dünya Vakfı, Gorçakov Kamu Diplomasisini Destekleme Vakfı (ilk kez getirilen kültürel ve kamu diplomasisi kurumlarına yönelik kısıtlamalar), Sberbank, Rusya Federasyonu Birinci Başbakan Yardımcısı Andrey Belousov, Moskova Belediye Başkanı Sergey Sobyanin dâhil olmak

YAPTIRIMLAR PERİYODİK OLARAK UZATILARAK GENİŞLETİLMİŞTİR

САНКЦИЯЛАР МЕРЗІМДІ ТҮРДЕ ҰЗАРТЫЛЫП, КЕҢЕЙТІЛДІ

тұлғаны, оның ішінде Роман Абрамовичті және Бірінші арнаның директоры Константин Эрнсті, «Роснефть-аэро» және «Рособоронэкспортты» қамтитындай кеңейтілді. Сондай-ақ ЕО мемлекет қатысуы 50 пайыздан асатын 12 ресейлік компаниямен бизнес жүргізуге тыйым салды. Олардың қатарында «Оборонпром», «Ростех», «Газпромнефть» және «КАМАЗ» өнеркәсіптік компаниялары да орын алған. Дегенмен, тыйым «қазба отындарын, атап айтқанда көмір, мұнай және табиғи газды, сондай-ақ титан, алюминий, мыс, никель, палладий және темір рудасын сатып алу, импорттау немесе тасымалдау үшін қажет операцияларды» Ресейден немесе Ресей арқылы Еуропалық одаққа тасымалдауды қамтыған жоқ. Сонымен бірге ЕО Ресеймен темір және болат өнімдерінің саудасына шектеу қойды. Ресейге сәнді тауарларды, премиум парфюмерияны, алкогольді, тұрмыстық техниканы және киім-кешектерді (бірлігіне 300 еуродан астам) жеткізуге де тыйым салынған [Tass.ru, 2022].

2022 жылдың 8 сәуірінде Еуропалық кеңес Ресейге қарсы санкциялардың бесінші пакетін мақұлдады. Ресейден көмірді және басқа да қатты қазбалы отындарды импорттауға, Ресей Федерациясы компанияларының ЕО-дағы мемлекеттік сатып алуларға қатысуына және кейбір ірі ресейлік банктермен мәмілелер жасауға тыйым салынды. Ресей Федерациясына жартылай өткізгіштерді, машиналар мен көлік құралдарын экспорттауға, ЕО порттарына ресейлік кемелердің кіруіне және ЕО аумағында кеме қатынасы компанияларының қызметіне тыйым салынды. Кейбір тұлғаларға да шектеулер қойылды [Consilium.europa.eu, 2022a].

üzere 54 gerçek ve 10 tüzel kişi kara listeye alınmıştır.

Batı söz konusu yaptırımlar ile Rusya'da siyasi gücün değişmesine ve bankacılık kurumlarının zayıflamasına yol açacak büyüklükte bir ekonomik kriz elde etmek istemiş, ancak istenilen ölçüde bir sonuç alınamamıştır. Sonuç olarak, Rusya'da enflasyon oranı dengelenmiş ve ruble, ilk devalüasyon dalgalanmalarının ardından düşerek beklenen oranda bir değer kaybetmemiştir. Aynı zamanda enerji fiyatlarındaki artış da Rus ekonomisinin güçlenmesine katkı sağlayarak yaptırımlara karşı mücadelede kendi katkısını sunmuştur. Rusya'nın ana ihracatı petrol ve gaz olduğundan dolayı ülke bir önceki yıla göre daha fazla gelir elde etmiştir. Kısıtlamaların Rusya üzerindeki etkisinin beklenenden daha az olması ile beraber özellikle enerji tedariki konusunda Rusya'ya bağımlı olan pek çok AB üyesi ülkenin vatandaşları kış mevsimine girilmesiyle yüksek enerji maliyetleri ile karşılaşmaktadır. Bu da AB'nin Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımların bir neticesi olarak kendi vatandaş-

2022 жылдың 3 маусымында ЕО Ресейден теңіз арқылы жеткізілетін мұнайға (2022 жылдың желтоқсанына дейін) және мұнай өнімдеріне (2023 жылдың ақпанына дейін) эмбаргоны қамтитын алтыншы пакетті қабылдады. Эмбаргодан уақытша босатулар Ресей Федерациясына қатты тәуелді және баламасы жоқ ЕО елдеріне құбырлар арқылы импорттауға қарастырылған. Мұнай саласында ресейлік компанияларға қызмет көрсетуге тыйым салынған. Сонымен қатар, Сбербанк, Россельхозбанк және Мәскеу Кредит банкі SWIFT желісінен ажыратылды (2022 жылдың 14 маусымынан бастап), Ресей мемлекеттік «Россия-24», «РТР-Планета», «ТВ-Центр» телеарналарының хабар таратуына тыйым салынды. ЕО-ның санкциялар тізіміне 65 жеке және 18 заңды тұлға қосылды [Tass.ru, 2022].

2022 жылдың 21 шілдесінде Еуропалық кеңес Ресейге қарсы санкциялардың жетінші пакетін, оның ішінде тікелей және жанама импортқа, Ресей Федерациясынан шыққан немесе Ресей Федерациясынан

larına olumsuz yansımaktadır [Hse.ru, 2022, Kommersant.ru, 2022].

Sonuç olarak AB'nin Rus enerji kaynaklarına belirli ölçüde bağımlı olması ve bu arzı kısa sürede başka ülkelerden tedarik etme çabalarının henüz kapsamlı ölçüde yerine getirilememesi Rusya'nın bu bağımlılığı bir koz olarak kullanmasına olanak sağlamaktadır. Öte yandan artan enerji fiyatları da Rusya'nın elini güçlendiren başka bir durumdur. Bu koşullar altında Rusya'ya uygulanan yaptırımlar hedeflendiği gibi kısa sürede Rus ekonomisini çöküşe sürükleyememiş olması nedeniyle bu sürecin iki taraf arasında karşılıklı olarak birbirini zayıflatma çabaları ile devam etmesi beklenmektedir. Bu tür karşılıklı kısıtlama durumlarında bir tarafın galip gelebilmesi oldukça güç olup süreç içerisinde en çok tarafların vatandaşlarının ekonomik açıdan yıprandığı da görülmektedir. İki taraf arasındaki bu gerginliğin tam anlamıyla çözülebilmesi Ukrayna'da devam eden çatışmaların müzakere edilerek barışın sağlanması ile mümkün olacaktır. Lakin halihazırdaki durumda bunun gerçekleşme ihtimalinin düşük olması yaptırımlar sürecinin devam edeceğini ve Rusya'nın bu kısıtlamalara karşı hamlelerle cevap vermesi ile devam edeceğini göstermektedir.

Kaynakça:

1. Consilium.europa.eu (2022). Ukrayna üzerinden Rusya'ya karşı AB kısıtlayıcı önlemleri (2014'ten beri). Alınan yer: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>. Erişim tarihi: 03.01.2023.
2. Consilium.europa.eu (2022a). Zaman Çizelgesi - Ukrayna üzerinden Rusya'ya karşı AB kısıtlayıcı önlemleri. Alınan yer: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>. Erişim tarihi: 03.01.2023.
3. Ec.europa.eu (2022). Ukrayna: AB, Rusya'ya karşı dokuzuncu yaptırım paketini kabul etti. Alınan yer: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7652. Erişim tarihi: 03.01.2023.
4. Ec.europa.eu (2022a). Ukrayna: AB, Rusya'ya yönelik sekizinci yaptırım paketi üzerinde anlaştı. Alınan yer: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_5989. Erişim tarihi: 03.01.2023.
5. Hse.ru (2022). Teyit: Yaptırımlar Rus ekonomisini nasıl etkiledi? Alınan yer: <https://www.hse.ru/expertise/news/797744763.html>. Erişim tarihi: 03.01.2023.

экспортталатын сатып алуларға немесе аударымдарға тыйым салуды мақұлдады. Сонымен бірге, ЕО Ресей Федерациясына азық-түлік пен тыңайтқыштар және авиация қызметтері сияқты белгілі бір тауарларды жеткізуге қойылған белгілі бір тыйымдарды алып тастады. Қара тізімге 54 жеке және 10 заңды тұлға енген, оның ішінде «Россотрудничество», «Орыс әлемі» қоры, Горчаков атындағы қоғамдық дипломатияны дамыту қоры (мәдени және қоғамдық дипломатия институттарына алғаш рет шектеулер), Сбербанк, РФ Премьер-министрінің бірінші орынбасары Андрей Белоусов және Мәскеу мэрі Сергей Собянин алынды.

Аталған санкциялар арқылы Батыс Ресейдегі саяси биліктің өзгеруіне және банк институттарының әлсіреуіне әкелетін экономикалық дағдарысқа қол жеткізгісі келді, бірақ бұл қадамдар қалаған нәтижені жасау үшін жеткілікті дәрежеде тиімді болмады. Нәтижесінде Ресейдегі инфляция деңгейі тұрақтанды және рубль бастапқы құнсыздану ауытқуларынан кейін құлдырап, одан әрі құнсызданудың алдын алды. Сонымен бірге энергия бағасының өсуі Ресей экономикасының нығаюына ықпал етіп, санкцияларға қарсы күреске өзіндік үлесін қосты. Ресейдің негізгі экспорты мұнай мен газ болғандықтан, ел өткен жылмен салыстырғанда көбірек табыс тапты. Ресейге қойылған шектеулердің күтілгеннен аз әсер етуімен, энергиямен қамтамасыз етуде әсіресе Ресейге тәуелді ЕО-ға мүше көптеген елдердің азаматтары қыс маусымының келуімен жоғары энергия шығындарына тап болды. Бұл ЕО-ның Ресейге қарсы санкцияларының нәтижесінде өз азаматтарына теріс әсер етуде [Hse.ru, 2022, Kommersant.ru, 2022].

Қорытындылай келе, ЕО-ның белгілі бір дәрежеде ресейлік энергетикалық ресурстарға тәуелділігі және бұл тәуелділікті басқа елдерден қысқа мерзімде қамтамасыз ету әрекеттері әлі толық орындалмағандықтан, Ресейдің аталмыш тәуелділікті трамплин ретінде пайдалануына мүмкіндік беруде. Екінші жағынан, энергия

6. Kommersant.ru (2022). Bloomberg: AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları, birlik ekonomisinin yalnızca birkaç sektörünü etkiledi. Alınan yer: <https://www.kommersant.ru/doc/5708877>. Erişim tarihi: 03.01.2023.
7. Rg.ru (2022). AB, Rusya Federasyonu'na karşı 9. yaptırım paketini yayınladı: AB kimi ve ne için "cezalandırdı". Alınan yer: <https://rg.ru/2022/12/16/es-opublikoval-9-j-paket-sankcij-protiv-rf-kogo-i-za-chto-nakazal-evrosoiuz.html>. Erişim tarihi: 28.12.2022.
8. Tass.ru (2022). Ukrayna ile bağlantılı olarak Rusya'ya karşı AB yaptırımlarının uygulanma tarihi. Alınan yer: <https://tass.ru/info/15960409>. Erişim tarihi: 28.12.2022.

бағасының өсуі Ресейдің қолын күшейтетін тағы бір жағдай. Осындай жағдайда бұл үдеріс екі жақтың бір-бірін әлсірету әрекетімен жалғасуы күтілуде, өйткені Ресейге салынған санкциялар Ресей экономикасын ойлағандай қысқа мерзімде күйреуге әкеле алмады. Мұндай өзара шектеулерде бір тараптың жеңіске жетуі өте қиын және бұл үдерісте тараптардың азаматтары экономикалық тұрғыдан барынша тозғандығы байқалады. Екі тарап арасындағы бұл шиеленісті толық шешу Украинадағы жалғасып жатқан қақтығыстарды келіссөздер арқылы және бейбітшілікті қамтамасыз ету арқылы мүмкін болады. Дегенмен, қазіргі жағдайда мұның орын алу ықтималдығы төмен және санкциялар үдерісі жалғасатын және Ресей бұл шектеулерге қарсы әрекеттермен жауап беретін сияқты.

Дереккөз:

1. Consilium.europa.eu (2022). ЕО Украинаға байланысты Ресейге қарсы шектеу шаралары (2014 жылдан бері). Сілтеме: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>. Қаралған күні: 03.01.2023.
2. Consilium.europa.eu (2022a). Уақыт кестесі – ЕО Украинаға қатысты Ресейге қарсы шектеу шаралары. Сілтеме: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>. Қаралған күні: 03.01.2023.
3. Ec.europa.eu (2022). Украина: ЕО Ресейге қарсы тоғызыншы санкциялар пакетін келіседі. Сілтеме: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7652. Қаралған күні: 03.01.2023.
4. Ec.europa.eu (2022a). Украина: ЕО Ресейге қарсы санкциялардың сегізінші пакетін келісті. Сілтеме: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_5989. Қаралған күні: 03.01.2023.
5. Hse.ru (2022). Растау: санкциялар Ресей экономикасына қалай әсер етті? Сілтеме: <https://www.hse.ru/expertise/news/797744763.html>. Қаралған күні: 03.01.2023.
6. Kommersant.ru (2022). Bloomberg: ЕО-ның Ресейге қарсы санкциялары одақ экономикасының бірнеше саласына ғана әсер етті. Сілтеме: <https://www.kommersant.ru/doc/5708877>. Қаралған күні: 03.01.2023.
7. Rg.ru (2022). ЕО Ресей Федерациясына қарсы 9-шы санкциялар пакетін шығарды: ЕО кімді және нені «жазалады». Сілтеме: <https://rg.ru/2022/12/16/es-opublikoval-9-j-paket-sankcij-protiv-rf-kogo-i-za-chto-nakazal-evrosoiuz.html>. Қаралған күні: 28.12.2022.
8. Tass.ru (2022). ЕО-ның Украинаға байланысты Ресейге қарсы санкцияларын қолдану күні. Сілтеме: <https://tass.ru/info/15960409>. Қаралған күні: 28.12.2022.

REGIONAL CENTRE EFFECT AND REGIONAL DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ЭФФЕКТ СТОЛИЦЫ И РЕГИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ В КАЗАХСТАНЕ

One of the most unusual steps taken by Kazakhstan following its independence in 1997 was the relocation of its capital from Almaty to Astana. The decision became a centerpiece of the official nation-building project in Kazakhstan [Anacker, 2004] and had profound geographic, economic, and socio-cultural effects that have already been thoroughly studied. Having said this, it should be noted that this practice has been replicated multiple times at smaller scales by relocating the regional capitals (administrative centers) from one city to another and elevating or downgrading the administrative status of cities. The effects of such administrative transformations on regional economies might be very significant and are largely understudied.

The administrative-territorial division of Kazakhstan is organized as a three-tier hierarchy system where the first-tier administrative units include 17 regions and three cities of republican significance. These are composed of 224 second-tier administrative units, which are in turn made of 2352 third-tier administrative units [Bureau of National Statistics, 2022]. Since gaining independence, multiple changes were made to the

ON AVERAGE, THE POPULATION OF THESE 21 MAJOR CITIES HAS GROWN BY 106% OVER THE LAST THREE DECADES, WHILE THE REST OF THE CITIES AND TOWNS WITHOUT HIGH ADMINISTRATIVE STATUS HAVE GROWN BY ONLY 32.3%

В СРЕДНЕМ ЗА ПОСЛЕДНИЕ ТРИ ДЕСЯТИЛЕТИЯ НАСЕЛЕНИЕ 21 КРУПНОГО ГОРОДА ВЫРОСЛО НА 106%, В ТО ВРЕМЯ КАК В ОСТАЛЬНЫХ ГОРОДАХ И ПОСЕЛКАХ БЕЗ ВЫСОКОГО АДМИНИСТРАТИВНОГО СТАТУСА ОНО ВЫРОСЛО ЛИШЬ НА 32,3%

Одним из самых необычных шагов, предпринятых Казахстаном после обретения независимости, является перенос столицы из Алматы в новую столицу Астану в 1997 году. Это решение стало центральным элементом официального проекта национального строительства в Казахстане [Анакер, 2004] и имело глубокие географические, экономические и социокультурные эффекты, которые уже тщательно изучены. При этом следует отметить, что эта практика неоднократно повторялась в меньших масштабах путем переноса региональных столиц (административных центров) из одного города в другой и повышения или понижения административного статуса городов. Влияние таких административных преобразований на региональную экономику может быть очень существенным и в значительной степени недостаточно изученным.

Административно-территориальное деление Казахстана организовано по трехуровневой иерархической системе, в которой административные единицы первого уровня включают 17 областей и три города республиканского значения. Они состоят из 224 адми-

administrative-territorial division of Kazakhstan, of which the biggest one was that of 1997 when five regions were abolished by merging with other regions, while the national capital city moved to Astana. In March of 2022, President Kassym-Jomart Tokayev announced significant changes in the administrative structure of Kazakhstan [Akorda.kz, 2022], which basically implied a re-establishment of three of the five regions that were abolished in 1997. Besides boundary changes, these decisions entail an upgrade of the statuses of three regional cities to regional administrative centers.

Since 1991, 21 cities has been either administrative centers of a region or a cities of republican significance. These cities are home to more than half of the country's population and play a crucial role in the national economy accounting for nearly one-third of the total industrial sector and more than two-thirds of the service sector. Since the collapse of the Soviet Union (USSR), the cities that had ever had national or regional capital status have more than doubled in size. On average, the

нистративных единиц второго уровня, которые, в свою очередь, включают в себя 2352 административные единицы третьего уровня [Бюро национальной статистики, 2022]. С момента обретения независимости в административно-территориальное деление Казахстана вносились многочисленные изменения, самым крупным из которых было изменение 1997 года, когда пять областей были упразднены путем слияния с другими областями, а столица страны переместилась в Астану. В марте 2022 года президент Касым-Жомарт Токаев объявил о существенных изменениях в административном устройстве Казахстана [Акорда.kz, 2022], которые в основном подразумевали восстановление трех из пяти областей, упраздненных в 1997 году. Помимо изменения границ, эти решения влекут за собой повышение статуса трех областных городов до областных административных центров.

Всего насчитывается 21 город, которые в какой-то момент с 1991 года были либо административными центрами области, либо

population of these 21 major cities has grown by 106% over the last three decades, while rest of the cities and towns without high administrative status have grown by only 32.3%. The country's total population has grown by nearly one-fifth over the same period, implying that in general terms, both types of cities and towns have had faster rates of population growth compared to rural areas, which reflects Kazakhstan's profile of an urbanizing country [Citypopulation.de, 2022]. Obviously, population growth in a particular city is a result of numerous factors. However, why do cities with national or regional capital status have so much higher growth rates compared to the rest of the cities?

The most obvious reason for this would be the size of the cities. Almost all of the 21 major cities with high administrative status in Kazakhstan have experienced rapid population growth after the collapse of the USSR due to the inflow of the rural population. The large population size became a strong pull factor allowing these cities to sustain new service

городами республиканского значения. В этих городах проживает более половины населения страны, и они играют ключевую роль в национальной экономике, составляя почти одну треть всего промышленного сектора и более двух третей сектора услуг. После распада Советского Союза (СССР) города, которые когда-либо имели статус национальной или региональной столицы, увеличились более чем вдвое. В среднем за последние три десятилетия население 21 крупного города выросло на 106%, в то время как в остальных городах и поселках без высокого административного статуса оно выросло лишь на 32,3%. Общая численность населения страны увеличилась почти на одну пятую за тот же период, а это означает, что в крупных и мелких городах темпы прироста населения были выше, чем в сельской местности, что отражает профиль Казахстана как урбанизированной страны [Citypopulation.de, 2022]. Очевидно, что рост населения в конкретном городе является результатом

sectors that could only thrive in extensive urban economies. However, it turns out that the high administrative status of cities in Kazakhstan also plays a very significant role in their demographic profile and economic development. For instance, if we compare cities with very similar population sizes or even geographic conditions, the cities with higher administrative status always present better economic profiles compared to their counterparts with lower administrative status. In general, regional administrative centers and cities with republican significance have higher income per capita, more operating firms, lower rates of unemployment, etc. For instance, if we compare the cities by average salary level, which is a rather precise indicator of income, we will find out that cities with higher administrative status do considerably better than their counterparts with lower administrative status. Perhaps the most typical example of this disparity is that of Oskemen and Semei. Separated by a distance of only 220 km, the two major cities in the Eastern part of Kazakhstan have almost the same population size and very similar geodemographic conditions. The only major difference between them is that until recently, Oskemen enjoyed the administrative center status of the East Kazakhstan region while Semei was just a regional city administratively inferior comparing with Oskemen. In 2021, the average salary in Oskemen was nearly 20% higher than in Semei. The average salary difference between the cities of Kokshetau and Temirtau, which have approximately the same population size but differ in terms of administrative status, is around 8% [Bureau of National Statistics, 2021].

Thanks to the multiple administrative boundary changes and relocations

ALMOST ALL OF THE 21 MAJOR CITIES WITH HIGH ADMINISTRATIVE STATUS IN KAZAKHSTAN HAVE EXPERIENCED FAST POPULATION GROWTH AFTER THE COLLAPSE OF THE USSR DUE TO THE INFLOW OF THE RURAL POPULATION

НАИБОЛЕЕ ОЧЕВИДНОЙ ПРИЧИНОЙ БУДЕТ РАЗМЕР ГОРОДОВ. ПОЧТИ ВСЕ ИЗ 21 КРУПНОГО ГОРОДА С ВЫСОКИМ АДМИНИСТРАТИВНЫМ СТАТУСОМ В КАЗАХСТАНЕ ИСПЫТАЛИ БЫСТРЫЙ РОСТ НАСЕЛЕНИЯ ПОСЛЕ РАСПАДА СССР ЗА СЧЕТ ПРИТОКА СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ

множества факторов. Однако почему города со статусом национальной или региональной столицы имеют гораздо более высокие темпы роста по сравнению с остальными городами?

Наиболее очевидной причиной будет размер городов. Почти все из 21 крупного города с высоким административным статусом в Казахстане испытали быстрый рост населения после распада СССР за счет притока сельского населения. Большая численность населения стала сильным фактором притяжения, позволившим этим городам поддерживать новые сектора услуг, которые могли процветать только в экстенсивной городской экономике. Однако, оказывается, что высокий административный статус городов Казахстана также играет весьма существенную роль в их демографическом профиле и экономическом развитии. Например, если мы сравним города с очень похожей численностью населения и даже географическими условиями, города с более высоким административным статусом всегда будут иметь лучшие экономические характеристики по сравнению с их аналогами с более низким административным статусом. В целом областные административные центры и города республиканского значения имеют более высокий доход на душу населения, большее количество действующих фирм, более низкий уровень безработицы и т.д. Например, если сравнивать города по уровню средней заработной платы, которая является достаточно точным показателем дохода, мы обнаружим, что города с более высоким административным статусом имеют лучшее положение, чем их коллеги с более низким административным статусом. Пожалуй, наиболее типичным

of regional administrative centers that Kazakhstan has seen over its three decades of existence as an independent country, we can have an approximate idea of the strength of the administrative status on some of the main parameters of the urban socio-economic development. It can be said that the average income level in a city in Kazakhstan jumps by about 15-20% relative to the regional average within the first two years after becoming a regional center as happened in the case of Turkistan in 2018. This effect, however, tends to decrease gradually to about 10-12% above the regional average in subsequent years. Similarly, the cities tend to lose some of their economic performance momenta after being downgraded in their administrative status [Bureau of National Statistics, 2021]. However, this effect is stronger in smaller and mid-sized cities and is temporarily extended to many years, as it happened after the major administrative reform of 1997 when five cities lost their previous regional center status. In larger cities, the negative effect of the loss of higher administrative status becomes negligibly small.

The effect of change of administrative status on urban economy and demographics turns out to be very strong, which has twofold effect. A strong regional capital city effect is an indication of a large administrative apparatus relative to local urban economies and relocation of a new administrative bureaucracy increases the public expenses locally, boosting the urban economy. However, an excessive and long-lasting socio-economic superiority of cities hosting the regional administration often has detrimental effects as it often signifies overconcentration of regional administrative power in the regional capital. This

IT CAN BE SAID THAT THE AVERAGE INCOME LEVEL IN A CITY IN KAZAKHSTAN JUMPS BY ABOUT 15-20% RELATIVE TO THE REGIONAL AVERAGE WITHIN THE FIRST TWO YEARS AFTER BECOMING A REGIONAL CENTER AS HAPPENED IN THE CASE OF TURKISTAN IN 2018

МОЖНО СКАЗАТЬ, ЧТО СРЕДНИЙ УРОВЕНЬ ДОХОДОВ В ГОРОДЕ В КАЗАХСТАНЕ ПОДСКАКИВАЕТ ПРИМЕРНО НА 15-20% ПО ОТНОШЕНИЮ К СРЕДНЕМУ РЕГИОНУ В ТЕЧЕНИЕ ПЕРВЫХ ДВУХ ЛЕТ ПОСЛЕ ПРЕВРАЩЕНИЯ В ОБЛАСТНОЙ ЦЕНТР, КАК ЭТО ПРОИЗОШЛО В СЛУЧАЕ С ТУРКЕСТАНОМ В 2018 ГОДУ

примером такого несоответствия являются Усть-Каменогорск и Семей.

Разделенные расстоянием всего в 220 км, два крупных города на востоке Казахстана имеют почти одинаковую численность населения и очень похожие геодемографические условия. Единственное существенное различие между ними заключается в том, что до недавнего времени Усть-Каменогорск имел статус административного центра Восточно-Казахстанской области, а Семей был просто областным городом, административно уступавшим своему сопернику. В 2021 году средняя зарплата в Усть-Каменогорске была почти на 20% выше, чем в Семее. Средняя разница в заработной плате между городами Кокшетау и Темиртау, которые имеют примерно одинаковую численность населения, но различаются по административному статусу, составляет около 8% [Бюро национальной статистики, 2021].

Благодаря многократным изменениям административных границ и перемещениям областных административных центров, которые произошли в Казахстане за три десятилетия существования в качестве независимого государства, мы можем иметь приблизительное представление о силе административного статуса по некоторым основным параметрам городского социально-экономического развития. Можно сказать, что средний уровень доходов в городе в Казахстане подскакивает примерно на 15-20% по отношению к среднему региону в течение первых двух лет после превращения в областной центр, как это произошло в случае с Туркестаном в 2018 году. Тем не менее, этот эффект имеет тенденцию к посте-

would suggest that regional capital cities fail to redistribute public expenditures and enhance the growth of regional economies. The overly exclusive success of regional capitals relative to other cities and local economies might also be a sign of shadow links between business and regional political elites, which obviously should be avoided at all costs.

The active change of subnational boundaries and administrative statuses of major cities in Kazakhstan over the last three decades has given some clues about the socio-economic and geodemographic effects of switching the administrative status of cities. Although this mechanism should not be considered a tool of regional policy, the upgrading of the administrative status of cities mostly had certain positive effects at a local level. Most importantly, the statistics show that the spikes in socioeconomic indicators caused by the privileged status of regional capitals in the

↑
пенному снижению примерно на 10-12% выше среднего по региону в последующие годы. Точно так же города, как правило, теряют часть своих экономических показателей после понижения их административного статуса [Бюро национальной статистики, 2021]. Однако этот эффект сильнее в малых и средних городах и временно растянут на долгие годы, как это произошло после масштабной административной реформы 1997 года, когда пять городов утратили свой прежний статус областных центров. В более крупных городах негативный эффект от утраты более высокого административного статуса становится незначительным.

Влияние изменения административного статуса на городскую экономику и демографию оказывается очень сильным, что имеет двоякий эффект. Сильный эффект региональной столицы является признаком крупного административного аппарата по

early stages rather quickly get smoothed due to spillover effects. For instance, in 2011 the income level in the poorest districts (rayon) of Kazakhstan was on average only 64% of that of the regional administrative center while in 2021 this indicator reached 74.4% [Bureau of National Statistics, 2021]. Hence, in general, there is some evidence of contracting regional disparities between prosperous administrative centers and less developed regional ones.

References:

1. Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan (2021). Regional statistics. Retrieved from <https://stat.gov.kz/region/20242100>. Accessed on 09.01.2023.
2. Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan (2022). Administrative-territorial units of the Republic of Kazakhstan as of July 1, 2022. Retrieved from <https://stat.gov.kz/edition/publication/periodical>. Accessed on 09.01.2023.
3. Akorda.kz (2022). On some administrative-territorial units of the Republic of Kazakhstan. Retrieved

сравнению с местной городской экономикой, а перемещение новой административной бюрократии увеличивает местные государственные расходы, стимулируя городскую экономику. Однако чрезмерное и длительное социально-экономическое превосходство городов, в которых находится областная администрация, часто имеет пагубные последствия, поскольку означает чрезмерную концентрацию региональной административной власти в областной столице. Это предполагает, что региональные столицы не в состоянии перераспределить государственные расходы и стимулировать рост региональной экономики. Чрезмерная эксклюзивность региональных столиц по сравнению с другими городами и местной экономикой также может быть признаком теневых связей между бизнесом и региональными политическими элитами, которых, очевидно, следует избегать любой ценой.

from <https://www.akorda.kz/ru/o-nekotoryh-voprosah-administrativno-territorialnogo-ustroystva-respubliki-kazakhstan-44522>. Accessed on 11.01.2023.

4. Anacker, Shonin (2004). Geographies of power in Nazarbayev's Astana. *Eurasian Geography and Economics*, 45 (7): pp. 515-533.
5. Citypopulation.de (2022). Population in regions and cities of Kazakhstan. Retrieved from <https://citypopulation.de/en/kazakhstan/cities/>. Accessed on 07.01.2023.

Активное изменение субнациональных границ и административного статуса крупных городов Казахстана за последние три десятилетия дало некоторые сведения о социально-экономических и геодемографических влияниях смены административного статуса городов. Хотя этот механизм не следует рассматривать как инструмент региональной политики, повышение административного статуса городов имело в основном определенные положительные эффекты на местном уровне. Самое главное, статистика показывает, что всплески социально-экономических показателей, вызванные привилегированным статусом региональных столиц на ранних этапах, довольно быстро сглаживаются за счет побочных эффектов. Например, если в 2011 году уровень доходов беднейших районов Казахстана составлял в среднем лишь 64% от уровня областного администра-

THE EFFECT OF CHANGE OF ADMINISTRATIVE STATUS ON URBAN ECONOMY AND DEMOGRAPHICS TURNS OUT TO BE VERY STRONG, WHICH HAS TWOFOLD EFFECT

ВЛИЯНИЕ ИЗМЕНЕНИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО СТАТУСА НА ГОРОДСКУЮ ЭКОНОМИКУ И ДЕМОГРАФИЮ ОКАЗЫВАЕТСЯ ОЧЕНЬ СИЛЬНЫМ, ЧТО ИМЕЕТ ДВОЯКИЙ ЭФФЕКТ

тивного центра, то в 2021 году этот показатель достиг 74,4% [Бюро национальной статистики, 2021]. Таким образом, в целом очевидны некоторые свидетельства сокращения региональных диспропорций между благополучными административными центрами и менее развитыми региональными населенными пунктами.

Источники:

1. Агентство по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан (2021). Региональная статистика. Доступно по адресу: <https://stat.gov.kz/region/20242100>. Дата обращения: 09.01.2023.
2. Агентство по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан (2022). Административно-территориальные единицы Республики Казахстан по состоянию на 1 июля 2022 года. Доступно по адресу: <https://stat.gov.kz/edition/publication/periodical>. Дата обращения: 09.01.2023.
3. Акorda.kz (2022). О некоторых административно-территориальных единицах Республики Казахстан. Доступно по адресу: <https://www.akorda.kz/ru/o-nekotoryh-voprosah-administrativno-territorialnogo-ustroystva-respubliki-kazakhstan-44522>. Дата обращения: 11.01.2023.
4. Анакер, Шонин (2004). Географии власти в Назарбаевской Астане. *Евразийская география и экономика*, 45 (7): стр. 515-533.
5. Citypopulation.de (2022). Население в областях и городах Казахстана. Доступно по адресу: <https://citypopulation.de/en/kazakhstan/cities/>. Дата обращения: 01.07.2023.

14 ОCAK 2023 TAPHINDE AHMET YESEVI ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK'E AL FARABI KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ TARAFINDAN "KAZAKİSTAN YÜKSEKÖĞRETİMİNE YAPTIĞI KATKILARINDAN DOLAYI" "FAHRİ PROFESÖRLÜK" UNVANI VERİLDİ.

ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕККЕ «ҚАЗАҚСТАН ЖОҒАРЫ БІЛІМІНЕ ҚОСҚАН ҮЛЕСІ ҮШІН» ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ ТАРАПЫНАН «ҚҰРМЕТТІ ПРОФЕССОР» АТАҒЫ БЕРІЛДІ.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті және Түркия Республикасының Алматы қаласындағы Бас консулдығы бірлесіп өткізген «Түркология ғылымындағы «Түрік әдебиеті атаулар сөздігі» кітабының тұсаукесері кезінде Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшекке Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Сенатының шешімімен «Қазақстанның жоғары біліміне қосқан үлесі үшін» «Құрметті профессор» атағы берілді. Марапатты тапсыру салтанатында ректор, профессор, доктор Жансейіт Түймебаев сөз сөйлеп, Қазақстан-Түркия қарым-қатынасының 30 жыл ішінде саяси және экономикалық тұрғыдан үлкен жолдан өткенін, әр түрлі міндеттерінің арқасында бұл үдерістің өте жақын куәгері болғанын әңгімеледі. Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің екі ел мен екі халық арасындағы маңызды көпір екенін, сондай-ақ еліміздегі ең тамыры терең әрі ең ірі университеттердің бірі ретінде білім беру жүйесі мен ғылыми зерттеулері және он мыңдаған түлектері

eurasian-research.org

Al Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi ve T.C. Almatı Başkonsolosluğu iş birliğinde gerçekleştirilen "Türkoloji Araştırmalarında 'Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü' Kitap Tanıtımı ve Konferansı" esnasında Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek'e "Kazakistan Yükseköğretimine Yaptığı Katkılarından Dola-

арқылы Қазақстанның жоғары білімінде маңызды орын алатынын атап өтті. Университеттің Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек осы үдеріске Өкілетті кеңестің мүшесі ретінде де, Өкілетті кеңестің төрағасы ретінде де 10 жылдан бері белсене атсалысқандықтан, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық

eurasian-research.org

yı" Al Farabi Kazak Milli Üniversitesi Senatosu tarafından "Fahri Profesörlük" unvanı verildi. Ödülü takdim eden ve törende bir konuşma yapan Rektör Prof. Dr. Canseyit Tümebayev, Türkiye-Kazakistan ilişkilerinin, siyasi ve ekonomik olarak 30 yılda önemli mesafeler katettiğini, kendisinin de bulunduğu çeşitli görevler sebebiyle bu sürecin çok yakın bir şahidi olduğunu belirtti. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin iki devlet ve iki halk arasında önemli bir köprü olduğunu, ülkenin en köklü ve en büyük üniversitelerinden birisi olarak eğitim ve bilimsel çalışmaları ve mezun ettiği on binlerce öğrencisi ile Kazakistan yükseköğretiminde önemli bir yere sahip olduğunu ifade etti. Üniversitenin Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek'in de yaklaşık 10 yıldır hem Mütevelli Heyet Başkanlığı üyesi olarak hem de Mütevelli Heyet Başkanı olarak bu süreçte aktif yer alması sebebiyle, Al Farabi Kazak Milli Üniversitesi olarak söz konusu emeğe karşı bir teşekkür babında kendilerine "Fahri Profesörlük" unvanı verilmesi yönünde bir karar aldıklarını açıkladı.

"Fahri Profesörlük" töreninin ardından bir konuşma yapan Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Üniversite Senatosunun söz konusu kararından büyük mutluluk ve onur duyduğunu ifade ederek,

университеті аталған күш-жігері үшін алғыс білдіріп, Мұхиттин Шімшекке «Құрметті профессор» атағын беру туралы шешім қабылдағанын жеткізді.

«Құрметті профессор» атағын тапсыру рәсімінен кейін профессор, доктор Мұхиттин Шімшек университет Сенатының жоғарыда аталған шешіміне өте қуанышты екенін білдіре отырып, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің жоғары білімге, демек Қазақстанға үлес қосу күш-жігерінің одан әрі жалғасатынын тілге тиек етті. Осы орайда университеттің құрылғанына 30 жыл толуына орай жүзеге асырылған жобалар мен жоспарланған жаңа жобалар туралы да маңызды ақпараттар берді.

Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin ve dolayısıyla da Kazakistan'ın yükseköğretimine katkı yönündeki çabalarının artarak devam edeceğini katılımcılarla paylaştı. Bu vesileyle Üniversitenin kuruluşunun 30 yılı münasebetiyle başlatılan ve tamamlanan projeler ile planlanan yeni projeler hakkında da bazı açıklamalar yaptı.

14 OCAK 2023 TARİHİNDE AL FARABI KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ, HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ VE T.C. ALMATA BAŞKONSOLOSLUĞU İŞ BİRLİĞİNDE “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARINDA ‘TÜRK EDEBİYATI İSİMLER SÖZLÜĞÜ’ KİTAP TANITIMI VE KONFERANSI” HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK’İN KATILIMI İLE GERÇEKLEŞTİRİLDİ.

2023 ЖЫЛДЫҢ 14 ҚАҢТАРЫНДА ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІ ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ ЖӘНЕ ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНДАҒЫ БАС КОНСУЛДЫҒЫМЕН БІРЛЕСІП ҰЙЫМДАСТЫРҒАН «ТҮРКОЛОГИЯ ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ «ТҮРІК ӘДЕБИЕТІ АТАУЛАР СӨЗДІГІ» КІТАБЫНЫҢ ТҰСАУКЕСЕРІ» ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕКТИҢ ҚАТЫСУЫМЕН ӨТТІ.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры, профессор, доктор Жансейіт Түймебаев түркология саласында жүргізіліп жатқан зерттеулерде жаңашыл көзқарастың маңызды екенін айтып, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Өкілетті кеңесінің қолдауымен дайындаған «Түрік әдебиеті атаулар сөздігінің» осы бағытта құнды еңбек екенін атап өтті. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің тиісті бөлімдерінің де түркология зерттеулеріне елеулі үлес қосқанына назар аударған профессор, доктор Жансейіт Түймебаев университеттің Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетімен ынтымақтастығы алдағы уақытта бұрыңғыдай жалғасын табатынына сенім білдірді.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек конференцияда таныстырылған 20 томдық түрік әдебиеті атаулар сөздігінің 1500 ғалымның еңбегінің арқасында 10 жыл ішінде дайындалғанын тілге тиек етті. Электронды ортада пайдаланушыларға ұсынылатын аталған зерттеудің түркі әлеміндегі ғылыми және мәдени ынтымақтастыққа үлес қосатынын айтқан про-

Дыс темсильликтер, ректорлер, академисыенлер ве өгренчилерин катылым сағладығы “Түрк Едебияты Ісімлер Сөзлүгү” кітап танытумы ве конференсы програмнын ачылыс конушмасын герчеклестирен Ал Фарабі Казак Милли Университеси Ректорү Проф. Др. Кансейит Түмебайев, Түркoloji alanında герчеклестирilen чалышмаларда yenilikчи бакыш ачисынин өнeмли олдуғуну ifade ederek, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı tarafından hazırlanan Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü’nün de bu kapsamda değerdendirilebilecek өнeмли bir eser олдуғунun altını çizdi. Al Farabi Üniversitesi’nin de ilgili birimleri ile Türkoloji araştırmalarına өнeмли katkılar saғladığına değinen Prof. Dr. Canseyit Tümebayev, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi ile geçmişte олдуғу gibi gelecekte de iş birliğini artarak devam edeceğini belirtti.

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek ise Konferansta tanıtımı yapılan 20 ciltten oluşаn Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü adlı eserin, 1.500 bilim insanının katkılarıyla 10 yıllık bir sürede hazırlandığını ifade etti. Elektronik ortamda kullanıcıların hizmetine sunulan söz konusu çalışmanın Türk dün-

фессор, доктор Мұхиттин Шімшек Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің осы бағыттағы жұмыстарын жалғастыратынын жеткізді. Сонымен бірге, Түркі елдері тәуелсіздігінің 30 жылдығында және Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің миссиясына сай 30 жобаның жүзеге асырылғанына тоқталған профессор, доктор Мұхиттин Шімшек, Өкілетті кеңестің бастамасымен «Түркі әлемінің келешегі – 2040» стратегиясына сәйкес білім, денсаулық, көлік, ақылды қалалар және т.б. әртүрлі салалар бойынша дайындалған 8 сараптамалық кітапшаны да қатысушылардың назарына ұсынды.

Конференцияға қатысқан Түркия Республикасының Алматы қаласындағы Бас консулы Али Риза Акынжы түркі әлемінің бірегей мұрасы бар екенін және барша түркі халықтарының ортақ құндылықтары болып табылатын бұл мұраның түгендеу өте құнды еңбек екенін атап өтті. Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті дайындаған «Түрік әдебиеті атаулар сөздігінің» осы тұрғыдан маңызды

yasındaki bilimsel ve kültürel iş birliğine katkı sağlayacağını belirten Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin bu yöndeki çalışmalarının devam ettiğini açıkladı. Benzer

зерттеу екенін айтқан Али Риза Акынжы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек пен еңбекке үлес қосқан барша ғылымдарға алғысын білдірді.

şekilde Üniversitenin misyonu doğrultusunda hem Türk devletlerinin bağımsızlıklarının hem de Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin kuruluşunun 30. yılında 30 projenin hayata geçirildiğini katılımcılarla paylaşan Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Mütevelli Heyet Başkanlığı tarafından eğitim, sağlık, ulaştırma, akıllı kentler vb. çeşitli sektör ve konulara ilişkin Türk Devletleri Teşkilatı'nın da 2040 vizyonu doğrultusunda hazırlanan 8 raporu da dinleyicilerin dikkatine sundu.

Konferansın diğer bir konuşmacısı olan Türkiye Cumhuriyeti Almatı Başkonsolosu Ali Rıza

Akıncı da konuşmasında, Türk Dünyasının eşsiz bir mirasa sahip olduğunu, bütün Türk halklarının ortak değerleri olan bu mirasın envanterinin oluşturulmasının çok değerli olduğunu altını çizdi. Ahmet Yesevi Üniversitesi tarafından hazırlanan Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nün bu manada önemli bir çalışma olduğunu belirten Ali Rıza Akıncı, Prof. Dr. Muhittin Şimşek'in şahsında eserde katkısı olan herkese teşekkürlerini iletti.

13 OCAK 2023 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI KAZAK-TÜRK ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK İLE REKTÖR DR. JANAR TEMİRBKOVA, REKTÖR VEKİLİ PROF. DR. PEYAMİ BATTAL, REKTÖR DANIŞMANI PROF. DR. YUNUS SÖYLET VE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ DR. SUAT BEYLUR'DAN OLUŞAN HEYET KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ'Nİ ZİYARET ETTİ.

2023 ЖЫЛДЫҢ 13 ҚАҢТАРЫНДА ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕК ПЕН РЕКТОР, ДОКТОР ЖАНАР ТЕМІРБЕКОВА, РЕКТОР ӨКІЛІ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР ПЕЯМИ БАТТАЛ, РЕКТОРДЫҢ КЕҢЕСШІСІ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР ЮНУС СӨЙЛЕТ ЖӘНЕ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР БАСТАҒАН ДЕЛЕГАЦИЯ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ҚЫЗДАР ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНДЕ БОЛДЫ.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек төрағалық еткен сапар барысында Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті мен Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті арасындағы ынтымақтастық мәселелері мен бірлескен жобалар талқыланды. Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Түркия мен Қазақстан бауырластығының нақты белгісі болған Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің тек екі елдің ғана емес, күллі түркі әлемінің ортақ жоғары оқу орны екенін, бүкіл әлемінің түкпір-түкпірінен шәкіртақымен студент қабылдайтындарын, түркі әлеміндегі ынтымақтастық үдерісіне белсенді түрде үлес қосып жатқандарын жеткізді. 30 жылдық кезеңде көптеген зерттеулер жүргізілгенін атап өткен профессор, доктор Мұхиттин Шімшек университеттің құрылғанына 30 жыл толуына орай 30 жобаны жүзеге асырғандарын, оның ішінде 20 томнан тұратын «Түрік әдебиеті атаулары сөздігі» де бар екенін, сондай-ақ зерттеушілерге электронды ортада қол жетімді екенін, 10 жылға жуық күш-жігермен дайындалып жарияланғанын, сонымен қатар Түр-

Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek'in başkanlığında gerçekleştirilen ziyarette, Ahmet Yesevi Üniversitesi ile Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi arasında muhtemel iş birlikleri ve ortak projeler görüşüldü. Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Türkiye ve Kazakistan kardeşliğinin somut bir nişanesi olan Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin sadece iki ülkenin değil aynı zamanda bütün Türk dünyasının ortak bir eğitim kurumu olduğunu, bu bilinçle bütün Türk dünyasından burslu öğrenci kabul ettiklerini ve Türk dünyasındaki iş birliği süreçlerine aktif katkılar sunduklarını dile getirdi. 30 yıllık süreçte pek çok çalışmaya imza atıldığını vurgulayan Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Üniversite'nin kuruluşunun 30. yılında 30 projeyi hayata geçirdiklerini, bunlar arasında 20 ciltten oluşan ve aynı zamanda elektronik ortamda da araştırmacılara hizmet sunan yaklaşık 10 yıllık bir emeğin ürünü olan "Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü"nün hazırlandığı-

ki әлемінің интеграциялық үдерісіне үлес қосу мақсатында білімнен экономика мен көлік дәлізіне дейін кең ауқымда 10 баяндама дайындалғанын тілге тиек етті. Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің ректоры, доктор Жанар Темірбекова мен ректор өкілі, профессор, доктор Пейми Баттал Ахмет Ясауи университетінің Қазақстан жоғары біліміндегі орнына да тоқталып, университеттің білім беру қызметімен қатар, әлеуметтік жауапкершілік аясында да түрлі жобаларды жүзеге асырып жатқанын әрі осы тұрғыда Түркиядан әрқашан шынайы қолдау алып отырғандарын тілге тиек етті.

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің ректоры, доктор Гүлмира Қанай, Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек бастаған аталған сапарға өте қуанышты екендіктерін білдіріп, университеттері туралы жан-жақты

nı ve baskısının yapıldığını, bunun yanında, Türk dünyasının entegrasyonu sürecine katkı sunmayı amaçlayan eğitimden, ekonomiye ve ulaşım koridorlarına uzanan geniş bir yelpazede 10 rapor hazırlandığını ifade etti. Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektörü Dr. Janar Temirbekova ve Rektör Vekili Prof. Dr. Peyami Battal da Ahmet Yesevi Üniversite'nin Kazakistan yükseköğretimindeki yerine değinerek, Üniversitenin eğitim faaliyetleri dışında toplumsal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projeler yürüttüklerini, bu kapsamda Türkiye'den her zaman samimi destekler gördüklerine değindiler.

Kızlar Pedagoji Üniversitesi Rektörü Dr. Gulmira Qanay ise Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek başkanlığında gerçekleştirilen söz konusu ziyaretten ziyadesi ile mutlu olduklarını belirterek kendi üniversiteleri hakkında bilgiler verdi. Kazakistan yükseköğretiminde tarihi ve önemli bir yere

akпарат берді. Қазақстандық жоғары оқу орындарында тарихи және маңызды орынға ие университеттің білім беру қызметін әлеуметтік жағынан аз қамтылған топтарға ашу маңызды екенін айта келе, доктор Гүлмира Қанай осы тұрғыда Ахмет Ясауи университетімен және түрік университеттерімен жемісті ынтымақтастық орнайды деген сенімін білдірді. Өз сөзінде доктор Гүлмира Қанай қазіргі жағдайда Түркиядағы және Қазақстандағы түрік мекемелермен тығыз ынтымақтастықта екенін айтты. Университет таныстырылымынан кейін делегациялар арасында өзара сыйлықтар табыс етілді.

sahip olan Üniversitenin, eğitim faaliyetlerinin dezavantajlı gruplara açılmasının önemli olduğunu, bu çerçevede çeşitli çalışmalar yürüttüklerini ifade eden Dr. Gulmira Qanay, bu

бағламда Ahmet Yesevi Üniversitesi ve Türk kurumları ile verimli iş birliklerinin gerçekleşeceğine olan inancını paylaştı. Konuşmasında Dr. Gulmira Qanay, mevcut durumda da hem Türkiye'deki hem de Kazakistan'daki Türkiye

menşeli kurumlarla yakın iş birliği içerisinde olduklarını belirtti. Üniversite tanıtımının ardından heyetler arasında karşılıklı hediye takdimi yapıldı.

12 OCAK 2023 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK İLE REKTÖR DR. JANAR TEMİRBKOVA, REKTÖR VEKİLİ PROF. DR. PEYAMİ BATTAL, REKTÖR DANIŞMANI PROF. DR. YUNUS SÖYLET VE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ DR. SUAT BEYLUR'DAN OLUŞAN HEYET "ALMATI İŞLETME ÜNİVERSİTESİ (ALMAU)"SİNİ ZİYARET ETTİ.

2023 ЖЫЛДЫҢ 12 ҚАҢТАРЫНДА ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕК ПЕН РЕКТОР, ДОКТОР ЖАНАР ТЕМІРБЕКОВА, РЕКТОР ӨКІЛІ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР ПЕЯМИ БАТТАЛ, РЕКТОРДЫҢ КЕҢЕСШІСІ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР ЮНУС СӨЙЛЕТ ПЕН ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУРДАН ҚҰРАЛҒАН ДЕЛЕГАЦИЯ «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БИЗНЕС УНИВЕРСИТЕТІНДЕ (ALMAU)» БОЛДЫ.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек төрағалық еткен сапар барысында Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті мен AlmaU арасындағы ықтимал ынтымақтастықтар мен бірлескен жобалар талқыланды. Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Түркия мен Қазақстан бауырластығының нақты белгісі болған Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің тек екі елдің ғана емес, күллі түркі әлемінің ортақ оқу орны екенін, бүкіл әлемінің түкпір-түкпірінен шәкіртақымен студент қабылдайтындарын, түркі әлеміндегі ынтымақтастық үдерісіне белсенді түрде үлес қосып жатқандарын жеткізді. 30 жылдық кезеңде көптеген зерттеулер жүргізілгенін атап өткен профессор, доктор Мұхиттин Шімшек университеттің құрылғанына 30 жыл толуына орай 30 жобаны жүзеге асырғандарын, оның ішінде 20 томнан тұратын «Түрік әдебиеті атаулары сөздігі» де бар екенін, сондай-ақ зерттеушілерге электронды ортада қол жетімді екенін, 10 жылға жуық күш-жігермен дайындалып жарияланғанын, сонымен қатар Түркі әлемінің интеграциялық үдерісіне үлес қосу мақсатында білімнен экономика мен көлік дәлізіне дейін кең ауқымда 10 баяндама дайындалғанын тілге тиек етті. Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің ректоры, док-

Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek'in başkanlığında gerçekleştirilen ziyarette, Ahmet Yesevi Üniversitesi ile AlmaU arasında muhtemel iş birlikleri ve ortak projeler görüşüldü. Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Türkiye ve Kazakistan kardeşliğinin somut bir nişanesi olan Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin sadece iki ülkenin değil aynı zamanda bütün Türk dünyasının ortak bir eğitim kurumu olduğunu, bu bilinçle bütün Türk dünyasından

тор Жанар Темірбекова мен ректор өкілі, профессор, доктор Пейми Баттал университеттің білім беру қызметінен бөлек, әлеуметтік жауапкершілік аясында жүргізіліп жатқан зерттеулерге де тоқталып, екі университеттің осы салалардағы ынтымақтастығына әрқашан дайын екендіктерін жеткізді.

AlmaU ректоры, доктор Гүлнара Күреңкева Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықа-

burslu öğrenci kabul ettiklerini ve Türk dünyasındaki iş birliği süreçlerine aktif katkılar sunduklarını dile getirdi. 30 yıllık süreçte pek çok çalışmaya imza atıldığını vurgulayan Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Üniversite'nin kuruluşunun 30. yılında 30 projeyi hayata geçirdiklerini, bunlar arasında 20 ciltten oluşan ve aynı zamanda elektronik ortamda da araştırmacılara hizmet sunan yaklaşık 10 yıllık bir emeğin ürünü olan "Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü"nün hazırlandığını ve baskısının yapıldığını, bunun yanında, Türk dünyasının entegrasyonu sürecine katkı sunmayı amaçlayan eğitimden, ekonomiye ve ulaşım koridorlarına uzanan geniş bir yelpazede 10 rapor hazırlandığını ifade etti. Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektörü Dr. Janar Temirbekova ve Rektör Vekili Prof. Dr. Peyami Battal da Üniversite'nin eğitim faaliyetleri dışında toplumsal sorumluluk çerçevesinde yürütülen çalışmalara değinerek, bu alanlarda iki üniversite arasındaki iş birliklerine her zaman hazır olduklarını dile getirdiler.

AlmaU Rektörü Dr. Gülnara Kurenkeeva ise ziyaretlerinden dolayı Ahmet Yesevi Üniversitesi heyetine teşekkür ederek, söz konusu ziyaretin iki üniversite arasındaki iş birliğine değerli katkılar sunacağına olan inancını paylaştı. Üniversitelerinin, Türk Üniversiteler Birliği'ne katılımı sürecindeki desteklerinden dolayı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Dr. Janar Temirbekova ve Peyami Battal'a teşekkürlerini de sunan AlmaU Rektörü Dr. Gülnara Kurenkeeva, üniversite hakkında bir sunum yaptı.

Ziyaretin sonrasında Prof. Dr. Muhittin Şimşek, 20 ciltten oluşan Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nü AlmaU Üniversitesi'ne hediye etti.

eurasian-research.org

ралық қазақ-түрік университетінің делегациясына алғысын білдіріп, аталған сапардың екі университет арасындағы ынтымақтастыққа құнды үлес қосатынына сенім білдірді. Түркі университеттер одағының мүшелігіне кіру барысында университеттеріне қолдау көрсеткені үшін профессор, доктор Мұхиттин Шімшек, доктор Жанар Темірбекова мен профессор, доктор Пейами Батталға алғысын білдірген AlmaU ректоры доктор Гүлнар Күреңкеева университетті жан-жақты таныстырды.

Сапар соңында профессор, доктор Мұхиттин Шімшек 20 томдық «Түрік әдебиеті атаулары сөздігін» AlmaU университетіне сыйға тартты.

eurasian-research.org

15 ARALIK 2022 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE "DOĞUMUNUN 150. YILDÖNÜMÜNDE AHMET BAYTURSINOĞLU" PANELİ DÜZENLENDİ.

2022 ЖЫЛДЫҢ 15 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА «АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ ТУҒАНЫНА 150 ЖЫЛ» АТТЫ ПАНЕЛЬ ӨТТІ.

Panelin moderatörü Enstitü Müdürü Dr. Suat Beylur açılış konuşmasında Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü olarak gerek Kazak halkının ve gerekse bütün Türk halklarının değerlerinin araştırılmasında ve önemli günlerinde anılmasında her zaman büyük bir sorumluluk içerisinde olduklarını dile getirdi. Bu panelin de bu kapsamda dü-

Панель модераторы ретінде Институт директоры доктор Суат Бейлур кіріспе сөзінде Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Еуразия ғылыми-зерттеу институты қазақ халқымен бірге күллі түркі халықтарының да құндылықтарын зерттеп, олардың маңызды күндерін атап өтуге әрқашан үлкен жауапкершілікпен қарайтынын атап өтті. Бұл панельдің осы ауқымда ұйымдастырылған шара екенін айта келе доктор Суат Бейлур XIX-XX ғасырларда бүкіл түркі елдерінде маңызды қозғалыстардың болғанын, оқу-ағарту қадамдарымен басталған бұл үдерістің әдеби, интеллектуалдық және саяси салалардағы күш-жігермен жалғасқанын, Алаш қозғалысы қазақ ағартушылығының да, түркі әлеміндегі өзара ықпалдастықтың да маңызды кезеңі екенін тілге тиек етті. Әсіресе, қазақ тілін дамытуда осы ағымның белді өкілдерінің бірі Ахмет Байтұрсынұлының алатын орны ерекше екенін жеткізді.

Панельдің алғашқы баяндамашысы Назарбаев Университетінің профессоры, доктор Айгүл Ісімақова биыл ЮНЕСКО аясында тойланып жатқан Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдық мерейтойы Қазақстан-

zenlenen bir etkinlik olduğunu vurgulayan Dr. Suat Beylur, 19. ve 20. yüzyılda bütün Türk yurtlarında önemli hareketlenmelerin yaşandığını, eğitimin iyileştirilmesi hamleleri ile başlayan bu sürecin edebi, fikri ve siyasi alandaki çabalarla devam ettiğini, Alaş hareketinin bu manada hem Kazak aydınlanmasında hem de Türk dünyasındaki etkileşimde önemli bir aşama olduğunu altını çizdi. Bu hareketin önde gelen temsilcilerinden birisi olan Ahmet Baytursinoğlu'nun, özellikle Kazak dilinin gelişiminde eşsiz bir yere sahip olduğunu belirtti.

Oturumun ilk konuşmacısı olan Nazarbayev Üniversitesi'nden Prof. Dr. Aygül İsmakova, bu yıl UNESCO nezdinde de kutlanmakta olan Ahmet Baytursinoğlu'nun 150. yıldönümünün bütün Kazakistan'da çeşitli etkinliklerle kutlanmaya devam ettiğini ifade etti. Ahmet Baytursinoğlu'nun ilk makalesinin 1895 yılında Rus dilinde yayımladığını, ve bu makalede esas itibarıyla Kazak halkının inanç ve değerleri hakkında değerlendirmeler yapıldığını paylaşan İsmakova, bu makalede Baytursinoğlu Rusların, Kazakların devleti olmadığı ve eğitimsiz bir halk olduğu yönündeki genel yaklaşıma yönelik değerlendirmelerde de bulunduğunu dile getirdi.

Panelin ikinci konuşmacısı, Abay Üniversitesi'nden Prof. Kalamkas Kalibayeva konuşması-

ның түкпір-түкпірінде түрлі шаралармен жалғасып жатқанын атап өтті. Ahmet Байтұрсынұлының алғашқы мақаласының 1895 жылы орыс тілінде шыққанын және онда қазақ халқының наным-сенімдері мен құндылықтарына қатысты жазылғанын түсіндірген Ісімақова Байтұрсынұлының бұл мақаласы орыстарда қалыптасқан қазақтардың мемлекеті жоқ және надан халық дейтін көзқарастарына қарсы қозғалыс ретінде көрсетілгенін атап өтті.

Панельдің екінші баяндамашысы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры Қаламқас Қалыбаева сөзін Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Еуразия ғылыми-зерттеу институтына қазақ-түрік ынтымақтастығындағы күш-жігерлері үшін алғыс айтудан бастады. Ahmet Байтұрсынұлына байланысты Түркияда өтіп жатқан түрлі шараларды да өзінің қадағалап отырғанын тілге тиек етті. Сондай-ақ, Қаламқас Қалыбаева өз баяндамасында Ahmet Байтұрсынұлының саналы ғұмырын қазақ халқының ағарту ісіне, қазақ елінің білім алуына арнағанын жеткізіп, осы жолда үлкен идея ретінде «Қазақ» газетін шығарғанын және газет атауының қазақ деп аталуының себептеріне тоқталды.

eurasian-research.org

na, Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü'ne Kazak-Türk iş birliğine kattığı emeklerinden dolayı teşekkürlerini ileterek başladı. Kalibayeva, Ahmet Baytursinoğlu hakkında Türkiye'de yapılan araştırmaları ve etkinlikleri de takip ettiğini ve bundan büyük onur duyduğunu söyledi. Kalibayeva, Ahmet Baytursinoğlu'nun, Kazak halkının aydınlanması, eğitim düzeyinin artırılması için hayatını vakfettiğini, bu yolda pek çok değerli çalışmanın içerisinde olduğunu ve öncülük yaptığını, bunlardan sembolik öneme sahip olanlardan birisinin de "Kazak" gazetesinin çıkarılmış olduğu üzerinde durdu.

Devlet Dil Geliştirme Enstitüsü Müdürü Dr. Bijomart Kapalbek ise konuşmasında "Ahmet Baytursinoğlu'nun 80 Özelliği" konulu sunumunda, Baytursinoğlu halk arasında yeterli düzeyde tanıtılıp tanıtılmadığı meselesi üzerinde durarak yapılması gerekenlere dair görüşlerini paylaştı. Kapalbek, Baytursinoğlu'nun eğitim sistemi, yazı ve alfabedeki emeklerine değindikten sonra Bakü'de gerçekleşen Türkoloji Kurultayı'nda, ortak yazı konusunda dile getirdiği fikirlerin önemli olduğunu ve bu fikirlerin bugün üzerinde düşünülmesi gerektiğinin altını çizdi.

Мемлекеттік тілді дамыту институтының директоры, доктор Бижомарт Қапалбек «Ахмет Байтұрсынұлының 80 сипаты» тақырыбындағы баяндамасында Байтұрсынұлының жеткілікті дәрежеде насихатталды ма деген мәселеге тоқталып, атқарылуы қажет істер жөнінде ой бөлісті. Қапалбек, Байтұрсынұлының оқу-ағарту жүйесі, жазу, әліпби саласындағы еңбегін айта келе, Бакуде өткен түркология конгресіндегі бірлескен жазу туралы идеяларын лайықты түрде насихаттау қажеттігін атап өтті.

Панельге Түркиядан қатысқан, Ескишехир Османгази университетінің профессоры, доктор Ердоған Боз қазақ тілінде білім беру жүйесі мен қазақ тілінің дамуы туралы ойымен бөлісті. Баяндама соңында профессор, доктор Ердоған Боз Байтұрсынұлының түркі әлеміндегі ағартушылық қозғалыстарында маңызды орынға ие екенін тілге тиек етті.

Хажеттепе университетінің профессоры, доктор Сейфи Йылдырым мен Эскишехир Османгази университетінің профессоры, доктор Феррух Ағжа бірлесіп жасаған баяндамасында Түркидағы Алаш Орда қозғалысына қатысты зерттеулерге

Panel Türkiye’den katılım sağlayan Eskişehir Osmangazi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Erdoğan Boz, Baytursinoğlu’nun Kazak eğitim sistemi ve Kazak dilinin gelişimi üzerine düşüncelerini paylaştı. Sunumun sonunda Prof. Dr. Erdoğan Boz, Baytursinoğlu’nun Türk dünyası aydınlanma hareketlerinde önemli bir yere sahip olduğunu vurguladı.

Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Seyfi Yıldırım ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ferruh Ağca ise birlikte gerçekleştirdikleri sunumda Türkiye’deki Alaş Orda Hareketi üzerine yapılan araştırmalara değindi. Yıldırım ve Ağca, Alaş Orda liderlerinin Kazak halkının millî mücadelesindeki yeri ve önemine değindikten sonra, Türkiye’de erken ve yakın dönemlerde Alaş temsilcileri ve Baytursinoğlu üzerine yapılan bilimsel araştırmaları katılımcılarla paylaşp değerlendirmeler yaptılar. Panelin son konuşmacısı, Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu ise Ahmet Baytursinoğlu’nun hem bir eğitimci hem de bir fikir adamı ol-

тоқталды. Ыылдырым мен Ағжа Алаш Орда көсемдерінің қазақ халқының ұлттық күресіндегі орны мен маңызына тоқталып, ерте және соңғы кезеңдерде Түркиядағы Алаш өкілдері мен Байтұрсынұлы туралы ғылыми зерттеулермен бөлісіп, өз көз қарастарын білдірді. Панельдің соңғы спикері Хажеттепе университетінің профессоры, доктор Өзкүл Чобаноғлу Ахмет Байтұрсынұлының әрі ағартушы, әрі зиялы екенін тілге тиек етіп, оның қазақ тілі мен әдебиетінің дамуына қосқан үлесі ерекше екенін, бұл мұраны есте сақтауда мұндай ғылыми іс-шаралардың өте құнды екенін жеткізді.

Панель соңында қатысушылар өзара сұрақтар қойып, тақырып бойынша пікір алмасты.

duğuna değinerek, onun Kazak dil ve edebiyatının gelişimine yaptığı katkının eşsiz olduğunu, bu tür bilimsel etkinliklerin bu mirası hatırlamakta çok değerli olduğunu ifade etti.

Panel, katılımcıların soru, görüş ve değerlendirmeleri ile tamamlandı.

9 ARALIK 2022'DE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE DÜZENLENEN "MİRZİYOYEV DÖNEMİ ÖZBEKİSTAN'DAKİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMELER" ADLI ULUSLARARASI KONFERANS, ÖZBEKİSTAN DEVELOPMENT STRATEGY CENTER (DSC) YÖNETİCİ DİREKTÖRÜ ELDOR TULYAKOV'UN KATILIMI İLE GERÇEKLEŞTİRİLDİ.

2022 ЖЫЛДЫҢ 9 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА ӨТКЕН «МИРЗИЁЕВ ДӘУІРІНДЕГІ ӨЗБЕКСТАНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ» ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯСЫ ӨЗБЕКСТАН ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ (ДСК) АТҚАРУШЫ ДИРЕКТОРЫ ЭЛЬДОР ТУЛЯКОВТЫҢ ҚАТЫСУЫМЕН ӨТТІ.

Özbekistan'dan Development Strategy Center (DSC), Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi,

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Тұран университеті, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті және Мұхтар Әвезов атындағы Әдебиет және өнер институтының зерттеушілері мен студенттер де қатысқан конференцияның ашылу сөзін сөйлеген доктор Суат Бейлур терең өркениет тарихы бар Өзбекстанның Орталық Азиядағы маңызды ел екенін, президент Шавкат Мирзиёев басталған әр саладағы реформа үдерісінің барған сайын тереңдеп жатқанын және мұның Өзбекстанның аймақтық және жаһандық саясатында да көрініс тапқанын білдірді. Түркі әлемі үшін мұның ең нақты көрсеткіштерінің бірі 2019 жылы Түркі мемлекеттері ұйымына (ТДТ) мүше болған Өзбекстанның 2022 жылы ТДТ кезекті төрағалығына кірісуі екенін атап өтті. Суат Бейлур Өзбекстанның кезекті президенттігінің Өзбекстанға және бүкіл түркі әлеміне маңызды табыс әкелетініне сенімімен қарайтынын білдірді.

Эльдор Туляков өз сөзінде Мирзиёев кезінде Өзбекстанда кең ауқымда жүргізілген реформалар туралы ақпарат берді. Эльдор Туляков Өзбекстан үкіметі дайындаған Жаңа Өзбекстанның 2022-2026 жылдарға арналған даму стратегиясында ең алдымен экономика, білім, денсаулық, азаматтық

Abay Üniversitesi, Turan Üniversitesi, Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi ile Muhtar Avezov Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nden araştırmacı ve öğrencilerin de katılım sağladığı konferansın açılış konuşmasını yapan Dr. Suat Beylur, köklü bir medeniyet geçmişine sahip olan Özbekistan'ın Merkezi Asya'nın önemli bir ülkesi olduğunu, Cumhurbaşkanı Shavkat Mirziyoyev'le başlayan her alandaki dönüşüm sürecinin artarak devam ettiğini, bunun Özbekistan'ın hem bölgesel hem de küresel politikalarına da yansındığını ifade etti. Türk dünyası açısından bunun en somut göstergelerinden birinin 2019 yılında Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üyesi olan Özbekistan'ın 2022 yılında TDT dönem başkanlığını üstlenmesi olduğunu belirten Dr. Suat Beylur, Özbekistan'ın dönem başkanlığının Özbekistan ve bütün Türk dünyasına önemli kazanımlar sağlayacağına olan inancını paylaştı.

DSC Direktörü Eldor Tulyakov, konuşmasında ana hatlarıyla Özbekistan'da Mirziyoyev döneminde çok geniş bir alanda gerçekleştirilmekte olan reformlar hakkında bilgiler verdi. Eldor Tulyakov, Özbekistan hükümetinin hazırladığı 2022-2026 Yeni Özbekistan için Kalkınma Stratejisi'nde, esas olarak ekonomi, eğitim, sağlık, sivil toplum ve sosyal meselelerin öncelendiği 100 hedef belirlendiğini, bu hedeflere ulaşmak için ilgili kurum ve kuru-

қоғам және әлеуметтік мәселелерге назар аударатын 100 мақсаттың анықталғанын, сондай-ақ Осы мақсаттарды жүзеге асыру үшін тиісті мекемелер мен ұйымдардың іс-шаралар жоспары дайындалғанын жеткізді. Алдыңғы стратегиялық құжаттар мен жоғарыда аталған стратегияға сәйкес тізбеленген тақырыптарда маңызды қадамдар жасалғанымен бөліскен Эльдор Туляков экономикалық тепе-теңдікті қамтамасыз ету, валюта бағамын теңдестіру, салық жүйесін қайта қарау, салық салуды күшейту салаларында айтарлықтай табыстарға қол жеткізілгенін айтты. Банк инфрақұрылымын және кейбір басқа салаларда түбегейлі өзгерістер мен қайта құрулар жалғасып жатқанын атап өтті. Сондай-ақ ол инвестициялық және сауда ортасын жақсартудағы маңызды мәселелердің бірі болып табылатын сыбайлас жемқорлықпен күрес үкіметтің күн тәртібінің басым бағыттарының бірі екеніне тоқталды. Бұған қоса ол белгілі бір тәртіп аясында бюджетті тиімді және өнімді пайдалану, мемлекеттік қызметтерге қолжетімділікті жеңілдету, ашықтық пен басқаруды арттыру салаларында реформалар жалғасып жатқандығы туралы ақпаратпен бөлісті.

Білім беру инфрақұрылымын жақсарту және туризмді дамыту Өзбекстанның ал-

лушарын еyleм планлары hazırladıklarını ifade etti. Daha önceki strateji belgeleri ve söz konusu strateji doğrultusunda sayılan başlıklarda önemli adımların atıldığını paylaşan Eldor Tulyakov, özellikle ekonomik dengelerin sağlanması, döviz kurlarının dengelenmesi, vergi sisteminin revize edilmesi, bankacılık altyapısının güçlendirilmesi alanlarında önemli kazanımlar sağlandığını, diğer bazı alanlarda da köklü değişim ve dönüşümlerin devam ettiğini vurguladı. Yatırım ve ticaret ortamının iyileştirilmesinde önem arz eden meselelerden birisi olan yolsuzlukla mücadele konusunun da hükümetin öncelikli gündemlerinden birisi olduğunu belirtti. Bunlara ek olarak, belirli bir disiplin içerisinde bütçenin etkin ve verimli kullanılması, kamu hizmetlerine ulaşımın kolaylaştırılması, şeffaflık ve yönetişimin artırılması konularında da reformların devam ettiğini bilgisini paylaştı.

Eğitim altyapısının iyileştirilmesi ve turizmin geliştirilmesinin de Özbekistan'ın önümüzdeki dönemde önemli çalışma alanlarından olduğunu vurgulayan Eldor Tulyakov, yakın zamanda ülke genelinde 50 yeni üniversite

дағы кезеңдегі маңызды жұмыс бағыттарының бірі екеніне назар аударған Эльдор Туляков таяу болашақта елде 50 жаңа университет ашу, сондай-ақ туризмді дамыту сынды мақсаттардың бар екенін айтып, ел бойынша 50 жаңа университет ашу, туризм саласынан індетке дейінгі 6 миллион турист санын 12 миллионға дейін жеткізу сынды міндеттер тұрғанын, тиісті бөлімшелер бұл бағытта қажетті зерттеулер жүргізіп жатқанын айтты. Осы тұрғыда жаңа нысандар салу, визалық үдерістерді жеңілдету сияқты түрлі қадамдар жасалғанын тілге тиек етті. Туляков қорытындылай келе, Үкімет Стратегия аясындағы 100 мақсатты бағдардан тұратын бағдарламаны аяқтау арқылы елдің экономикалық дамуы мен әлеуметтік әл-ауқатын арттыруды мақсат етіп отырғанын мәлімдеді.

Арнайы шақырылған баяндамашы Эльдор Туляков баяндамасынан кейін Эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінен профессор, доктор Болат Мұхамедиев, Түріксой кафедрасының меңгерушісі, доктор Кенжебек Ғабдулин мен доктор Нұрат

eurasian-research.org

açılmasının, turizmde ise, pandemi öncesi 6 milyon olan turist sayısının 12 milyona çıkarılması gibi hedeflerin bulunduğunu ve bu doğrultuda ilgili birimlerin gerekli çalışmaları yürüttüklerini ifade etti. Bu çerçevede yeni tesislerin yapılması ve vize süreçlerinin kolaylaştırılması gibi çeşitli adımların atıldığı belirtildi. Tulyakov, özetle hükümetin, söz konusu Strateji çerçevesinde 100 hedeften oluşan programın tamamlanması ile ülkenin ekonomik kalkınmasının ve toplumsal refahın artırılmasının amaçlandığını belirtti.

Davetli konuşmacı Eldor Tulyakov'un sunumundan sonra Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi'nden Prof. Dr. Bulat Mukhamediyev, Türksoy Bölüm Başkanı Dr. Kenjebek Gabdulin ve araştırmacı Nurat İlyas; Turan Üniversitesi'nden Prof. Dr. Akimzhan Arupov; Kızlar Pedagoji Üniversitesi'nden Madina Aksakalova ile Kenjagul Biyazdinova; Abay Üniversitesi'nden Dr. Dauranbek Kusaynov, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nden Dr. Azimzhan Khitakhunov,

↑

Илияс, Тұран университетінен профессор, доктор Әкімжан Арупов, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінен Мадина Ақсақалова мен Кенжегүл Бияздинова, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінен доктор Дауранбек Құсайнов, Еуразия ғылыми-зерттеу институтынан доктор Әзімжан Хитахунов, доктор Альбина Мұратбекова, Алмас Жүнісбай және Өмірбек Қанай тақырып бойынша пікір білдірді.

Аталған конференцияда қатысушылар сұрақ қойып, өзара талқы өрістетті.

Dr. Albina Muratbekova, Almas Junisbay ve Omirbek Hanayi konu ile ilgili birer konuşma yaptılar.

Konferans, katılımcıların soru, görüş ve değerlendirmeleriyle tamamlandı.

**AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRÜ DR. SUAT BEYLUR,
TRT AVAZ “AVRASYA GÜNDEMİ”
PROGRAMINDA, 10-11 KASIM 2022
TARİHLERİNDE SEMERKANT’TA
YAPILAN TÜRK DEVLETLERİ
TEŞKİLATI ZİRVESİ HAKKINDA
DEĞERLENDİRMELERDE BULUNDU.**

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ, ДОКТОР
СУАТ БЕЙЛУР TRT AVAZ «ЕУРАЗИЯ
КҮН ТӘРТІБІ» БАҒДАРЛАМАСЫНДА
2022 ЖЫЛЫ 10-11 ҚАРАШАДА
САМАРҚАНДА ӨТКЕН ТҮРКІ
МЕМЛЕКЕТТЕРІ ҰЙЫМЫНЫҢ САММИТИ
ТУРАЛЫ КӨЗҚАРАСЫН БІЛДІРДІ.

2022 жылдың 11 қарашасында TRT Avaz арнасында тікелей эфирде көрсетілген «Еуразия күн тәртібі» бағдарламасының қонағы болған доктор Суат Бейлур Самарқандта өткен Түркі мемлекеттері ұйымы саммитінің басқа барлық саммиттер сияқты түркі әлеміндегі ынтымақтастық үдерісінде өте маңызды және құнды екенін айтып, Самарқанд саммитінде талқыланып, шешім қабылданған кейбір мәселелердің маңыздылығына тоқталды. Доктор Суат Бейлур Түркия президенті Режеп Тайып Ердоғанның саммитте сөйлеген сөзінде азық-түлік дағдарысынан Оңтүстік Кавказға және одан лаңкестікпен күреске дейін кең ауқымды тақырыптарды қамтитын жолдауларының маңыздылығын атап көрсетіп, Ыстанбұл саммитінде қабылданған Түркі әлемі 2040 көзқарасының 5 жылдық стратегиялық құжатқа айналуы, мүше елдер арасындағы сауданы жеңілдету, жеңілдетілген кедендік дәліз және халықаралық аралас жүк тасымалы туралы келісімдерге қол қою бұрынғы

11 Kasım 2022 tarihinde TRT Avaz'da canlı olarak yayınlanan "Avrasya Gündemi" programına konuk olan Dr. Suat Beylur, Türk Devletleri Teşkilatı Semerkant Zirvesi'nin, diğer bütün zirveler gibi Türk dünyasındaki iş birliği sürecinde çok önemli ve değerli olduğunu ifade ederek Semerkant Zirvesi'nde gündeme alınan ve kararlaştırılan bazı hususların önemine değindi. Dr. Suat Beylur, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Zirve'de yaptığı konuşmasındaki gıda krizinden, Güney Kafkasya ve oradan da terörle mücadeleyle uzanan çok çeşitli başlıktaki mesajlarının önemini vurgulayarak, İstanbul Zirvesi'nde kabul edilen Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nun 5 yıllık strateji belgesine dönüştürülmüş olmasının, üye ülkeler arasında ticaretin kolaylaştırılması, basitleştirilmiş gümrük koridoru ve uluslararası kombine yük taşımacılığı anlaşmalarının imzalanmasının, önceki girişimlerin somut çıktıları olduğunu belirtti. Dr. Suat Beylur, Özbekistan'ın Türk Devletleri Teşkilatı'na üye olmasından bugüne, Teşkilatın çalışmalarının daha somut amaç ve hedeflere evrildiğini ifade ederek, hem devam eden Zirve Bildirisi'nde hem de sonrasındaki süreçte önemli ivmelerin yakalanacağını söyledi. Bunun somut bir neticesi de kuşkusuz, Semerkant Zirvesi'nde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci üye olarak kabul edilmesidir. Bunların yanında Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'in konuşmasına da değinen Dr. Suat Beylur, ev sahibi ve dönem başkanı olarak Mirziyoyev'in konuşmasında çok sayıda geleceğe dönük güç-

бастамалардың нақты жемісі екенін тілгетіек етті. Доктор Суат Бейлур Өзбекстанның Түркі мемлекеттері ұйымына мүше болғаннан бері ұйым жұмысының нақты мақсаттар мен міндеттерге айналғанын, жалғасып жатқан Саммит Декларациясында да, одан кейінгі үдерісте де маңызды жеделдетулерге қол жеткізілетінін мәлімдеді. Соның нақты нәтижесі, сөзсіз, Солтүстік Кипр Түрік Республикасының Самарқанд саммитінде Түркі мемлекеттері ұйымына бақылаушы мүше ретінде қабылдануы. Бұған қоса, Өзбекстан президенті Шавкат Мирзиёевтің сөйлеген сөзіне сілтеме жасаған доктор Суат Бейлур ұйымдастырушы тарап әрі кезекті төраға ретінде Мирзиёевтің сөйлеген сөзінде болашаққа көптеген маңызды ұсыныстар жасағанын атап көрсетті. Бұл ұсыныстардың ең бастысы - Түркі мемлекеттері ұйымының жақын болашақта құрылымдық сараптамадан өтеді деп күтілуі. Сөзінің соңында доктор Суат Бейлур Өзбекстанның кезекті төрағалығы кезінде түркі мемлекеттері арасындағы ынтымақтастықтың одан әрі жалғасатынына сенім білдірді.

lү mesajlar verildiğini altını çizdi. Bu mesajların başında Türk Devletleri Teşkilatı'nın yakın zamanda kurumsal bir gözden geçirmeye tabi tutulacağı gelmektedir. Konuşmasının sonunda Dr. Suat Beylur, Türk devletleri arasındaki iş birliğinin Özbekistan'ın dönem başkanlığında artarak devam edeceğini ifade etti.

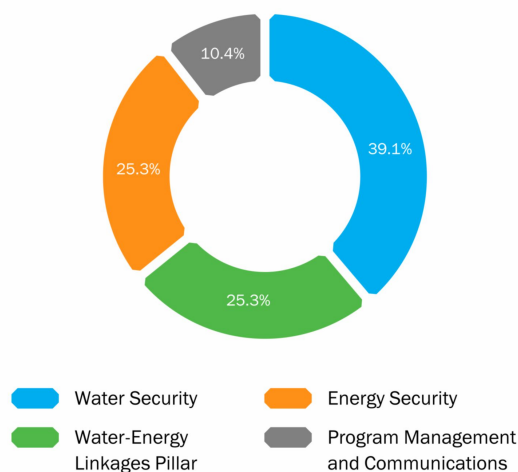

Орталық Азиядағы су және энергетика секторын қаржылай қолдау Orta Asya'da Su ve Enerji Sektörüne Sağlanan Finansal Destek ERI Infographic No. 54 Financial Support to the Water and Energy Sector in Central Asia

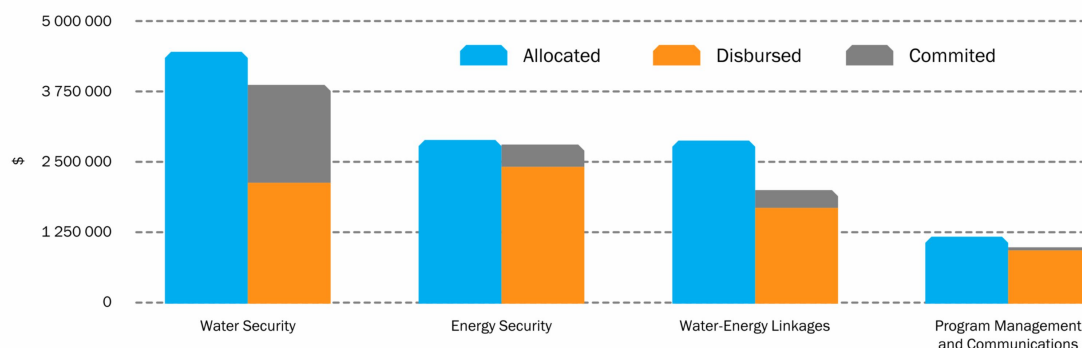
Regional Distribution of Funding

Country/Region	\$M
Kazakhstan	2.00
Kyrgyz Republic	0.80
Tajikistan	2.18
Turkmenistan	0.00
Uzbekistan	1.03
Total national funding	6.01
Regional funding	4.12
Total	10.13

Funds Allocation by Pillar

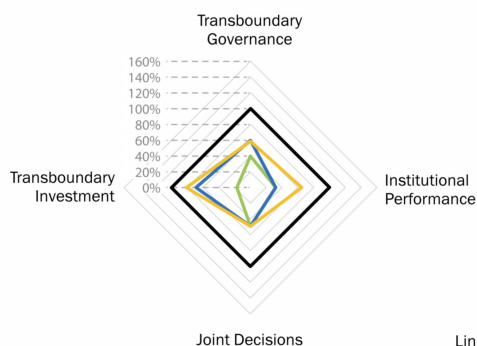

Disbursements and Commitments by Pillar

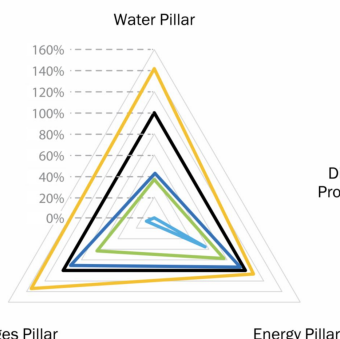

Water-Energy Linkages Pillar

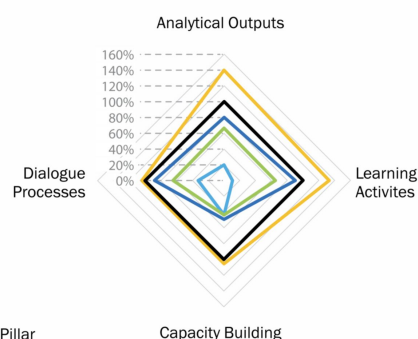
Outcome (PDO) Indicators

Pillar Progress Indicators

Thematic Activity Indicators

● 2018 ● 2019 ● 2020 ● 2021 ● Target

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Ocak 2023 Sayı: 77
Қантар 2023 жыл № 77